Bewandelbaar landschap

Inspirerende projecten voor een toegankelijker landelijk gebied

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

TRACK
Activating landscapes
info@track-landscapes.com

Bewandelbaar landschap

OVER WANDELNET

Samen met bijna 1000 vrijwilligers werkt Stichting Wandelnet sinds 1980 aan de kwaliteit van het wandelen. Dit doen we voor de 10,5 miljoen wandelaars Nederland.

Bij wandelen komt meer kijken dan je in eerste instantie vaak denkt. Niet alleen het uitzoeken van mooie routes en het zorgen voor toestemming om ergens te mogen lopen of markeren, maar in ons compacte land is het ook een uitdaging de kwestbare infrastructuur van de wandelaar te beschermen en behouden.

Daarom zetten wij ons ook in om politiek aandacht te vragen voor wandelen, zodat provincies en gemeenten zorgen dat er ruimte is om veilig en aantrekkelijk te voet te gaan en oversteken niet zomaar worden opgeheven. Dit doen we natuurlijk niet alleen. De inzet van ruim 900 vrijwilligers en de steun van onze partners is hierbij onmisbaar!

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

OVER TRACK

TRACK landscapes is een bureau in landschapsarchitectuur en stedenbouw.

Met grondige analyses en innovatief onderzoek naar gedrag en voorkeuren van de actieve gebruikers van het (stedelijk) landschap; fietsers, voetgangers, sporters en recreanten, tonen we ruimtelijke knelpunten aan. Die vertalen we door naar heldere ruimtelijke strategieën en creatieve ontwerpvoorstellen.

Dit doen we voor stad en landschap, op grote en kleine schaal, in opgaves van recreatie en sport in de openbare ruimte, gezonde mobiliteit en stedelijke ontwikkeling. Het belang van een omgeving die uitnodigt tot een actieve leefstijl neemt toe. Voor onze gezondheid; in een toenemend verstedelijkte omgeving is beweegruimte niet altijd en overal evident.

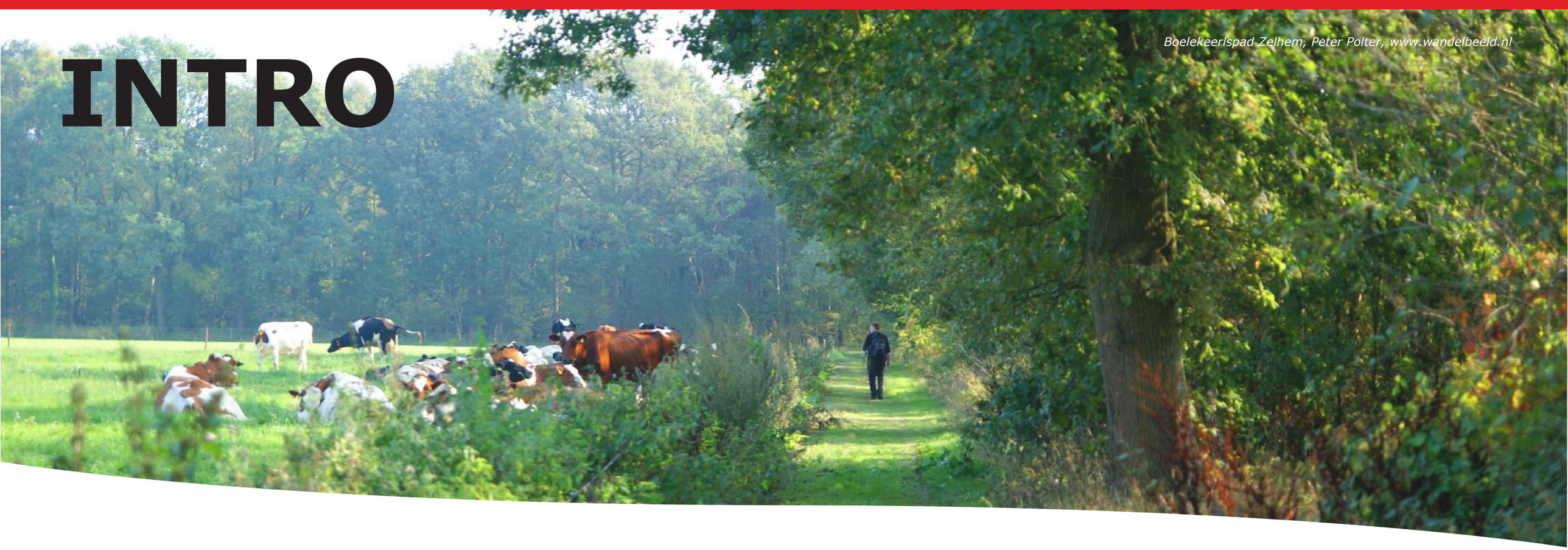
Tegelijkertijd is de wil om fietsend of (hard)lopend eropuit te gaan en van de omgeving te genieten, groter dan ooit. Ook het sportieve landschap verandert. Steeds meer mensen sporten ongebonden, de buitenruimte in en om de stad is onze grootste gezamenlijke sportfaciliteit.

En daarbij begint voor ons een goede lichamelijke conditie bij de juiste fysieke condities van de omgeving waarin we leven.

TRACK
Activating landscapes
info@track-landscapes.com

INTRO

Boelekeerlspad Zelhem, Peter Polter, www.wandelbeeld.nl

Bewandelbaar landschap

Voor stichting Wandelnet maakte bureau Track-landscapes deze bundeling van inspiratieprojecten, die tonen hoe we het Nederlandse landelijk gebied beter toegankelijk kunnen maken voor wandelaars. Want het kan u niet ontgaan zijn; Nederlanders zijn nog massaler gaan wandelen. En die wandelbeweging leidt ook tot een nieuwe waardering. In 2020 beseften we opnieuw dat een prachtig toegankelijk landschap, dicht bij huis, zorgt voor kwaliteit van leven. Het is misschien wel een van de simpelste wegen naar meer levensgeluk. Maar dan moeten we die aantrekkelijke én bewandelbare landschappen wel gaan realiseren, want het is lang niet overal een vanzelfsprekendheid. Dat is waar deze inspiratiebundel voor pleit.

Wandelen groeit

Wandelen is in Nederland al lange tijd de meest populaire uithuizige vrijetijdsactiviteit. In 2015 was wandelen al goed voor circa 441 miljoen activiteiten. Ter referentie; 'fietsen voor het plezier' kwam tot circa 193 miljoen activiteiten. Wandelen nam in de jaren hierna gestaag toe, tot circa 654 miljoen activiteiten in 2021 (wandelnet wandelmonitor 2021), met daarbij nog 1,8 miljoen ommetjes van 20 minuten tot een uur. Deze wandeltrend lijkt in de Corona-crisis nog extra versterkt te zijn. Het KiM (Koninklijk instituut Mobiliteit) deed in april 2020 onderzoek naar de invloed van 'de lockdown' op ons beweeggedrag. 'rondebewegingen' (wandelen/toeren), waaronder alle routegebonden recreatie valt, nam met 70% toe, terwijl alle andere vormen van verplaatsing afnamen of gelijk bleven. Het aandeel van 'recreatie' in onze verplaatsingen werd hierdoor vier keer zo groot. De Klompenpaden telden een verdrievoudiging van gebruik. Het verkeer op de wandelpagina's van de website van de ANWB verdubbelde, net als het aantal gedownloade routes. Mensen kozen daarbij vooral voor de natuurwandelingen en minder voor de stadswandelingen. Na 'de lockdown' is de wandeldrukte ook weer wat afgenomen, maar het is moeilijk te voorspellen voor hoeveel mensen het wandelen sinds de coronatijd een blijvende beweging is geworden. De logische verwachting is echter wel dat de eerdere toenemende trend, er extra door gestimuleerd is.

Het Nederlandse cultuurlandschap is slecht toegankelijk

Maar dicht bij huis zijn de wandelmogelijkheden niet altijd evident. In 2005 werd dit al (h)erkend. In een nota van 'Landschapsbeheer Nederland' (2005) staat namelijk dat er in Nederland steeds meer gewandeld wordt. Er zijn prachtige routes voor lange afstanden uitgezet en je kunt heerlijk in natuurgebieden wandelen. *'Echter, de wandelaar die direct vanuit de eigen woonplaats het buitengebied in wil, trekt aan het kortste eind.'*

Iets meer dan de helft van het oppervlak van Nederland bestaat uit agrarisch cultuurlandschap, vaak direct grenzend aan woongebieden. In de periode van de grote ruilverkavelingen (1950-1980) is ruim 30.000 kilometer aan onverharde paden over boerenland verdwenen (stelt de nota). *'Even een ommetje maken is er niet meer bij.'*
Het netwerk van goed bewandelbare paden is in veel regio's zodanig grofmazig dat het landschap niet toegankelijk, aantrekkelijk en uitnodigend genoeg is om als wandelbestemming te dienen.

Welzijn

Waarom zouden we het landschap toegankelijker moeten maken? In de eerste plaats omdat wandelen Nederlands nummer één vrijetijdsactiviteit is, en we dus kilometers aan genot, dicht bij huis, letterlijk links laten liggen. Economisch gezien bevindt Nederland zich inmiddels op een hoog welvaartsniveau; maar via een mooiere, toegankelijkere, groene omgeving kunnen we ons leven nog rijker maken.
Daarnaast zijn er diverse wenselijk bijkomstigheden. Wandelen is gezond, zowel fysiek als mentaal. En de gezondheid van steeds meer (zwaarder wordende) Nederlanders staat onder druk. In opdracht van Wandelnet is in het voorjaar een reeks interviews gehouden met medewerkers van allerlei organisaties die mogelijk betrokken kunnen worden bij 'ontwikkeling van meer loopruimte in het buitengebied/ kernrandzones'. Gezondheid werd het vaakst genoemd als motief om hier meer programma, aandacht en middelen voor te vragen. Het blijft echter belangrijk te realiseren dat 'gezondheid' niet het primaire doel is, maar hooguit de belangrijkste positieve bijkomstigheid.

Ook kan meer recreatie in de agrarische cultuurlandschappen rond de steden en dorpen, de drukte in natuurgebieden doen verminderen. Door de toegenomen drukte op paden in natuurgebieden, wringen recreatiebelangen wel eens met natuurbelangen. Wanneer Nederlanders voor een wandeling echt eropuit willen -vooral in het weekend- is de gewoonte om de auto te pakken en naar de bekende natuurgebieden te rijden.
Bovendien; in een ontoegankelijk agrarisch landschap ontlopen producent en consument elkaar, en raken we vervreemd van ons voedsel. Een bewandelbaar landschap maakt boeren zichtbaar en beleefbaar.
En daar waar in het agrarisch landschap grondig gerecreëerd wordt, ontstaan bovendien kansen om recreatieve/toeristische neveninkomsten te genereren. Het vergroten van wandelmogelijkheden op agrarische gronden kan een onderdeel zijn in de transitie van agrarisch grondgebruik, maar biedt daarin ook een uitgelezen kans om boeren eens ruimhartig tegemoet te komen. Want de maatschappelijk waarde die het oplevert is er zichtbaar en direct. In tegenstelling tot een 'stikstofreductie'.

Van stad naar land

Sinds enkele jaren begint de aandacht voor wandelen, of 'lopen' toe te nemen. Vooral het initiatief ruimte voor lopen is sinds 2019/2020 een sterke aanjager geweest om meer aandacht aan voetgangers te geven in ruimtelijke ontwikkelingen. Dat is een goede ontwikkeling, waar nu ook op rijksniveau ondersteunend beleid om gang komt. Maar de aandacht ligt vooralsnog wel op de stedelijke ruimte. Dat is niet onterecht; het grootste deel van wandelbewegingen vindt daar plaats. De stap naar buiten zou echter een goed vervolg en verbreding zijn. Er is geen vorm van bewegen waarbij utilitair en recreatief, binnen en buiten de stad, zo sterk vervlochten is als bij lopen. Juist dat maakt wandelen zo'n veelzijdige en waardevolle beweging.

INHOUD & STRUCTUUR

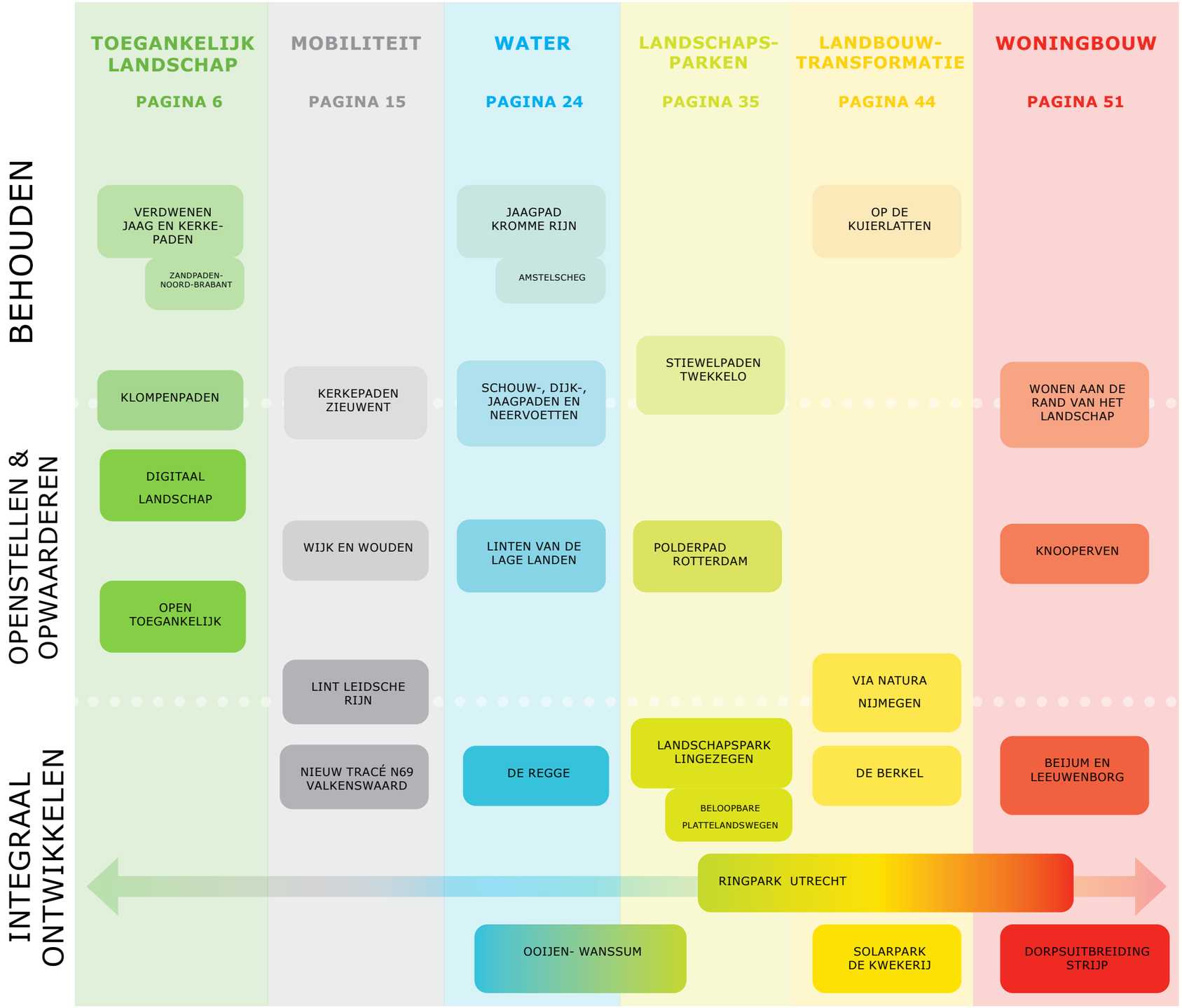
KOPPEL MEE MET STRUCTURERENDE OPGAVES

Het maken van meer wandelmogelijkheden in het Nederlandse agrarische cultuurlandschap kan en mag een afzonderlijk, primair doel zijn. Bij diverse voorbeelden uit deze bundeling is ‘behoud’, ‘openstelling’ of ‘opwaardering’ van wandelpaden dan ook het doel opzich. Elk hoofdstuk begint met deze voorbeelden. Maar ‘wandelpaden’ of ‘recreatieve routes’ zijn geen dekkende vorm van grondgebruik, het is eerder een weefsel dat allerlei vormen van grondgebruik kan dooraderen. Om de ambitie van een bewandelbaar landschap grootschaliger tot stand te brengen, is het kansrijk om aansluiting te zoeken bij diverse ‘landelijke’ opgaven, behorend bij de vormen van landgebruik die het landschap (her)structureren. Die toekomstopgaven zijn zowel talrijk als omvangrijk: de bouw van honderdduizenden woningen, het verduurzamen en verruimen van mobiliteit, grootherstel van de natuur, gekoppelde reductie van stikstof en ambitie tot kringlooplandbouw, en opgaven van waterveiligheid en wateropslag als gevolg van extremere neerslag en droogte. Recreatieve toegankelijkheid, waaronder wandeltoegankelijkheid, kan in al deze thema’s als kans meegekoppeld worden. Het geeft de ‘problematische opgaven’ een positieve draai, een plezierige meerwaarde. En dat is nodig, zicht op de waardes die deze transities kunnen opleveren, maken enthousiast om erop in te zetten. Deze grote thema’s vormen de vervolghoofdstukken van dit document. Want er zijn al zo veel mooie voorbeelden van de manier waarop wandelen integraal meeontwikkeld kan worden bij opgaven die meestal een ander hoofddoel hebben.

BEHOUDEN, OPWAARDEREN, INTEGREREN

Behalve deze thematische indeling (horizontaal in het schema hiernaast) herkennen wij een tweede inhoudelijke gradatie/ gelaagdheid bij de gevonden voorbeelden (verticaal in schema). Het duidt een mate van ‘progressiviteit’ van de voorbeelden. Dit begint met ‘behouden’ (conservatief), gevolgd door ‘openstellen en opwaarderen’, en als meest progressieve insteek ‘integraal ontwikkelen’. In het hoofdstuk ‘toegankelijk landschap’ vallen de voorbeelden per definitie binnen ‘behoud’ of ‘openstellen/ opwaarderen’. Bij de verschillende opgaven vallen veel voorbeelden onder ‘integraal ontwikkelen’. Maar binnen de verschillende opgaven zijn ook voorbeelden met een behoudende nadruk gevonden. Het indelen van de voorbeelden in dit schema is arbitrair; veel voorbeelden hebben raakvlakken met meer dan één thema of zetten zowel in op openstellen/opwaarderen als integraal ontwikkelen. Het schema is meer een graduele leidraad dan een harde categorisering. De mooiste ruimtelijke ontwikkelingen pogen ook juist verschillende opgaven-thema’s te binden, zoals bijvoorbeeld Ringpark Utrecht. Die raakt bij uitstek aan alle thema’s.

De thema’s worden inhoudelijk ingeleid bij elk nieuw hoofdstuk.

LOCATIES

TOEGANKELIJK LANDSCHAP

MOBILITEIT

WATER

LANDSCHAPS-PARKEN

LANDBOUW-TRANSFORMATIE

WONINGBOUW

De voorbeelden in deze bundel zijn over heel Nederland verspreid. De meeste voorbeelden betreffen een specifiek gebied, traject of pad, maar enkele voorbeelden hebben ook betrekking op het agrarisch cultuurlandschap als geheel. Dit zijn:

- Open toegankelijk
- Openbaar in kaart
- Schouw-, dijk-, jaagpaden, en neervoeten

Verhard wandelpad langs watergang met bufferzone, Hazerswoude, www.landvanwijkenwouden.nl/

TOEGANKELIJK LANDSCHAP

Openstelling die uitnodigt

De afgelopen decennia zijn er initiatieven ontstaan, gegaan en gebleven, waarbij het vergroten van de toegankelijkheid van landschap (voor wandelaars) het primaire doel was. Dat is mooi, en vele voorbeelden in deze bundel getuigen van hoe succes- en waardevol dit kan zijn. Maar die ambitie wringt ook met een feit; de afgelopen decennia is de hoeveelheid onverharde paden drastisch afgenomen (30.000 kilometer wordt genoemd). Het beschermen en behouden van paden is blijkbaar al moeilijk genoeg. Ontwikkelen van nieuwe paden of nieuwe openstellingen is goed; maar er mag in de eerste plaats een zware nadruk liggen op behoud. Het eerste voorbeeld, jaag- en kerkepaden, pleit voor dit belang.
Ook (h)erkennen we, dat de discussie van een betere toegankelijkheid voor wandelaars in het verleden (en nog steeds) vooral gegaan is over ‘openstellen’. Maar ‘toegankelijkheid’ is veel meer dan dat. Er kunnen eindeloze lengtes weilanden opengesteld worden, maar de aantrekkelijkheid loopt dan snel dood. Want ‘opengesteld’ is vaak nog niet persé uitnodigend. Een veel groter deel van de wandelwinst zit in het opwaarderen van paden: het verhogen van ruimte en comfort van de paden, de omgevingskwaliteit, en de goed herkenbare ‘toegankelijkheid’.
Voorbeeld twee, ‘open toegankelijkheid’ heeft hier betrekking op. Zeker dichter bij stedelijke gebieden is het vaker wenselijk om paden ruim te plaveien, bijvoorbeeld met mooie semi-verhardingen. Voor de dagelijkse (hard)loop ommetjes is dit doorgaans aantrekkelijker. Paden goed plaveien voorkomt ook dat ze verloren gaan. Boerenland-graspaden of gemaaide schouw-, jaag- of kerkepaden raken geleidelijk onzichtbaar en in de vergetelheid. Daarvan getuige voorbeelden verderop in deze bundel; bijvoorbeeld het Jaagpad langs de Amstel. Uiteraard moeten er ook ongepolijste paden blijven; het mag voor vele wandelaars ook avontuurlijk blijven, en niet overal is meer drukte wenselijk.

Het derde voorbeeld van ‘toegankelijk landschap’ betreft de succesformule van de klompenpaden. In september 2021 plaatsten we een LinkedIn oproep tot het noemen van voorbeelden van toegankelijker gemaakte landschappen. Het concept ‘klompenpaden’ werd veruit het vaakst genoemd. De klompenpaden zijn momenteel in Nederland het enige echte initiatief waarbij in het landelijk gebied, systematisch, een groot aantal nieuwe/oude tracés opengesteld en opgewaardeerd wordt.

Kansen voor meer toegankelijkheid zijn niet alleen gelegen in het fysieke landschap; het digitale landschap bepaalt steeds vaker waar we lopen. Met goed in kaart brengen welke routes en gebieden openbaar toegankelijk zijn voor wandelaars, kan nog veel terrein gewonnen worden (laatste voorbeeld).

JAAG- EN KERKEPADEN

Eeuwenoude voetpaden die het beschermen waard zijn

Realisatiejaar: - Nederland

Jaagpaden (ook wel trekpaden) zijn paden langs waterwegen die van oudsher gebruikt werden om vaartuigen voort te trekken, te paard of door de mens te voet. Tegenwoordig kunnen Jaagpaden een verscheidenheid aan functies hebben; als dienstweg voor onderhoud van waterschappen, als utilitaire fiets- of loopverbinding, maar vooral ook als recreatieve verbinding. Water is voor lopers en fietsers letterlijk aantrekkelijk; waar paden langs water goed zijn vormgegeven, functioneren ze vaak als drukste recreatieve routes van stad en/of/naar landschap. Kerkepaden zijn van oudsher vaak kleine voetpaden, die ontstonden door loopbewegingen van buurtschappen naar (katholieke) kerken. Gelovigen moesten hierbij vaak behoorlijke afstanden lopen, waarbij boerenland werd doorstoken. Daarbij werd men niet gehinderd door een geweigerd recht van overpad.

Vergankelijkheid voorkomen

Door de cultuurhistorische waarde zou je verwachten dat jaag- en kerkepaden landelijk in beeld/kaart zijn gebracht, beschermd en onderhouden worden. Maar dat is helaas niet zo; Nederland kent geen belangenorganisatie zoals bijvoorbeeld het Belgische: 'Trage Wegen VZW'. Op basis van diverse Nederlandse voorbeelden wordt zichtbaar hoe vergankelijk ook deze jaag- en kerkepaden zijn. Dagblad TROUW besteedde afgelopen september 2021 aandacht aan deze paden, waarin Erwin kamp (lid Provinciale Staten Utrecht) pleit voor de bescherming ervan. Want hoewel de recreatieve én ecologische waarde alleen maar belangrijker is geworden, dreigen deze 'trage' paden opnieuw verloren te gaan door bijvoorbeeld woningbouwprojecten. Het is belangrijk om de wetten te herzien omtrent de (on) mogelijkheid tot afsluiting of vergaan van openbare trage wegen.

De status in kaart

Maar bescherming of herstel begint bij in beeld brengen waar deze paden zijn of waren. Breng per provincie in kaart waar jaag- en kerkepaden nog gelegen zijn en waar ze verloren zijn gegaan. Dat kan ook op basis van een crowd-sourced initiatief. Maak een landelijk manifest om ze weer te herstellen en bundel die informatie. Pleit voor een zekere monumentale status. Provincies, of provinciale cultuurhistorische organisaties (maar ook de landschappen), of waterschappen kunnen taak en budget krijgen om deze paden te onder- en behouden.

Krantenkoppen uit diverse media over het verdwijnen van kerkepaden

ZANDPADEN

Een bedreigd soort pad als ecologische habitat

Realisatiejaar: 2019
Provincie Noord-Brabant

Het behouden van paden met een specifieke aard, beperkt zich niet tot jaag- en kerkepaden. In Noord-Brabant wordt de teloorgang van 'zandpaden' (vaak tevens kerkepaden) geagendeerd door Stichting 'De Brabantse Hoeders'. De paden zijn van cultuurhistorisch, ecologisch en recreatief belang, maar zijn in de loop der jaren verhard, of verdwenen door de ruilverkaveling. Op de website is meer informatie te vinden, waaronder ook een kleine documentaire die op Youtube te zien is (https://www.youtube.com/watch?v=kdZ5KiAdbFE).

Hoe mooi een zandweg kan zijn laat dit juweeltje zien in de buurt van Overloon. Foto: Paul Spapens.

Openingsbeeld uit de documentaire door Mark Kapteijns i.s.m. Brabants landschap en Stichting de Brabantse Hoeders

Brabantse zandpaden en in dit geval tevens kerkepaden te Stiphout (Helmond)

Bron: Studio Koning Beeld & Tekst

OPEN TOEGANKELIJK

De subtiele mogelijkheden van open landschappen

Realisatiejaar: -
Open landschappen in Nederland

Vooral het lager gelegen, westelijk deel van ons agrarisch cultuurlandschap wordt gekenmerkt door openheid. Dit zijn met name de landschappen van Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Groningen en Friesland die grotendeels bestaan uit weidse polders: veenweidegebieden, kleigebieden of droogmakerijen. Er zijn op allerlei plekken wandelpaden (vaak 'boerenlandpaden') die deze open landschappen doorlopen, en voor diverse wandelaars van grote waarde zijn.

Ten eerste zijn er wandelaars die de openheid juist waarderen: de echte rust(en ruimte)zoekers, maar ook (al wandelende) vogelaars. En, voor velen is een open wandeling ook een mooie afwisseling op de vaker belopen bos-, strand- en duingebieden. Er zijn de afgelopen twee decennia in diverse van bovengenoemde provincies regelingen geweest om boerenlandpaden te voorzien. Die zijn er op sommige plekken ook gekomen (zie bijvoorbeeld 'Wijk en Wouden').

Wei(nig) waardering

Hoewel dit waardevolle toevoegingen kunnen zijn, is er ook een grens aan de waarde van boerenlandpaden in open gebieden. Want voor de meeste mensen/ wandelaars geldt dat een zeer open landschap minder aantrekkelijk is als alledaagse wandelbestemming/ loopommetje. Een kilometer lopen door een open weiland is origineel en leuk, maar dagelijks 5 kilometer voor de meeste mensen niet. Zonder landschappelijke variatie voegt een hogere dichtheid aan 'open toegankelijke weides' al gauw weinig toe. Ook om die reden zijn er de afgelopen decennia vele 'parkbossen' gemaakt rond steden. Dergelijke kunstmatige landschappen worden echter ook niet door iedereen hoog gewaardeerd. De agrarische functies en cultuurhistorische kenmerken (waaronder openheid) gaan ook grotendeels verloren. We hebben inmiddels wel 'genoeg van' zulke gebieden.

Tussenwegen

Er bestaan ook tussenwegen: manieren om een open landschap toegankelijker te maken zonder dat de openheid en agrarische functie verloren gaan. Diverse voorbeelden laten zien dat een open gebied door subtiele toevoegingen aantrekkelijker en (dus) toegankelijk kunnen worden.

West-Nederland bevat bijvoorbeeld circa 55 tiendwegen; een op een veenkade aangelegde tussenweg. Diverse exemplaren laten zien hoe een simpele rij knotwilgen een zeer prettige beschutting, geleiding en menselijk maat geeft. Vele wandelroutes maken gebruik van de tiendwegen, zeker als ze zo prettig beplant zijn. De openheid blijft in zicht, maar wel vanuit een meer besloten kade.

Het semi-verharde kerke(fiets)pad naar Cabouw

De discussie verhard

Maar de opwaardering kan *naast* de beplanting ook in een pad zelf liggen. Dwars door het gras van een weide lopen is niet eindeloos leuk of prettig. Zeker als daags (hard)loopommetje is meer comfort wenselijk. Bijvoorbeeld bij Cabauw (Lopikerwaard) is er vanuit de dorpskern een halfverhard wandel- en fietspad (kerkepad) tussen de percelen door aanwezig. Het is de halfverharding van een meter breed, die dit pad tot een populair loopommetjes maakt. De fietsers vormen geen bedreiging voor wandelaars: in een open landschap zie je elkaar van verre aankomen. Ze zijn voor de sociale veiligheid zelfs wel wenselijk, en het is de fietser voor wie een meter halfverharding een vereiste is. Wandelaars profiteren mee. Voor hardlopers is dit een ideale ondergrond. In 'Wijk en Wouden' is een dergelijk halfverhard pad zelfs twee heerlijk royale meters breed: dat is pas écht toegankelijk.

Grotere waarde in het kleine

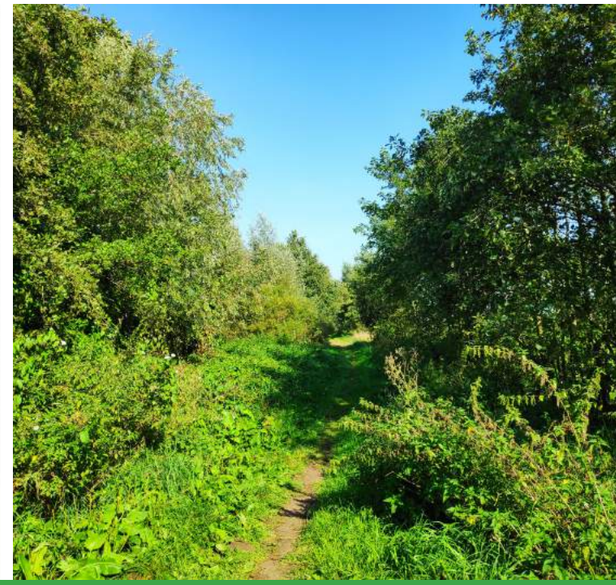
Dat juist in een open landschap de kleine toevoegingen veel verschil kunnen maken in de gebruikswaarde, blijkt ook uit voorbeelden van kleine faciliteiten of elementen. Een origineel zitelement, mooi bruggetje, leuk hekje of drijvend handpontje; in een landschap met weinig elementen worden kleinigheden prominenter.

TOEGANKELIJKHEID

KLOMPENPADEN

Het meest genoemde ‘beste voorbeeld’ van toegankelijk gemaakt landschap

Realisatiejaar: 2002-heden
Gelderland en Utrecht

Een klompenpad is een cultuurhistorische, bewegwijzerde wandelroute, hoofdzakelijk door boerenland. Het is Nederlands bekendste wandelroute-concept, gelegen in Utrecht en Gelderland, geïnitieerd door Landschap erfgoed Utrecht en Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Er wordt niet alleen bewegwijzering toegevoegd; elk klompenpad stelt ook één of meerdere nieuwe paden open. Het zijn vaak oude jaagpaden, kerkepaden of andere historische routes die met klompenpadroutes opnieuw toegankelijk worden gemaakt.

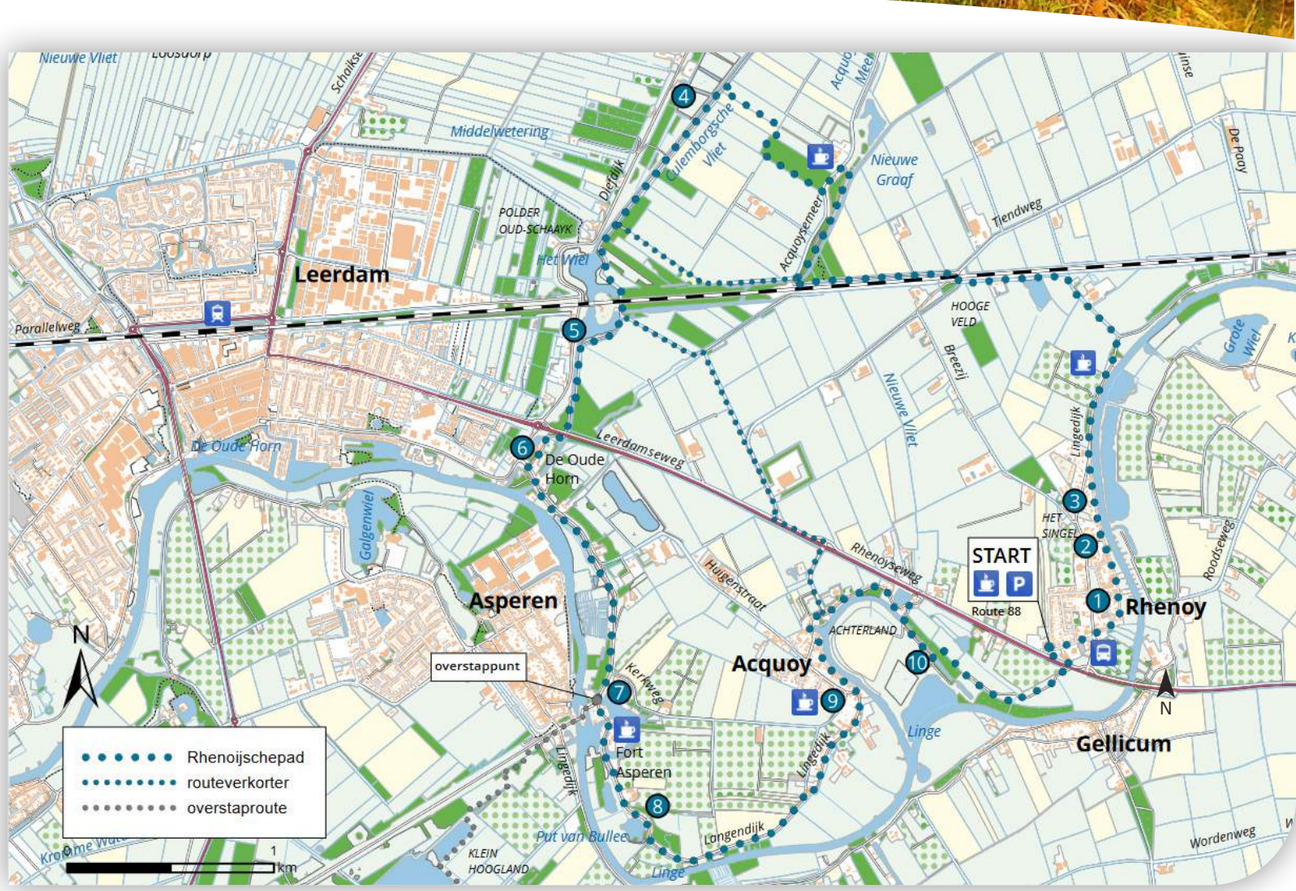
De paden zijn vaak ongepolijst en daardoor voelen ze avontuurlijk. Gras en oeverbegroeiing wordt gemaaid, maar meestal wordt geen nieuwe (half) verharding aangebracht. De routes gaan daarbij diep het landschap in, niet alleen over de gebaande paden. Het zijn vaak stevige wandelingen, minder geschikt als gezinswandeling of dagelijkse (hard)loopommetje.

De routes lopen vooral door agrarische cultuurlandschappen, maar ook bosgebieden. Diverse klompenpaden gaan grotendeels door veenweidegebieden, zoals in de Arkenheem polders rond Amersfoort. Maar door ook (korte) stukken bos en duinen mee te pakken, worden de routes toch hoog beoordeeld door hun landschappelijke variatie/contrast. Het klompenpad ‘derde erfpad’ in Soest is daar een mooi voorbeeld van.

De routes worden gedragen door verhalen over de cultuurhistorie van het landschap. Cultuurhistorisch interessante plekken worden waar mogelijk in de routes opgenomen en op informatieborden beschreven, dit kenmerkt en bindt het concept van de klompenpaden.

Praktisch

De routes zijn meestal 7-17 kilometer lang. Behalve het wandelen is weinig inspanning nodig, het zijn makkelijk volgbare, bewegwijzerde rondwandelingen. Je hoeft geen knooppuntennummers te noteren of routebeschrijvingen te printen en je kan de routes in beide richtingen volgen. De opwaardering van de trajecten zit vooral in die toevoeging van de verhalen en bewegwijzering, op basis van heldere panelen en markeringen. Vaak beginnen de routes bij een horecagelegenheid. Die praktische kenmerken en herkenbaarheid zijn een belangrijke factor van het succes van de klompenpaden. Op steeds meer plekken beginnen de klompenpaden elkaar te raken, waarmee een nog breder bruikbaar netwerk ontstaat. In combinatie met streekpaden en knooppunten netwerken worden de bewegwijzerde netwerken steeds rijker.

Routekaart van het Rhenoijschepad bij Leerdam. Bron: ‘klompenpaden.nl’

Consistente overheden

Sinds 2002 is het succes van de Klompenpaden langzaam maar zeker gegroeid. Dat is in de eerste plaats te danken aan de twee organisaties die erachter zitten: Landschap erfgoed Utrecht en Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Het zijn gerenommeerde organisaties die al decennialang de middelen en manschappen hebben om er consistent aan te werken. Ze worden (financieel) ondersteund vanuit onder andere de provincies. Ook waterschappen spelen een actieve rol bij de totstandkoming van klompenpaden. Ze werken samen met de stichtingen om initiatieven van onderop te steunen en onderhoud mogelijk te maken. Waterschap Vallei en Veluwe heeft bijvoorbeeld 41 strekkende kilometer aan schouwpaden opengesteld voor de klompenpad-wandelaars.

Lokale bereidheid

Vervolgens wordt samengewerkt met lokale vrijwilligers die goed bekend en vertrouwd zijn. Daar begint ook vaak het idee/initiatief tot een nieuwe route. Zij hebben vaak de kennis van waar vroeger paden lagen, die vandaag de dag nog kansrijk zijn om opengesteld te worden. Het onderhoud en behoud wordt gedaan door een grote hoeveelheid vrijwilligers, zo'n 1300 in totaal. Vrijwilligersgroepen en professionals versterken elkaar en zorgen dat bewoners zich verbonden voelen met hun omgeving.

Simpel is het realiseren van Klompenpaden zelden, aan de totstandkoming van een nieuwe route gaat vaak één à twee jaar aan 'organiseren' vooraf. De meeste boeren en andere grondeigenaren die een klompenpad, en daarmee wandelaars welkom heten, zijn hiertoe bereid omdat ze hun bedrijf, gebied en werkzaamheden zichtbaar kunnen maken op een positieve manier. Sommigen bieden ook producten aan langs de route wat voor zowel de wandelaars als eigenaren meerwaarde geeft. Ook het doen opleven van cultuurhistorie, stimuleert de bereidheid van grondeigenaren om mee te werken. Soms kan ook het opwaarderen van een klein landschapselement zoals een hek, beplanting, dijk, of pad, een stimulans geven om mee te werken.

De teller loopt door

Inmiddels zijn er 134 klompenpaden in de Provincie Utrecht en Gelderland. Er komen op korte termijn nog eens 40 paden bij. Door de corona-pandemie is het gebruik van de klompenpaden zeker verdubbeld, de app werd in 2020 zelfs drie keer zo vaak gedownload als in 2019.

Klompenpaden zijn een schot in de roos: nog nooit wandelden zoveel mensen deze routes

Nog nooit wandelden zoveel mensen over de Klompenpaden als afgelopen jaar. We hebben massaal de wandelroutes door het Gelderse en Utrechtse landschap ontdekt. Vooral de paden op de stuwwal ten westen van Arnhem zijn populair.

Suzanne Huibers 23-05-21, 09:00

Mensen die een klompenpad gaan lopen, herken je direct. Stevige schoenen aan en rugzak op. Vooral in de weekenden nemen veel wandelaars een klompenpad. Carmela Cellamare (50) uit Doesburg kiest er daarom bewust voor om op donderdagmorgen samen met een vriendin het Dorenweertsepad bij Doorwerth te lopen.

Echte fan

Ze is een echte fan van klompenpaden, vertelt de Doesburgse. Deze bij Doorwerth heeft ze al vaker gewandeld. ,,Omdat het een van de mooiste is'', zegt ze. En ze is niet de enige die dat vindt, want het Dorenweertsepad staat met stip bovenaan als het gaat om de meest populaire wandelroutes. Op de voet gevolgd door die bij Oosterbeek.

,,Ik loop vaker klompenpaden, omdat het makkelijk is. Je hoeft niet na te denken over een route. Je volgt gewoon de klompjes. Verdwalen kun je eigenlijk niet. En als dat toch gebeurt, is er een app die je snel terugleidt naar de route. Vaak komt je onverwachte dingen tegen. Heel mooie plekken of iets grappigs zoals een bankje met klompen erop. Neergezet door een boer'', vertelt Cellamare.

Door corona is het aantal wandelaars op de klompenpaden verdriedubbeld. We zijn echt ontdekt

Uitgegroeid tot fenomeen

Wat twintig jaar geleden in de provincies Gelderland en Utrecht begon als wandelroutes voor een kleine groep mensen, is uitgegroeid tot een fenomeen. ,,We begonnen met het idee iets te maken voor een kleine specifieke groep wandelaars, mensen die minstens 10 tot 15 kilometer willen wandelen en wat avontuurlijker zijn ingesteld. Je gaat in onze routes van de gebaande paden af en je moet soms over een hek klimmen'', vertelt Kroezen.

De makers van de klompenpaden willen volgens haar het landschap laten zien en er iets over vertellen. ,,Er zitten altijd stukken in die eerder niet publiek toegankelijk waren. De routes zijn dan ook niet gemaakt van achter een bureau. We werken samen met vrijwilligers die lokaal heel goed bekend zijn. Zij zijn eigenlijk de belangrijkste mensen achter het succes van de klompenpaden.''

Die vrijwilligers zijn volgens Kroezen de mensen die elk paadje in hun woonomgeving kennen. ,,Ze weten bijvoorbeeld waar vroeger een kerkenpad lag. Het is leuk om zo'n pad dan op te nemen in de route, al moeten we dan wel vaak toestemming hebben van de grondeigenaar. Die moet mee willen werken. Daarom duurt het vaak anderhalf jaar voor een nieuw klompenpad gereed is.''

Bron artikel 'Gelderlander.nl' Suzanne Huibers 23-05-2021

"Ik heb een boomkwekerij aan de Bontemorgen in Lienden. Wij leveren onze bomen vooral aan andere boomkwekerijen en leveranciers in groen voor de eindgebruiker. Een boom is een duurzaam product en ook onze werkwijze is duurzaam.
Ik vind het belangrijk dat mensen dat zelf ook kunnen ervaren door over de boomkwekerij te lopen. Daarom doe ik graag mee met de ontwikkeling en het onderhoud van het Klompenpad. Ik krijg veel positieve reacties van wandelaars. Sommigen herkennen de bomen die we kweken en anderen weer niet. Het is leuk om daarover met de wandelaars in gesprek te gaan en toelichting te geven over de laanbomenteelt en hoe waardevol de sector is met oog op klimaatverandering en biodiversiteit. Je merkt dat niet iedereen voldoende af weet van de sector. Hopelijk kan ik via openstelling van mijn kwekerij voor de wandelaars goodwill creëren voor de sector."

Wim Ottema, boomkweker

'Met het herstellen en zichtbaar maken van het pad Uiteweg is een deel van de identiteit van ons historische landschap hersteld'

"Ik verpacht een stuk grond aan het Klompenpad in Lienden aan boomkwekerij J.D. van de Bijl. Zowel zij als ik stonden positief tegenover het Klompenpad. Ik vind het belangrijk dat mensen zelf kunnen ervaren hoe boeren en bomenkwekers omgaan met de natuur. Ik hoop dat wandelaars genuanceerder gaan kijken naar de landbouw en laanbomenteelt.
De Klompenpadwandelaars zijn meestal natuurliefhebbers die geruisloos voorbij lopen en geen rotzooi achterlaten. Ook de boomkweker heeft er geen last van. Wandelen en werken gaat hier heel goed samen.
Via het Klompenpad is een stukje historisch pad de 'Uiteweg' hersteld. Dit pad werd door melkmeisjes gebruikt om de koeien in het veld te melken. Het is indertijd verloren gegaan, maar nu gelukkig in ere hersteld. "

Christiaan de Lange , particulier grondbezitter

"De laanbomenteelt rond Opheusden neemt een prominente plaats in, zowel in economische, ruimtelijke en maatschappelijke zin. Over het algemeen wordt er positief naar de sector gekeken. Bomen leveren een grote bijdrage aan het welzijn van mensen.
Meer dan 150 boomkwekerijen vormen samen Tree Centre Opheusden (TCO). Handelaren uit heel de wereld weten waar TCO voor staat: vakmanschap, een groot assortiment, hoge kwaliteit, duurzaamheid en bomen die bijna overal gedijen.
Ik vind het belangrijk dat mensen de teelt van laanbomen van dichtbij kunnen bekijken en meer te weten komen over de ontwikkelingen in de laanbomenteelt. Via Klompenpaden kunnen we onze mooie sector goed etaleren."

'Via Klompenpaden kan de laanbomenteelt zich mooi etaleren voor de mensen'

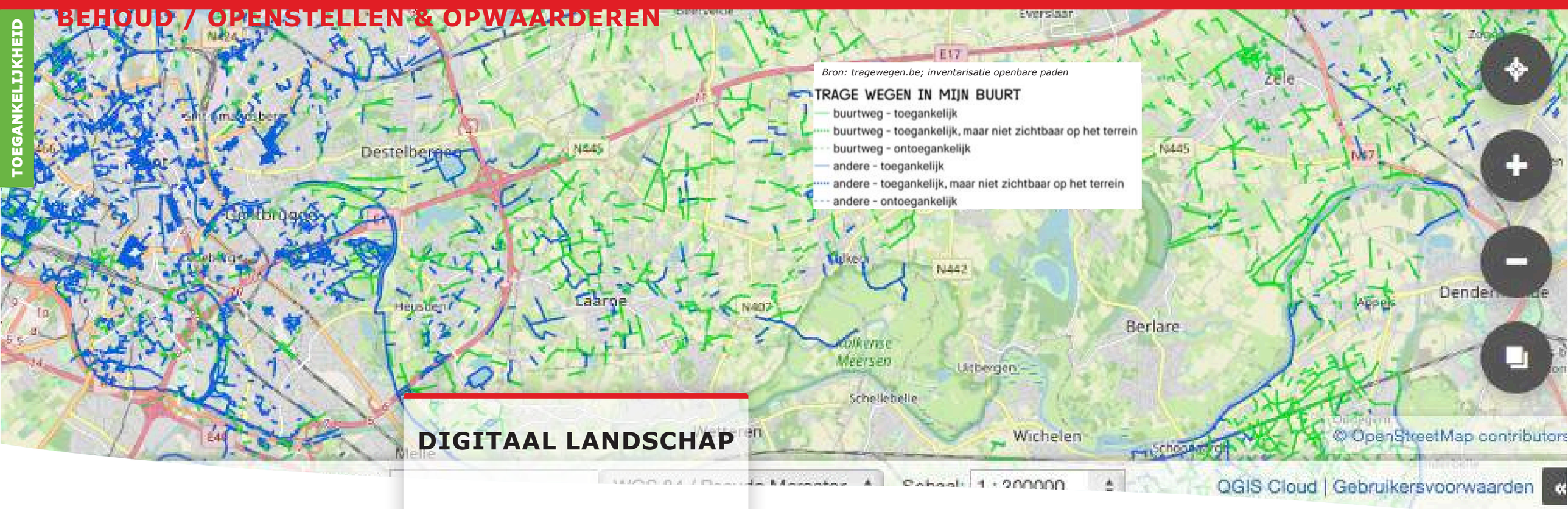
Erik Stuurbrink , vice-voorzitter Tree Centre Opheusden

'Boeren hebben een slecht imago. Ik wil de mensen laten zien dat we goed omgaan met de natuur'

C. Berends , houder van melkveerunderen

"Samen met mijn vrouw en onze zonen hebben we een melkveebedrijf in Lienden met als nevenactiviteit zorgboerderij de Pluimshoeve. Dit is een speel-, leer- en logeerboerderij voor kinderen van 4 t/m 18 jaar die extra zorg en aandacht nodig hebben. Wij bieden de kinderen een leerzame vrijetijdsbesteding en zorgen daarnaast voor gezinsontlasting.
Het Klompenpad gaat over onze maïs- en graspercelen. Destijds waren wij de eerste grondeigenaren die meededen. De landbouw staat momenteel niet positief in het nieuws. Wij vinden het belangrijk om ons verhaal te laten zien en te vertellen. Tegenwoordig ben je als melkveehouder meer bezig met nevenactiviteiten dan met boeren.
We voelen ons betrokken bij de natuur en gaan hier dan ook goed mee om. Door openstelling van ons boerenland hoop ik dat wandelaars zien dat een boerenbedrijf en natuur goed samen gaan. Hopelijk krijgen de wandelaars een genuanceerder beeld van de landbouwsector.
Langs ons maïsperceel hebben we onlangs een bloemenmengsel ingezaaid ter verfraaiing van het pad, zodat de wandelaars extra kunnen genieten!"

Bron artikel Landschapsbeheer Gelderland

DIGITAAL LANDSCHAP

Voorbeelden van (online) kansen om openbaarheid in kaart te brengen

Trage wegen,
Historische wegen Friesland,
Gelderse Vallei Track-landscapes

Een van de meest vooraanstaande problemen bij ontwikkeling van toegankelijkere landschappen, is dat veel ‘paden’, of eigenschappen daarvan, niet in kaart zijn gebracht. We weten niet wat we waar hebben of hadden. Daarmee is (letterlijk en figuurlijk) in gebieden niet te bepalen waar we staan, en dus niet waar het qua nieuwe wandelmogelijkheden heen zou kunnen. Er zijn diverse voorbeelden die laten zien dat er met inventarisaties van wandelnetwerken veel te winnen is.

Een (digitale) wegenlegger
Nederlandse gemeenten behoren een wegenlegger bij te houden, waar in kaart staat gedefinieerd welke paden en gebieden openbaar, opengesteld of afgesloten/privé zijn. Maar veel gemeentes houden deze wegenlegger niet bij, zeker niet digitaal. Dit probleem heeft directe gevolgen voor wandelaars: bij het tekenen van een route, zeker in landelijk gebied, is niet duidelijk waar je überhaupt mag/kan lopen.

In eerdere studies in bijvoorbeeld regio Amersfoort brachten we dit in kaart; na dagen van research werd duidelijk dat de loopmogelijkheden al veel groter zijn dan momenteel in kaart zichtbaar/bekend is. Er is voor de wandelaar vooral sprake van onduidelijke ‘tinten van toegankelijkheid’.
In België wordt door de organisatie ‘trage wegen’ alle openbaar toegankelijke wandelwegen naar type in kaart gebracht (afbeelding boven aan pagina).

Het kan, maar het pad bestaat niet op de kaart (OSM)

Het kan en mag, maar dat kun je ter plekke niet herkennen

Het kan niet, maar het pad bestaat wel op de OSM.

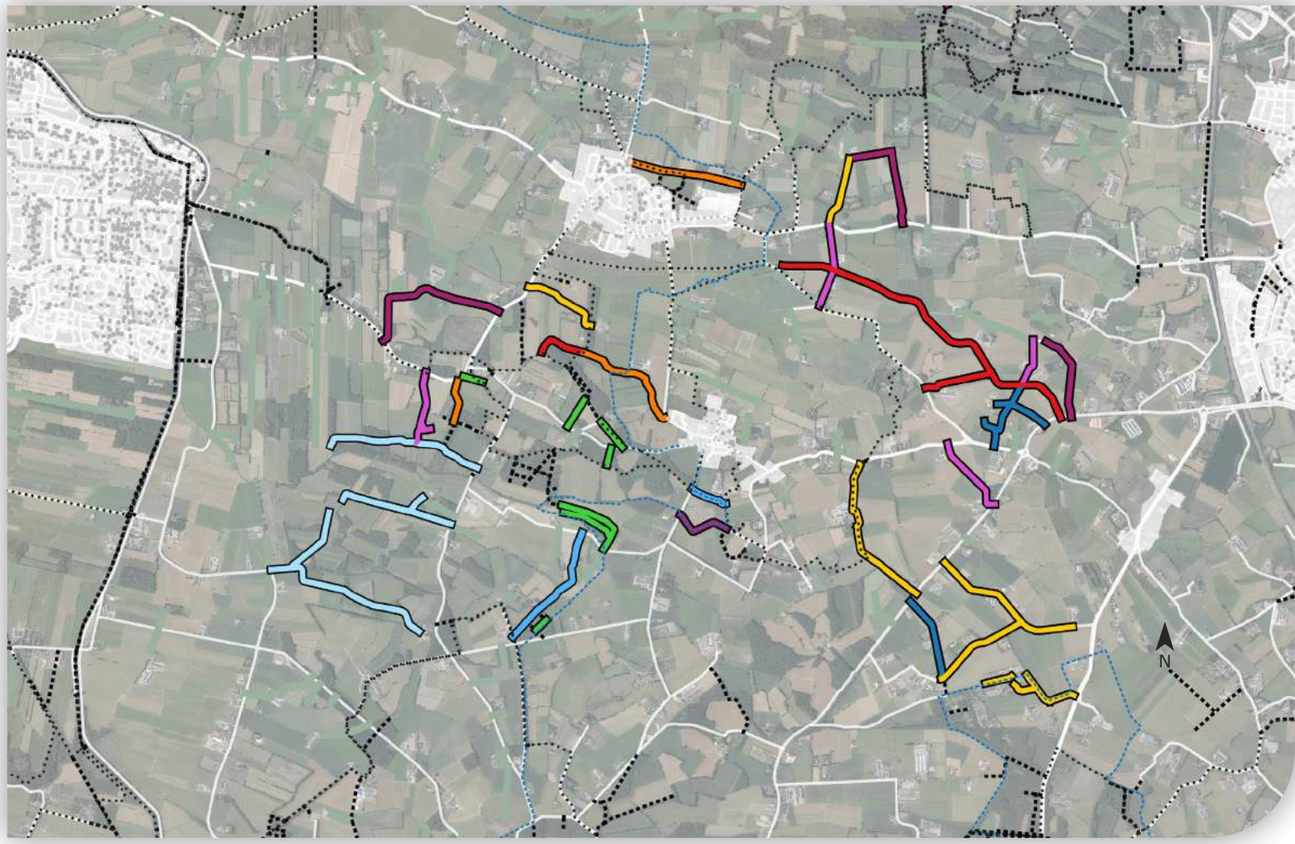
Het kan en mag, maar het lijkt niet te kunnen (onjuist doodlopend bord)

Het kan en mag officieel gezien wel, maar het lijkt niet te mogen ‘eigen weg’

Het kan, maar lijkt niet te mogen (door een erf bijvoorbeeld)

Het kan en mag, maar toegang ligt achter een drukke weg

Het lijkt te kunnen en mogen, maar het leidt nergens heen (loopt dood)

Analyse ‘toegankelijke’ plattelandswegen, routegebonden recreatie regio Amersfoort (track-landscapes)

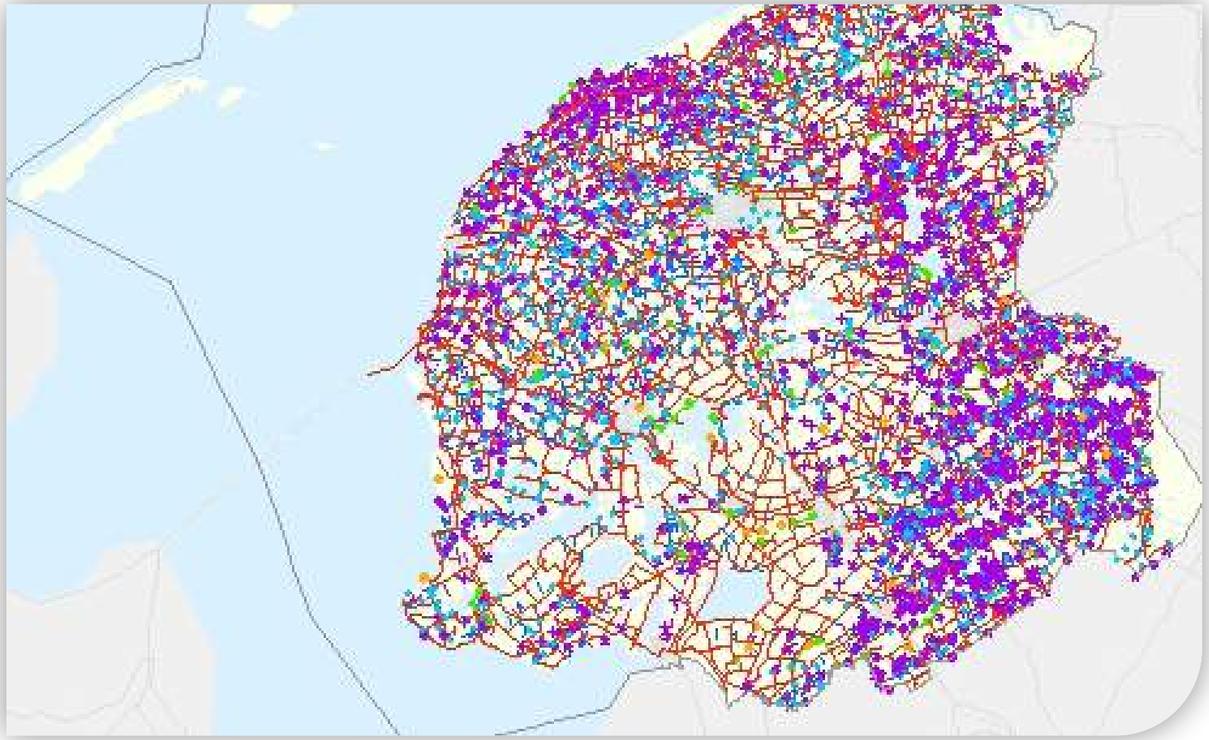
Padenkaart Friesland (niet meer online) Bron: Oude paden, nieuwe wegen, 2008

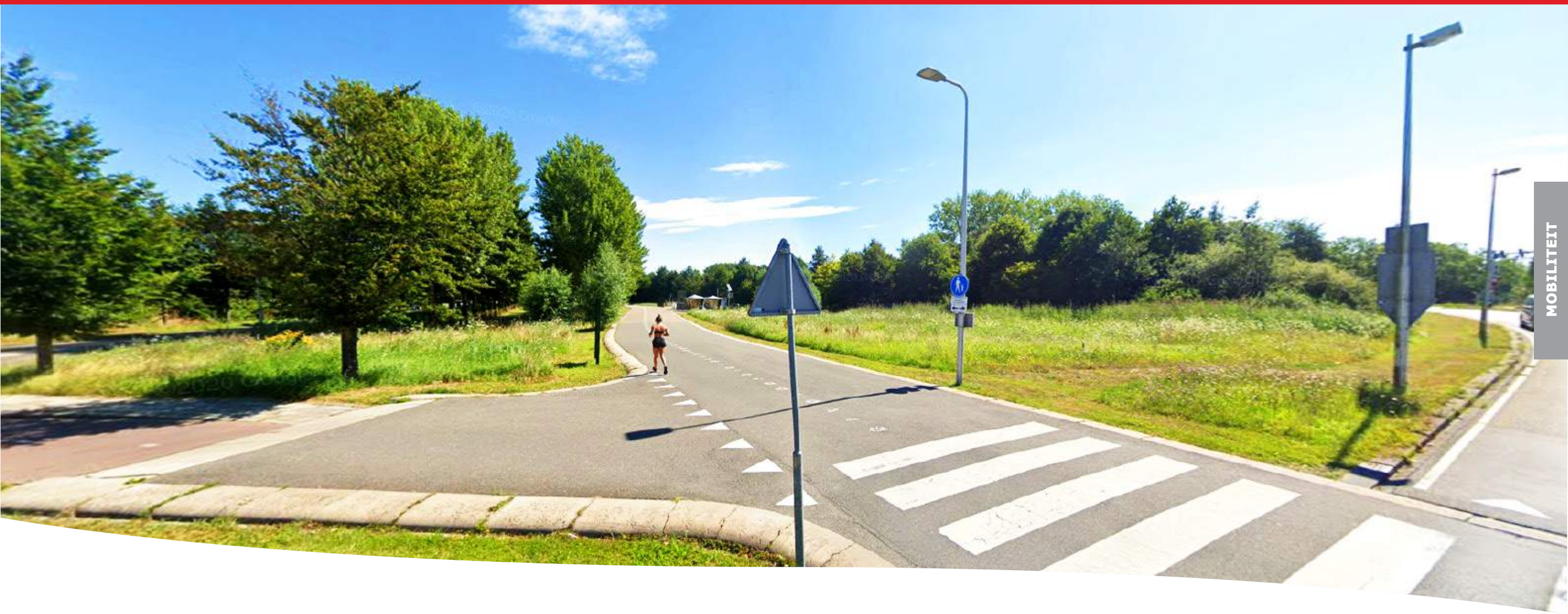
Dergelijk inventarisaties kunnen bij uitstek ook ‘gecrowdsourced’ worden. Bijvoorbeeld in een online kaart waarin mensen thuis, kunnen kenmerken in welke mate en voor wie een pad openbaar is, op basis van hun lokale kennis.

In Friesland is zo bijvoorbeeld de ligging van historische paden geïnventariseerd; zowel bestaande en verdwenen paden. In de ‘nota landschapsbeheer Nederland, 2005’ wordt gesteld dat er 30.000 kilometer bewandelbare wegen is verdwenen. Ook hiervan is is niet duidelijk waar deze paden precies verloren zijn gegaan. Die kennis is echter vaak nog wel lokaal bekend, bij allerlei (erfgoed)instanties, bij bewoners of in historische kaarten.

En ook het bestaan en openbaarheid van Schouwpaden en (on)toegankelijke dijken/wateren is onbekend. Waterschappen hebben dit in wisselende mate in kaart gebracht voor hun regio. Het zou waardevol zijn om ook dit duidelijk (landsdekkend) in kaart te brengen.

Toegankelijkheid: Oude paden en de ontsluiting van het landschap

MOBILITEIT

Fiets en voet, utilitair en recreatief

De wandelaar heeft (in onze optiek) eerder ‘baat bij’ dan ‘last van’ fietsers. Omdat fietsers vragen om net wat bredere paden; die ook voor fietsers soms prima semi-verhard kunnen zijn. Het eerste voorbeeld, Zieuwent, kwam vooral tot stand omdat het belang van veiligheid van naar school fietsende kinderen aangedragen werd. Fietsers en voetgangers maken daar samen, probleemloos gebruik van hetzelfde pad. Samen gaven ze de noodzaak die maakte dat de paden er kwamen.
Bij de fiets-beweging zit momenteel (veel) meer geld en politieke urgentie. Omdat de fiets gezien wordt als een duurzame vorm van mobiliteit die ook autogebruik reduceert. Nieuwe fietstunnels of fietsbruggen doorbreken barrières waar de voetganger van kan meeprofiteren. En ook in de ontwikkeling van nieuwe fietspaden; indien goed vormgegeven kan één pad een fijne ruimte bieden voor zowel rijwielen als voetgangers, recreatief én utilitair.

Het voorbeeld ‘Wijk en Wouden’ en ‘Lint Leidsche Rijn’ zijn daar het bewijs van. Het voorbeeld ‘Wijk en Wouden’ toont ook nog een extra stap van opwaardering van ‘open toegankelijke’ landschappen.

KERKEPADEN ZIEUWENT

Een Achterhoeks dorp als inspiratie voor heel Nederland

Realisatiejaar: 1994-heden
Zieuwent, Gelderland

Hoe waardevol trage wegen kunnen zijn indien behouden en onderhouden, wordt zichtbaar in een klein, vrij onbekend, Achterhoeks dorp: Zieuwent. Vanuit het dorpsplein met daaraan de St. Werenfriduskerk ontspringt een compleet stelsel aan Kerkepaden in alle windrichtingen het landschap in. In totaal is er rond het dorp 13 kilometer aan Kerkepaden gelegen

Anderhalve meter

Alle paden zijn ook voor fietsers toegankelijk, waarmee het verkeerskundig eigenlijk fietspaden zijn geworden. Dat is juist mooi; zo hebben de oorspronkelijke wandelpaden een waarde voor verschillende gebruikers die prima samengaan. De paden zijn uitgevoerd als semi-verhard (leem)pad van anderhalve meter breed. Fiets en voet, recreatief en utilitair maken hier gebruik van. Maar het is niet alleen het padenstelsel zelf dat aantrekkelijk is; de beplanting langs deze paden is consequent meeontwikkeld en onderhouden door de stichting Kerkepaden Zieuwent. Het vormt een groene structuur die overal anders is; je loopt langs hoge en lage hagen, rijen knotwilgen, fruitgaarden, door natte bossen of langs grote populieren. De beleving is overal anders, maar even fraai. Tezamen met bestaande boerenlandwegen vormen de Kerkepaden een perfect ommetjes netwerk van 2-4 kilometer in alle windrichtingen.

Binnendoor en Buitenom

Over de totstandkoming van de Kerkepaden in Zieuwent is het boek ‘Binnendoor en Buitenom’ geschreven, een absolute aanrader. De details van gesprekken met grondeigenaren, en de overwegingen om gronden ter beschikking van de gemeenschap te stellen komen aan bod. Het geeft een belangrijke inkijk in de details die bij een dergelijk proces cruciaal zijn, met daarnaast uiterst amusante anekdotes.

Zieuwents belang

Circa 40-50 jaar terug veranderde rond Zieuwent het landschap en bijbehorende infrastructuur als gevolg van ruilverkaveling en opkomst van de auto. Onverharde paden verdwenen, of werden geasfalteerd. Net als in de rest van Nederland bleef een grootschalig, verhard netwerk over.
Uit een lokale peiling (enquête van het ‘Ziewents Belang’) kwam naar voren dat het huidige paden- en wegenstelsel onvoldoende voorzag in de behoefte van fietsers en wandelaars. Binnendoor fietsen was onmogelijk op veel plekken, de verkeersveiligheid kwam in het geding, en recreatiemogelijkheden vond men te beperkt.
Er werden daartoe ideeën uitgewerkt voor binnendoor paden, die bij de bestuursvergadering in 1993 werd

Kaart Zieuwentse kerkepaden 2017. Bron: http://www.kerkepadenzieuwent.nl/routebeschrijving/

besproken. 15 Potentiële verbindingen van in totaal 10 kilometer lengte werden in kaart gezet als wenslijnen. De voorgestelde trajecten liepen zo veel mogelijk volgens de voormalige tracés van de Kerkepaden. Die waren er talrijk naar Zieuwentse Werenfriduskerk. Daarmee kon er ook een cultuurhistorisch belang aan de totstandkoming worden gebonden. Paden werden vooral aan de perceelsgrenzen/eigendomsgrenzen en beplantingsgrenzen getekend. Doorsnijden van percelen is voor landbouw onwenselijk, maar grond langs beplanting is voor de landbouw juist minder waardevol i.v.m. schaduw. Maar voor de gebruikers van de paden is die beplanting juist wél aantrekkelijk. De paden werden zo getekend dat ze de privacy van boeren zo beperkt mogelijk zouden schenden. Er werd een breedte van 1,5 meter 'Gravier d' Or' semi-verharding beoogd, zodat fietsers en wandelaars elkaar prettig kunnen passeren. Recreatief is zo'n ondergrond erg fijn, maar voor brommers en racefietsers juist minder. Trajecten die m.b.t. de verkeersveiligheid van naar school fietsende kinderen de grootste meerwaarde zouden hebben, werden vervolgens als eerst concreet onderzocht.

Tweede Kamer

Er werd hiertoe de 'Stichting Kerkepaden Zieuwent' opgericht in 1994. Die stichting stelde zich verantwoordelijk voor zowel de werving, aanleg en beheer van zowel de paden als de beplanting erlangs. Deze stichting begon met 15 leden, en groeide al snel uit tot 35 leden.
In 1993 werd het probleem van de verdwenen onverharde wegen ook in de Tweede Kamer besproken, waarbij de behoefte van de Rijksoverheid werd uitgesproken om experimentele projecten te starten. Met deze experimenten wilde de overheid ervaring opdoen met het herstel van 'boerenpaden'. Want dat zou recreatieve mogelijkheden, en de relatie tussen boeren en burgers versterken. De 'Stichting Kerkepaden Zieuwent' zocht contact met kamerlid Mechtild De Jong, waarna afspraken gemaakt werden over een samenwerking. Het Rijk zou meefinancieren, de stichting zou organiseren en uitvoeren op basis van vrijwilligheid. En zo geschiedde. Maar ook de Provincie Gelderland, gemeente Lichtevoorde en het recreatieschap Oost Gelderland werden bij het project betrokken, dat was voor het Rijk een voorwaarde tot medewerking. Het Rijk nam 50% van de financiering op zich, de Provincie Gelderland 30%, de gemeente 10% en het recreatieschap 10%.

Erfdienstbaarheid

De grond voor de paden werd niet aangekocht, maar er werd gebruik gemaakt van de wet/recht erfdienstbaarheid. Er werd een klein hoekje grond gekocht van 300m2, waarna een vorm van recht van overpad ontstond, mede door een wetswijziging in het recht van erfdienstbaarheid in 1992.

(47)5(.000 duizend) gulden

Het overleg met de boeren vormt het grootste deel van de beschrijvingen in het boek 'Binnendoor en Buitenom'. Er werd in elk gesprek slim gezocht naar mogelijke voordelen voor de boer. Hoewel er allerlei bezwaren waren, lukte het de stichting om een eerste pad tot stand te brengen. De eerste boer werd overgehaald doordat bij de aanleg van het kerkepad aan de rand van zijn perceel, meteen de drainage verbeterd kon worden. Het pad zou langs een sloot en houtwal getrokken worden, die tot ergernis van de boer al jaren slecht onderhouden werd door het aangrenzende Staatsbosbeheer en waterschap. De stichting zou het onderhoud van de houtwal op zich nemen. De boer krijgt voor zijn erfdienstbaarheid 5 gulden per vierkante meter. En zo kwamen de afspraken voor het eerste pad tot stand.
En goed voorbeeld doet goed volgen; er werd in de erop volgende jaren nog 13 kilometer pad aangelegd, zelfs meer paden dan de oorspronkelijk beoogde 10 kilometer. Bij elk pad, werd bij elke boer, opnieuw gezocht naar goede redenen tot medewerking. In totaal heeft de aanleg van de Kerkepaden 475.000 gulden gekost. Dat is -in verhouding tot de waarde die het heeft opgeleverd- een verwaarloosbaar bedrag.

WIJK EN WOUDEN

De optelsom van verbindingen

Realisatiejaar: 2007-2021
Gebied tussen Leiden, Zoetermeer, Alphen aan de Rijn, Zuid-Holland

Tussen de stedendriehoek Leiden-Zoetermeer-Alphen aan de Rijn is het open poldergebied 'Wijk en Wouden' gelegen. Het is een waterrijk veenweidegebied, gekenmerkt door langgerekte kavels achter de Lintdorpen. Daarin schuilt ook meteen het probleem van een gebied als dit; voor een recreatieve wandeling kun je niet veel meer dan 'van links naar rechts', in lijn met (veelal verkeers-intensieve) Lintdorpen. Hier zijn zeven boerenlandroutes over percelen met een agrarische bestemming toegevoegd, die vanuit de woonlinten het landschap insteken.

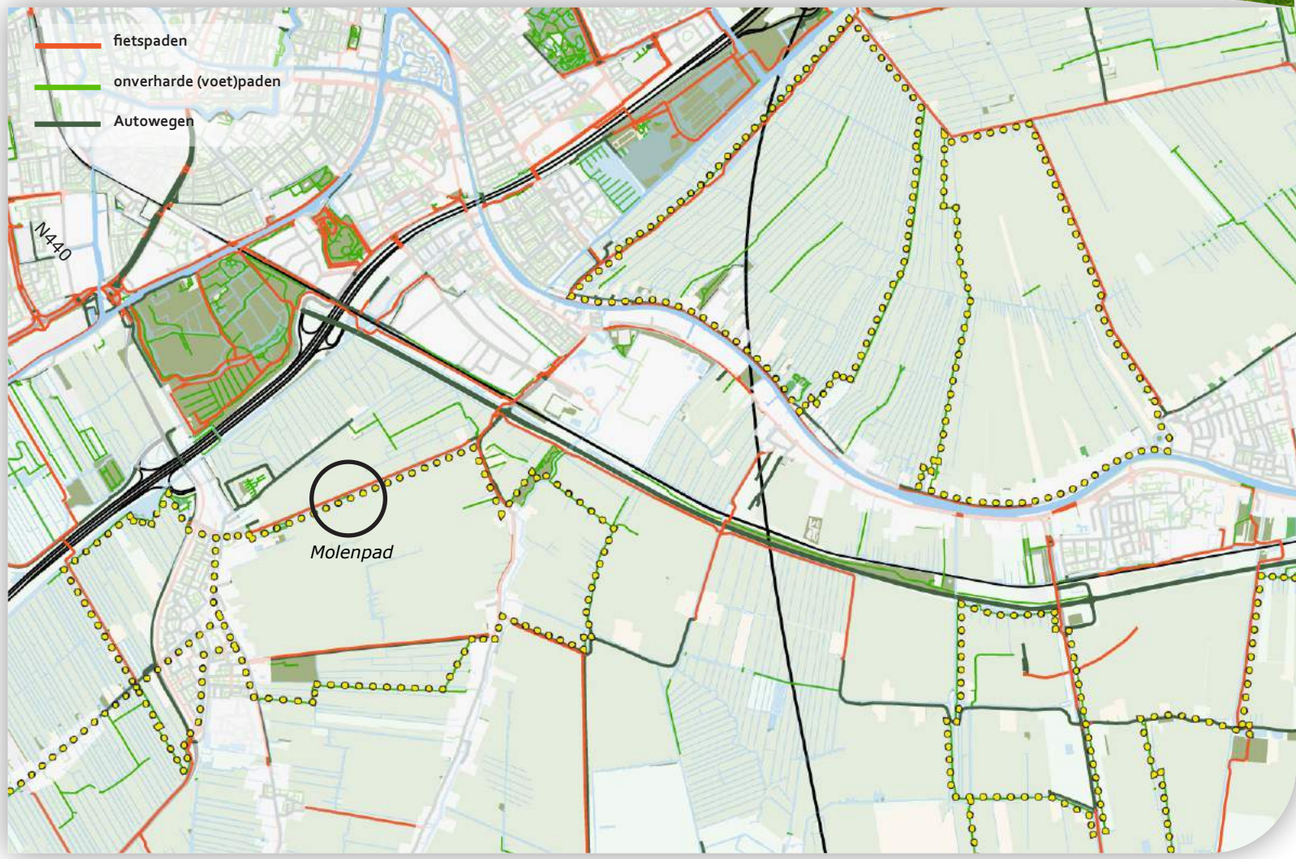
De routes worden veel gebruikt door bewoners van de lintdorpen, maar ook door inwoners van omliggende steden. Door de routes zijn ook diverse lokale landwinkels ontstaan, er is als aanvulling een vogelkijkpunt geplaatst en een voetveer dat ook voor fietsers een attractie is. De stichting Land van Wijk en Wouden organiseerde jaarlijks de Polderdag en diverse andere evenementen.

'fietspaden'

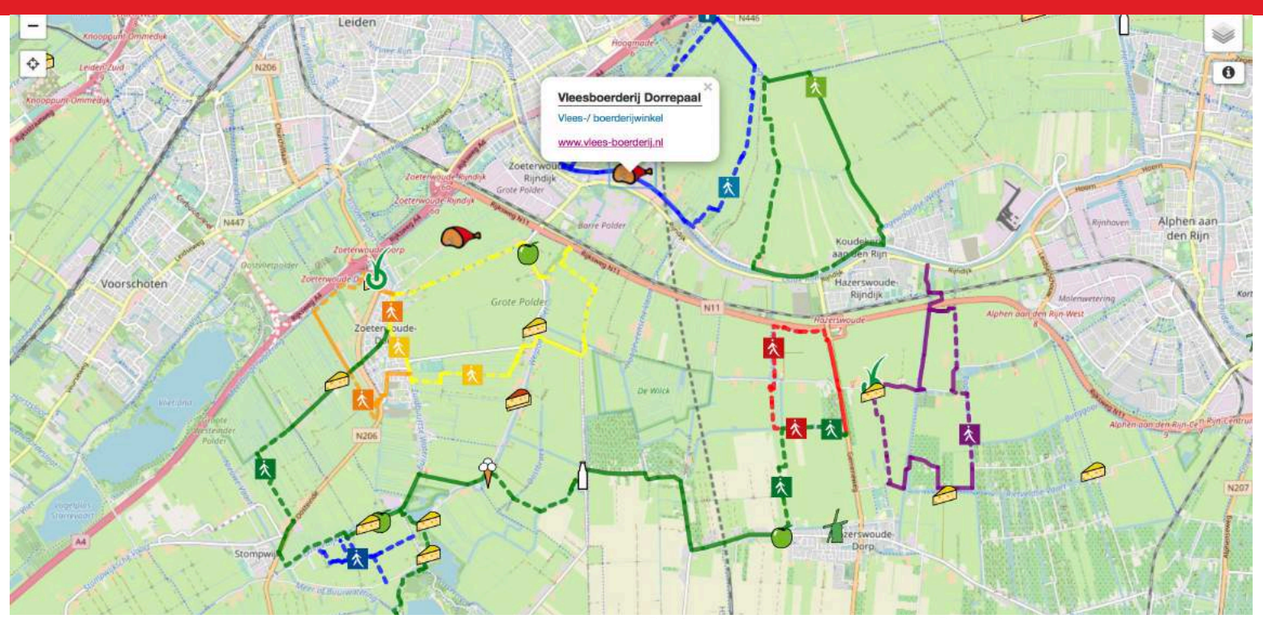
Maar de verbetering van de toegankelijkheid van het landschap voor voetgangers wordt niet alleen in boerenlandpaden gezocht. Lopend door het gras op een open groene vlakte is niet eindeloos fijn. Het Molenpad tussen Zoeterwoude-dorp en Zoeterwoude Rijndijk laat zien hoe je dit op subtiele wijze verrijkt. Eén langgerekt perceel is uit productie genomen voor een nieuwe fietsverbinding die tevens parkachtige eigenschappen heeft gekregen. Langs het fietspad ligt een meter halfverharding; suggestief voor wandelaars bedoeld, maar ook prima door fietsers te gebruiken om tegemoetkomende fietsers te passeren. Het 'wandelpad' slingert soms wat meters weg, tussen de bloemrijke graslanden door. Midden in de groene vlakte is een groep van circa 10 bomen aangeplant. Hieronder zijn zitgelegenheden en beweegtoestellen gemaakt. Er blijkt niet meer nodig te zijn om een beschutte, prettige rustplek te maken. Aan de dorpsrand is het pad aangevuld met nog wat voorzieningen zoals een trapveldje, calisthenics parkje en een hondenveld. Het halfverharde wandelpad stopt niet bij de dorpsrand maar loopt door in de wijk. Met boerenlandpaden als terugweg, ontstaan diverse ommetjes.

'fietstunnels'

Het gebied kenmerkt zich ook door de aanwezigheid van zware infrastructurele barrières; de A4 en N11 met parallelle spoorbaan. Maar in het verlengde van het Molenpad kan via een fietstunnel de N11 vrij onderkruist worden. Via de onlangs opgeknapte fietstunnel 'Hofweg' kan ook onder de A4 door gefietst en gelopen worden, waarmee het polderlandschap ook met de Vliet(landen) verbonden wordt.

Routenetwerk boerenlandpaden in Wijk en Wouden

Routenetwerk boerenlandpaden. Bron: De groene klaver

MOBILITEIT

Bij Wijk en Wouden wordt zichtbaar dat een toegankelijk landschap te voet, vooral bereikt wordt door de optelsom van ontwikkelingen op verschillende niveaus. De boerenlandpaden komen meer tot hun recht, doordat ze opgewaardeerd zijn tot een breed halfverhard wandelpad, aangevuld zijn met goed beloopbare fietspaden, langs een langgerekt park met prettige plekken, aangesloten op omliggende steden door diverse vrije doorgangen onder zware infrastructuur.

75 cent

Zowel provincie als gemeente hebben een actieve rol gespeeld in de ontwikkelingen van Wijk en Wouden. De zeven paden tussen Leiden en Alphen aan de Rijn zijn zes jaar geleden op verzoek van de provincie Zuid-Holland aangelegd door de gebiedscommissie Land van Wijk en Wouden en de Agrarische Natuurvereniging Wijk en Wouden. De provincie wilde meer mogelijkheden creëren voor stedelingen om de polder in te gaan. Dit gebied is druk bevolkt, maar tot dan toe met weinig mogelijkheden om dicht bij huis te recreëren. Per strekkende meter krijgen de boeren 75 cent. Dat Helpt, maar vormde niet de hoofdreden voor boeren om mee te doen. Inmiddels is wel bekend dat Stichting Wijk en Wouden stopt, nadat de gemeenteraden van Zoeterwoude, Leiderdorp en Leiden de financiële bijdrage aan de stichting hebben stopgezet. De boerenlandpaden blijven voorlopig wel geopend. Coöperatie De Groene Klaver beheert de boerenlandpaden momenteel.

N69 met brede voetgangersbrug. Bron: H+N+S landschapsarchitecten

N69 VALKENSWAARD

Nieuw wegtracé als vliegwiel voor ontwikkeling van natuur en recreatie

H+N+S landscape architects en NEXT architects

Realisatiejaar: 2017-2021
Gebied tussen Veldhoven en Valkenswaard

Tussen Eindhoven en België is de N69 als omleiding buiten de dorpen om aangelegd, om de leefbaarheid in de tussengelegen kernen te vergroten. Het gebied waar het nieuwe tracé doorheen kruist, bestaat echter uit waardevolle beekdalen en aangrenzende natuurgebieden. De landschappelijke inpassing was daarom leidend, waarbij maximaal werd ingezet op ruimtelijke kwaliteit, ecologie en recreatie. Verkeer, natuur, recreatie en kwaliteit van het landschap; eigenlijk hebben ze allemaal geprofiteerd van deze ontwikkeling.

Natuur eerst

De weg meandert zich door het landschap heen. Aan de randen van de weg zijn bermsloten en kruidenrijke bermen aangebracht. De belangrijke structurerende landschappelijke lijnen bestaan uit houtwallen, singels en lanen en worden in dit ontwerp extra aangezet. Ze zorgen er ook voor dat vogels en vleermuizen gemakkelijk zich gemakkelijk over de weg heen kunnen verplaatsen. Ook zijn er 11 faunatunnels aangelegd op strategische plekken die de migratie van kleine zoogdieren en amfibiën mogelijk maken.

Bruggen

Om de barrièrewerking van de weg te minimaliseren, zijn meerdere bruggen over de weg aangelegd. Drie voetgangersbruggen verbinden de wandelnetwerken met elkaar en landen aan via een natuurlijk ogend microreliëf dat de basis van de brug vormt. De wandelaar wordt via een flauw talud en een flauwe trap omhoog geleid en getrakteerd op verrassende vergezichten over de omgeving. Deze hebben allemaal dezelfde vormentaal: subtiele boogvormen.

De bruggen over de beekdalen zijn hoog en hebben slechts enkele ver uit elkaar staande pijlers, waardoor er geen fysieke barrière gevormd wordt voor de beken, maar ook voor de bijbehorende natuur en de recreant die de beekdalen volgt.

Plankaart. Bron: H+N+S landschapsarchitecten

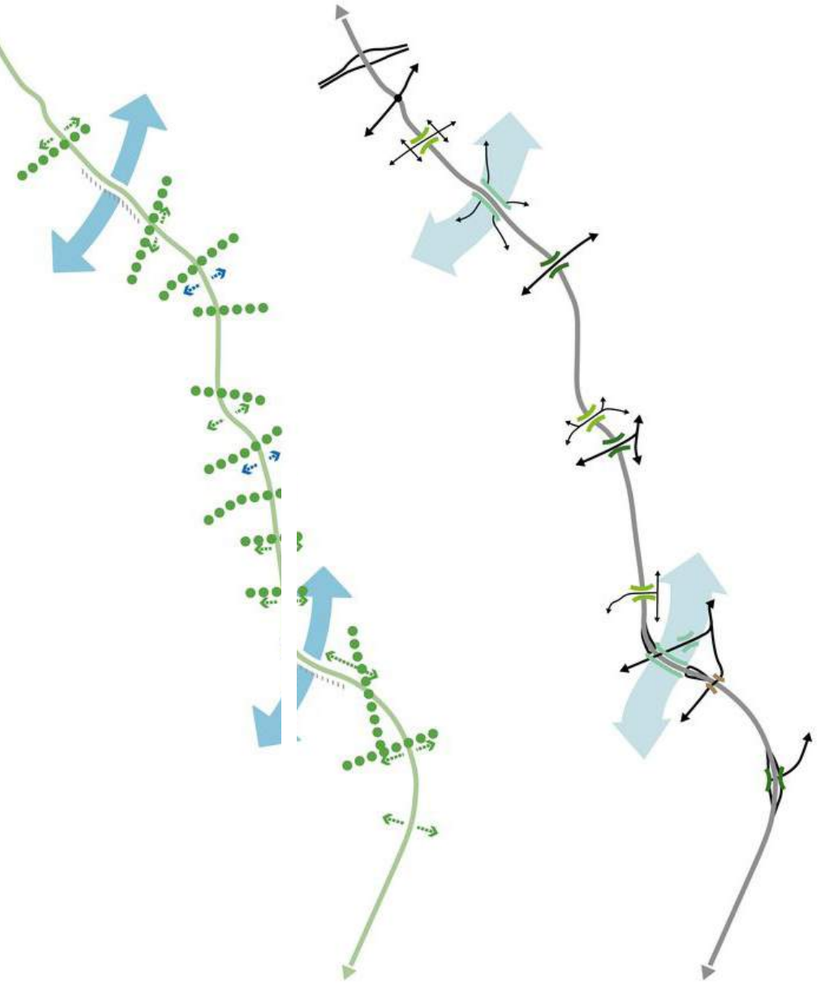

Voetgangersbruggen in één gebaar over de N-weg. Bron: H+N+S landschapsarchitecten

Plankaart en conceptkaarten van de groene verbindingen en kunstwerken. Bron: H+N+S landschapsarchitecten

LINT LEIDSCHE RIJN

Voorbij het alleenrecht van de fiets

WEST8

Realisatiejaar: 2016
Zuid-Holland

In het Maximapark in het Utrechtse Leidsche Rijn, ontwierp stedenbouwkundig/ landschapsarchitectenbureau West 8 'Het Lint'. Het is in Nederland (samen met het Noorderpark, Amsterdam, ook van West 8) een uniek voorbeeld van een alternatief vormgegeven weg voor langzaam verkeer, of bewegende mensen.

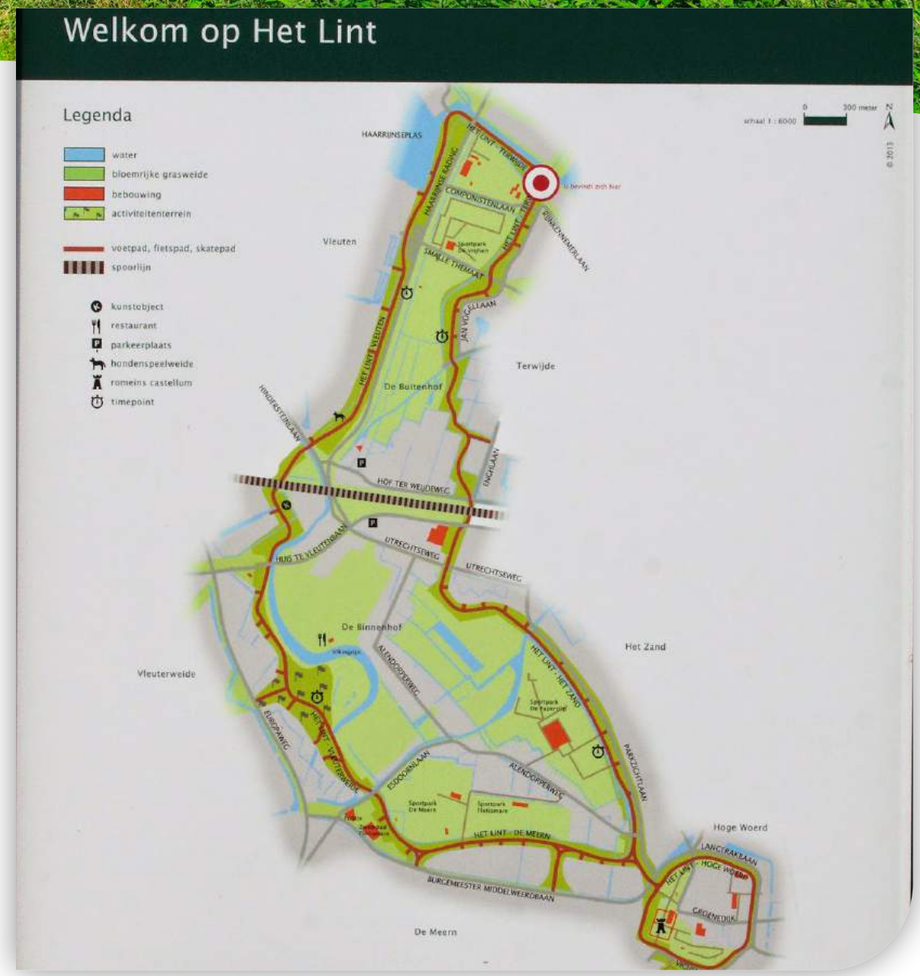
'Lint Leidsche Rijn' is zowel op conceptueel niveau als in de detailuitwerking interessant. Conceptueel omdat het de dragende structuur is van het Maximapark. Daarin is het pad als complete ronde, consistent vormgegeven voor ongemotoriseerd verkeer. Het pad verbindt alle ruimtes van het park voor bewegende mensen. Daarbij heeft het op een lengte van 8 kilometer, altijd veilig voorrang op kruisend autoverkeer.

Het lint als eis voor het park

'Het Lint', werd als eerste eis voor de ontwikkeling van het park gesteld. Want daar waar de ontwikkeling van dit grote (Vinex)wijkpark soms traag verliep; lag er vanaf het begin al wel een duidelijke beweegronde, het belangrijkste element van een park van dit formaat. De vormgeving van het pad zelf is uniek en gaat voorbij aan het alleenrecht van de fiets. Fietsen is slechts een van de modaliteiten in het langzaam verkeer; skeeleraars, hardlopers, wandelaars, en lightweight strollers differentiëren het gebruik van 'fietspaden' steeds sterker. West 8 stelde een ander type 'baan' voor; een zeer ruim profiel van wel 4,5 tot 10 meter breed, voor meerdere ongemotoriseerde modaliteiten.

Het asfalt is fijn en super-egaal zodat ook de kleinere wielen vloeiend rollen. Het Lint gaat niet uit van wat 'noodzakelijk' is qua breedte, maar wat fantastisch is.

Het prinicipe is geïnspireerd op bijvoorbeeld het Vondelpark en ook het lineaire park 'Madrid Rio' van West 8 zelf. De twee rijrichtingen zijn niet aangeduid, er is slechts een subtiele/informele zijstrook gesuggereerd voor voetgangers ten opzichte van wielrijders. Het gaat uit van de filosofie van verkeersadviseur Hans Monderman: regel zo min mogelijk met aanduidingen, zodat verkeersdeelnemers zelf gaan nadenken en communiceren. Laat verkeersborden zo veel mogelijk achterwege, laat de omgeving een rol spelen en vermenselijk de verkeersruimte. Het pad heeft altijd voorrang op kruisende wegen, kruisend verkeer wordt bovendien effectief afgeremd met serieuze drempels.

Alle afbeeldingen bij dit voorbeeld. Bron: West8 © Jeroen Musch

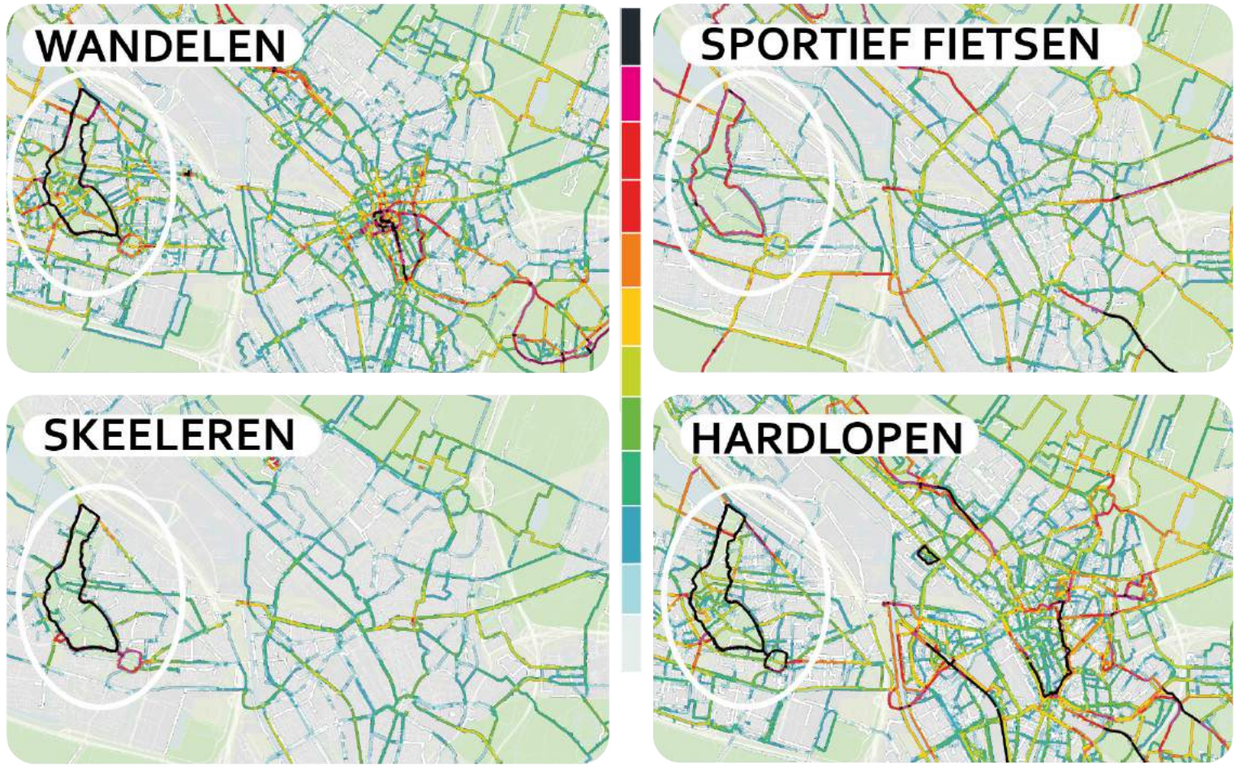

Zowel utilitair als recreatief belangrijk
Het Lint is in gebruik een utilitaire fietsroute tussen allerlei gebieden, met allerlei snelheden. Maar ook een recreatieve fiets-uitvalsweg van Utrecht naar Haarzuilens en verder. Als hardloopronde en vooral ook skeelerronde is het Lint een begrip in de hele regio. Het is één van de weinige plekken in de regio waar je echt goed en veilig kunt skeeleren. Maar tegelijkertijd is het de hoofdader van allerlei loop-ommetjes vanuit Leidsche Rijn. Wandelaars lopen prettig en veilig op de gesuggereerde wandelstrook van het Lint. Het Lint laat zich wandelend goed verbinden met het landschap rond Leidsche Rijn, bijvoorbeeld de Haarrijnseplas of Haarzuilens.

In een analyse o.b.v. beweegdata van Endomondo, toonde het Lint zich als meest gebruikte skeelerronde van de regio, maar ook één van de meest gebruikte wegen bij wandelaars, hardlopers én recreatieve fietsers.

Concepten zoals het Lint, waarin allerlei voetgangers én rijwielen (groot en klein) gebruik maken van één gedeeld pad, zijn in Nederland schaars. Juist voor de voetganger is er veel te winnen met deze bredere kijk op ontwikkeling van wegen voor langzaam verkeer.

Gebruik Lint Leidse Rijn door verschillende actieve doelgroepen (ENDOMONDO data)

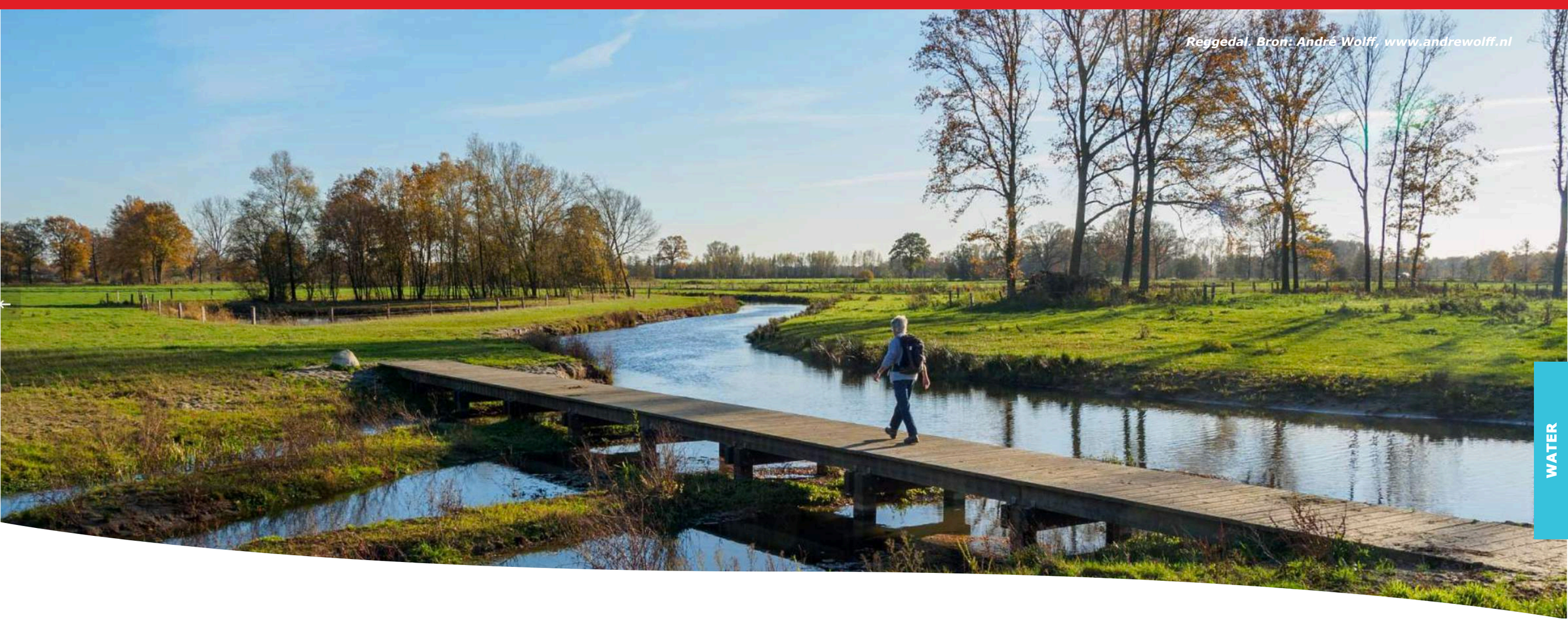

Alle afbeeldingen bij dit voorbeeld. Bron: West8 © Jeroen Musch

Reggedal. Bron: André Wolff, www.andrewolff.nl

WATER

met de stroom mee

Nederland is een delta; in alle regio's is water het meest structurerende element geweest voor de inrichting van ons land. Lijnvormige waterstructuren zijn -weliswaar van verschillende aard en dichtheid- overal te vinden. Of het nou gaat om wandelen, fietsen of hardlopen: mensen bewegen graag langs het water. Het is een fraai natuurlijk element, het geeft een prettige richting en geleiding aan onze beweegroutes. Water stroomt altijd door; wie zich erlangs beweegt, wordt bijna nooit onderbroken door een weg die overgestoken moet worden. Vaak vormen deze wateren de ruggengraat van beweegroutes tussen stad en buitengebied. Daar waar waterroutes geleid worden door prettige routes behoren ze zonder uitzondering tot de meest populaire loop- of fietsroutes.

In diverse regionale studies die we (track-landschapes) de afgelopen jaren uitvoerden, bleken er tal van kansen langs het water te liggen. Om routes te verbeteren, of toe te voegen. In artikelen in bijvoorbeeld Trouw werd in 2020 ook opgeroepen tot het benutten van de kansen die er langs de waterelementen liggen. Deze kansen kunnen zeker preciezer en grootschaliger geïnventariseerd worden. Dat wordt onderstreept door de voorbeelden van de Kromme Rijn en Amstel. Behouden en goed onderhouden blijkt zelfs bij deze belangrijkste wandelwegen van ons land al moeilijk. Bovendien werd ook in 2021 weer duidelijk dat Nederland nog lang niet klaar is met het uitbreiden van ruimte voor water. De watercapaciteit werd vooral in Limburg op de proef gesteld. Het voorbeeld Ooij en Wanssum doorstond deze extreme omstandigheden met dank aan de uitgevoerde rivierverbreding. Dit project, en ook het voorbeeld van de Regge, laten zien hoe wandelen een meerwaarde kan zijn in de wateropgaves in de toekomst.

WATER

JAAGPAD KROMME RIJN

De bekendste jaagpaden van Nederland

Realisatiejaar: -
Utrecht, Utrecht

Een van Nederlands bekendste wandelroutes in samenloop met water, wordt gevormd door het jaagpad langs de Kromme Rijn. Beginnend als afsplitsing van de Lek, bij Wijk bij Duurstede, is de kade van de Kromme Rijn te volgen tot hij uitmondt in de Catharijnesingel, naast Utrecht Centraal. Omgekeerd, beginnend bij Utrecht centraal, behoort het tot de meest populaire NS-wandelingen van Nederland.

Een verbindend element

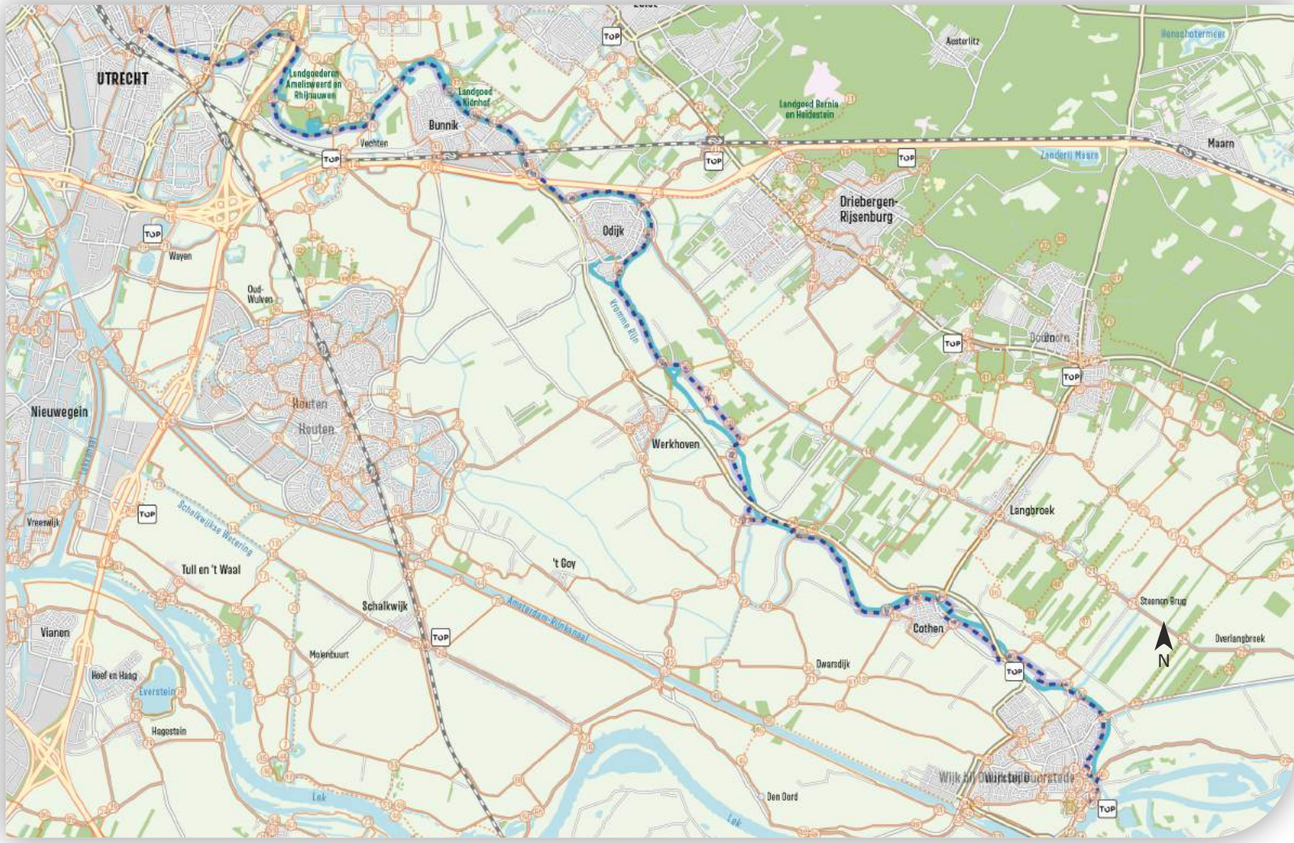
De Kromme Rijn vormt ook de ruggengraat van een reeks dorpen: Wijk bij Duurstede, Cothen, Werkhoven, Odijk, Bunnik, De Uithof en Utrecht zelf. Het schept een letterlijke en bestuurlijke band. De aanwezigheid van de continue, fysieke verbinding langs de Kromme Rijn versterkt dit beeld en gevoel. Hier wordt niet vaak bij stil gestaan, maar het laat zien dat de verbindingswaarde van een pad verder gaat dan mobiliteit of recreatie.

Krom

Hoe belangrijk de Kromme Rijn voor Utrecht en regio ook is, dit is lang niet overal terug te zien in de vormgeving en onderhoud. De aansluiting op de Catharijnesingel verloopt voor voetgangers onprettig en onduidelijk. Al decennia wordt dit (h)erkend, maar niet aangepakt, al lijkt daar binnenkort verandering in te komen doordat het terrein van het (cruciaal gelegen) Pieter Baan Centrum door het Rijksvastgoedbedrijf wordt ontwikkeld.

Verderop na het passeren van het Kromme Rijnpark is de onderdoorgang van de Waterlinieweg onprettig en krap. Het pad zelf kalft op sommige delen af, en in de onderdoorgang van de A27 is de ondergrond zeer slecht.

De Kromme Rijn en de paden hierlangs staan wel centraal in toekomstig geplande gebiedsontwikkelingen, waarin de Kromme Rijn de verbindende factor moet worden tussen de (binnen)stad, het randstedelijke sport- en recreatiegebied Maarschalkerweerd en buitenstedelijke natuur- en recreatiegebied Amelisweerd-Rhijnauwen.

Kromme Rijnpad tussen Utrecht en Wijk bij Duurstede. Bron: © OpenStreetMap-bijdragers, via krommerijnpad.nl

AMSTEL

Het afkalvende Amstel Jaagpad

Is de slechte staat van zo'n bekend en 'belangrijk' pad een uitzondering? Helaas niet. Het Jaagpad langs de Amstel (Amsterdam en Amstelveen) mag tot de meest prominente wandelstructuren van Nederland gerekend worden. Er wordt, ook hier, al decennia gesproken over de enorme recreatieve waarde van de Amstelscheg. Maar het onderhouden van het belangrijkste pad van de Scheg: het jaagpad, gebeurt niet. Vanuit Amsterdam bezien, vanaf de Kalfjeslaan, kalft het pad richting het zuiden steeds verder af. Het wordt smaller, onregelmatiger, en verdwijnt vervolgens op delen volledig.
Het onder- en behoud van trage wegen, waarvoor in voorbeeld 1 al bepleit werd, blijkt zelfs voor de bekendste wandelpaden van ons land onvanzelfsprekend. (hard)Lopers worden gedwongen om op de gevaarlijke autoweg te lopen.

Autovrij

100 cm

Twee hardlopers naast elkaar, tegenligger kan prettig passeren

40 - 60 cm

Twee voetgangers naast elkaar
Tegenligger prettig passeren
Voet normaal plaatsen

60 - 100 cm

Twee hardlopers naast elkaar
Twee voetgangers naast elkaar
Tegenligger prettig passeren

< 40 cm

Voet normaal plaatsen

Kapot

Geen pad

SCHOUW-, DIJK-, JAAGPADEN, EN NEERVOETEN

Paden die niet altijd (duidelijk) opengesteld of toegankelijk zijn

Realisatiejaar: - Nederland

Gezamenlijk hebben waterschappen circa 55.000 kilometer aan waterlopen in eigen beheer en onderhoud. Grof gezien worden deze waterstructuren in laag 'west' Nederland omkaderd door waterkeringen; meestal in de vorm van dijken. Via deze waterkeringen worden de waterkanten onderhouden. In hoger 'oost' Nederland worden waterlijnen doorgaans geflankeerd door 'schouwpaden', een voor waterschap-onderhoud gereserveerde ruimte. Tezamen vormen de waterkeringen en schouwpaden een landsdekkend, fijnmazig netwerk, waarover in wisselende mate ook gelopen en/of gefietst kan worden.

Waterschappen
Naar die toegankelijkheid is 10 jaar geleden al eens onderzoek gedaan door kenniscentrum recreatie, wat in 'Hindernissen voor wandelaars, een inventarisatie door waterschappen' is uiteengezet (2008). Dit gebeurde als gevolg van een motie in de Tweede Kamer. Daarin ontstaat een beeld dat wij zouden betitelen als 'vaag en wisselend positief'. De verschillen tussen de waterschappen onderling zijn groot. Terwijl sommigen hun oevers min of meer standaard openstellen voor recreanten, zijn anderen niet bereid tijd en geld te investeren om de oevers begaanbaar te maken. Maar ook bij de waterschappen die meer open staan voor recreatief medegebruik, gold vaak geen 'proactieve' rol. Vooral/alleen op verzoek van belanghebbenden wordt eventueel inspanning verricht voor de aanleg van recreatieve voorzieningen en het weghalen van obstakels of waar mogelijk een toestemming of een vergunning verleend voor recreatief medegebruik. Maar de meeste waterschappen gaven aan dat dit vaak 'ad hoc' gebeurt en dat daar meestal geen concreet beleid aan ten grondslag ligt. Initiatief voor aanleg van een oeverpad zal van een lokale overheid moeten komen.

Openstelling?
Al dit soort beweringen blijven echter abstract en moeilijk te verifiëren, omdat als waterschappen al ruimtelijke gegevens hebben van hun schouw- en oeverpaden, niet gekenmerkt is of deze zijn opengesteld zijn voor wandelaars.

Bovendien stokt de vraag/discussie rond schouwpaden bij de term 'openstelling'. Daaronder wordt in de praktijk verstaan 'het zorgen voor de beschikbaarheid van ongepolijst terrein' waarbij geen extra onderhoud uitgevoerd wordt ten behoeve van recreatie. In de praktijk komt dit vaak neer op vrij toegankelijke, maar slecht begaanbare paden. Opengestelde terreinen zijn te beschouwen als 'struinpaden' of 'laarzenpaden' met vaak hoge begroeiing. Formeel gezien zijn het vaak eigenlijk geen paden, je zult ze meestal niet terugvinden in de 'openstreetmap'. Aan de voorkant van dergelijke schouw/oeverpaden kan een (potentiële) wandelaar in de praktijk niet of nauwelijks inschatten of het opengesteld is, en waar het heen leidt.

Bron: www.waternatuurlijkdodelta.nl/wandelen-over-schouwpaden-wel-of-niet/

Ze worden dan ook -zo is onze ervaring op basis van gegevens van wandelgebruik- in zeer beperkte mate gevonden of gebruikt.

Tinten van toegankelijkheid

Je kunt zodanig spreken van vele tinten van toegankelijkheid;

- van een duidelijk ‘verboden toegang’
- tot ‘ogenschijnlijk verboden’, maar feitelijk (blijkbaar) wel ‘opengesteld’. Maar zonder fysiek pad en onbestaand op kaart’
- herkenbaar openbaar, met een olifantenpad maar onbestaand ‘op kaart’.
- ‘duidelijk openbaar voor wandelaars, met aangelegd pad, en bestaand op kaart’.

Het bestaan van een aangelegd pad heeft naar ons inzien een zeer grote positieve invloed op gebruik. Niet alleen wordt het aantrekkelijker en fijner om er te lopen, een fysiek pad maakt ook duidelijk zichtbaar dat iets openbaar is. Willen we door het ‘openstellen’ van schouw- en oeverpaden een significant verschil maken voor recreatieve mogelijkheden, dan zullen we ook op gerichte plekken (bijvoorbeeld dicht tegen woonkernen) fysieke en comfortabele paden moeten maken. Waar bijvoorbeeld ook minder validen, ouderen of juist mensen met kinderwagens en ook hardlopers prettig gebruik van kunnen maken, en mogelijk zelfs fietsers. Juist ook dicht bij woongebieden is dit wenselijk.

Maar dan moet in de eerste plaats (landelijk) in kaart gebracht worden waar momenteel de schouw- en oeverpaden in welke vorm aanwezig en toegankelijk zijn. Het ontbreken van een landelijk overzicht/ kwalificatie van toegankelijkheid van schouw- en oeverpaden heeft in de praktijk helaas betekend, dat er bovendien al veel schouwpaden voorgoed zijn verdwenen als wandelpad. Ook om die reden is het belangrijk om in kaart te gaan brengen.

DOD

Van alle Nederlandse waterschappen lijkt ‘Drents Overijsselse Delta’ het meest pro-actief in te zetten op openstelling van Schouwpaden. Er wordt ingezien dat vele schouwpaden geliefd zijn bij lokale inwoners voor ommetjes. In een eigen artikel wordt gesteld dat we ons meer zouden moeten focussen op de kansen, en niet op wat er fout kan gaan.
Want tot veel klachten heeft openstelling nooit geleid, en dat wordt ook in het onderzoek van 2011 (Hindernissen voor wandelaars) gesteld. De conclusie die getrokken wordt is dat recreatief medegebruik bij uitstek een kans is om mensen te betrekken, hen bewust te maken van wat het waterschap doet en wat het belang is van goed waterbeheer. Velen zouden anders alleen maar van het waterschap horen als de belastingaanslag in de bus valt. De verbinding en meerwaarde voor en met de samenleving zou centraal moeten staan.

Het lijkt erop dat meer waterschappen hier bewust van worden, en dat de kans tot betere toegankelijkheid van Schouwpaden, oeverpaden en neervoeten (pad onderaan dijk), door steeds meer organisaties (h)erkend wordt. In dagblad Trouw werd hier afgelopen (corona)winter ook voor gepleit door bijvoorbeeld natuurmonumenten.

Bron: water-natuurlijk-do-delta, waternatuurlijkdodelta.nl

Bron: Hannie Visser-Kieboom

LINTEN VAN DE LAGE LANDEN

Een parkwaysysteem dat er al bijna ligt

Buro Harro

Realisatiejaar: 2015
Provincie Zuid-Holland

'Linten van de Lage' landen werd door Buro Harro in 2015 uitgevoerd in opdracht van provinciaal adviseur Zuid-Holland Abe Veenstra. Het is een pleidooi om het randstedelijke landschap 'systematisch' toegankelijker te maken: met de (water)stroom mee, via de weg van de minste weerstand. Er zijn hiertoe, na een introducerende analyse, uitwerkingen gemaakt voor de Schie en Vliet, en in het Westland. Onderstaande tekst is het letterlijke citaat uit het document 'linten van de lage landen' door Harro de Jong.

"Toen de stad Boston in de 19e eeuw steeds verder uitdijde bedacht landschapsarchitect Frederick Olmsted de 'Emerald Necklace', een netwerk van parken, verbonden door landschappelijke routes. Dit Parkwaysysteem werd een lichtend voorbeeld voor veel Amerikaanse én Europese steden, en nog steeds doen deze Parkways precies waarvoor ze bedoeld zijn. Het haalt je uit de stad, middenín die stad.

In de Randstad is er zo'n parkwaysysteem niet. Een fijn, mooi en logisch routesysteem waardoor je vanuit Delft even langs die mooie route naar Schiedam fietst en via het Westland terug, is voor de Randstedeling niet vanzelfsprekend. En dat is gek. Want als er nu één verstedelijkt landschap is waar landschappelijke lange lijnen al eeuwenlang de basis van vormden, die al het goede met elkaar verbindt, is het de 'Randstad'.

Holland is een land op 100% waterbasis. Het is een landschap dat ontstaan is uit en door water, van ontgonnen veenmoerassen, drooggelegde plassen. Het is de omgekeerde wereld, waarin land laag en water hoog ligt. Van water dat eruit moet via al die lange lijnen. Al eeuwenlang zijn die lijnen de ontginningsbases geweest, de cultuurhistorische hoofdaders waar dijkjes, bebouwing, molens en lintdorpen op samenvallen.

In hun veelvormigheid vormen die Linten ook de verbinding tussen uitersten van het spectrum; ze verbinden de centra van de Hollandse watersteden met het hart van de Hollandse polders. Routes zijn die Lange Linten tegenwoordig echter niet meer. Per boot wel, dan vaar je nog steeds van de Euromast naar de Amsterdamse grachten. Maar varen is niet langer de belangrijkste vorm van verkeer.
Fiets en voetpaden langs de waterwegen zijn nog wel eens, maar even vaak worden die routes afgesneden door bedrijfsterreintjes die aan het water liggen. Dat is voor een samenhangend netwerk natuurlijk funest. Eén ontbrekende schakel en een route is geen verbinding meer, maar twee keer een doodlopende weg. Maar wanneer je uitzoomt en het oude vaarwegennetwerk onderzoekt dan openbaart zich een potentieel uitgestrekt landschapspark dat je de mooiste plekken van Holland laat zien.

Potentieel netwerk van wandelpaden naast bestaande watergangen in Zuid Holland. Bron: alle afbeeldingen bij dit project: buroharro.nl

Het recreatieve, cultuurhistorische en landschappelijke netwerk ligt er grotendeels al. Anders dan bij Olmsteds Parkway hoeft het niet van de grond af aan opgebouwd te worden. We moeten het alleen met elkaar verbinden, knelpunten oplossen. Dat kan stapsgewijs: laten we beginnen waar het kan: er wordt immers al volop gewerkt en gesleuteld aan dit netwerk. Wat als we alles wat we toch al doen, of van plan zijn, vanaf nu eens zouden bekijken vanuit de bijdrage die dat kan leveren aan versterken van het netwerk?

En je stuit bij het aflopen van dat netwerk op veel meer. Op kansen die je anders gemist had. Op bedrijventerreinen aan het water waar je opeens kansen voor prachtige woonmilieus aan zo'n Lang Lint ziet ontstaan. Op boerderijen die staan te verkrotten maar waarin je opeens dat restaurant aan het riviertje in ziet."

"gewerkt wordt er sowieso constant. Maak werk van werk: leg meteen het ontbrekende pad aan!"
Bron: alle afbeeldingen bij dit project: buroharro.nl

"transformatie-opgaves langs de Lange Linten. Kansen om linten te versterken."
Bron: alle afbeeldingen bij dit project: buroharro.nl

Reggedal. Bron: André Wolff, www.andrewolff.nl

DE REGGE

De Overijsselse rivier de Regge stroomt van Ommen, via Hellendoorn en Rijssen en tot aan Goor. De rivier is na 1894 gekanaliseerd. Op verschillende segmenten wordt de gekanaliseerde rivier, terug omgevormd tot dynamisch meanderende rivier waarmee verdroging en wateroverlast worden tegengegaan. Tegelijkertijd is deze transformatie aangegrepen om waardes voor zowel natuur als recreatie te versterken.

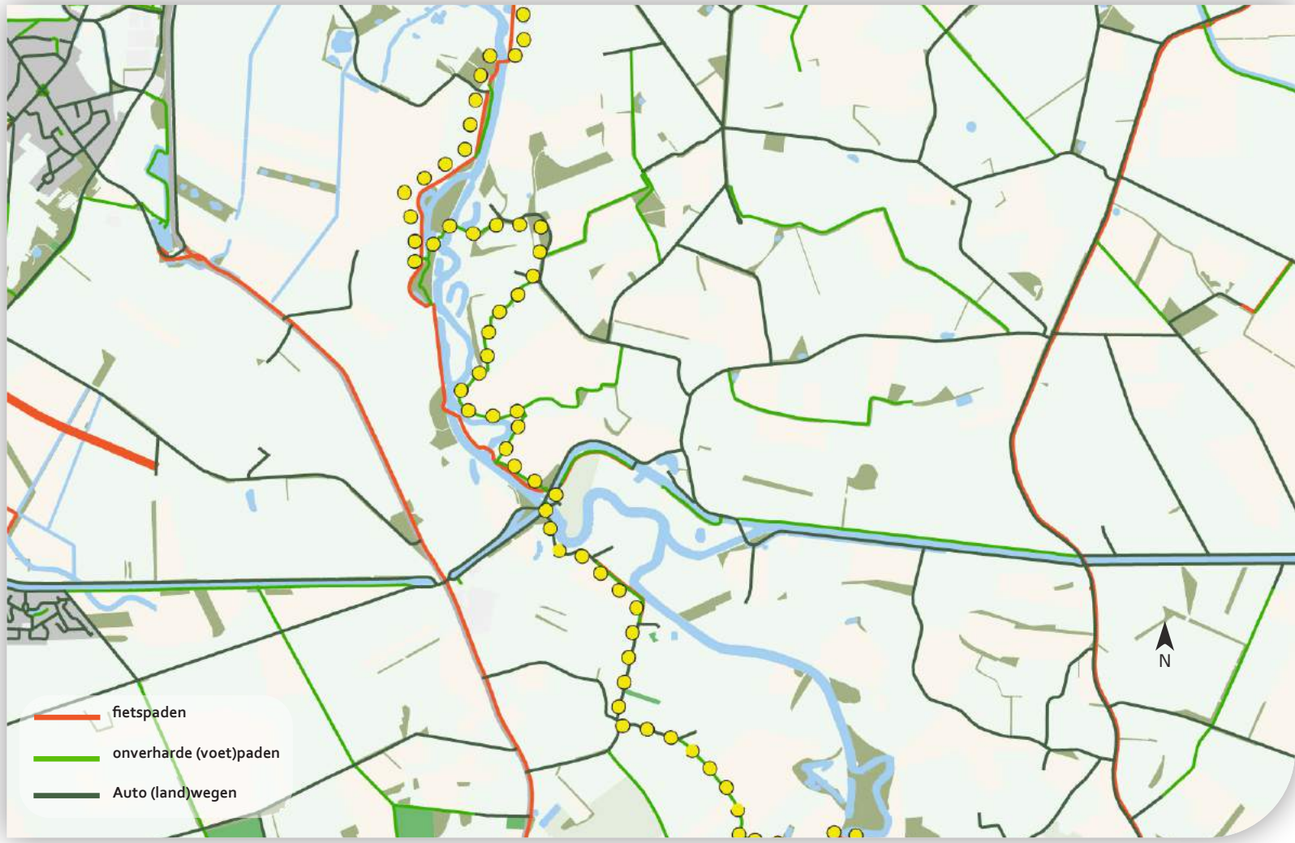
Rivierherstel hand in hand met natuurherstel en toevoeging van recreatie

Realisatiejaar: 1998-heden
Overijssel

Met afstand het mooist

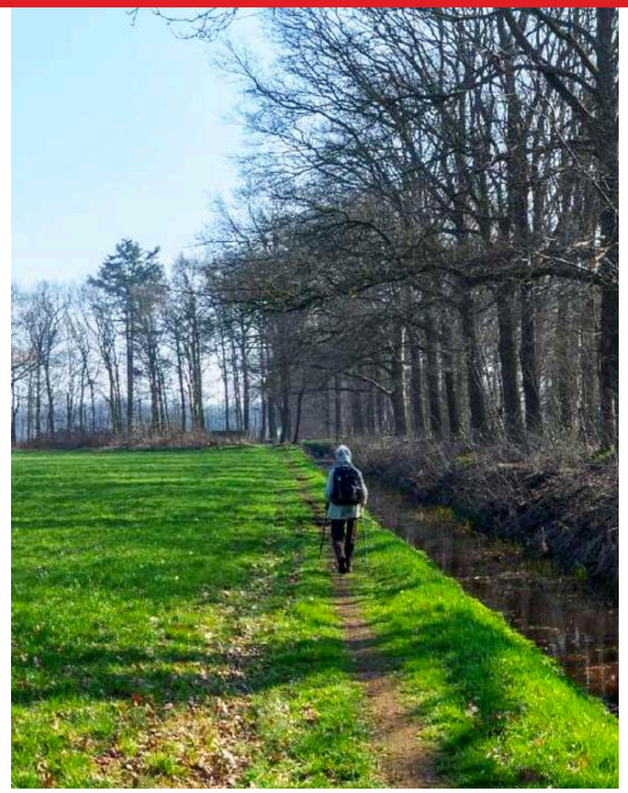
Het is één van de grotere rivierherstelprojecten van Nederland, die sinds 1998 is gepland en uitgevoerd. De nieuwe, stroomgebonden natuur verhoogt de belevingswaarde van het landschap vanaf de nieuwe loop- en fietspaden. Afwisselend nemen de paden afstand, volgen en kruisen de Regge. Dat maakt hier wandelen en fietsen extra fraai, en zorgt voor afstand van de natuur waar dat wenselijk is. Zo ontstaat een zekere zonering van drukkere segmenten met voorzieningen en zelfs strandjes aan de rivier, gematigd drukke zones met alleen wandel- en fietspaden, en rustige zones waar paden om de natuurzones heen lopen. Ook de typering van paden werkt hierin mee. Soms zijn paden breed en verhard, voor fiets en voet, soms half verhard, soms zijn het graspaden die alleen voor een kleiner wandelpubliek gebruikt zullen worden.

Maar de wandelkwaliteit van deze regio wordt niet alleen gevormd door de nieuwe landschappelijke paden langs de Regge. Er is in dit landschap al een netwerk aanwezig van bijzonder fraaie paden door het omliggend agrarisch landschap. Dwars door percelen, of erlangs via goed toegankelijke schouwpaden. De nieuwe paden langs de Regge en de bestaande paden maken elkaar meer waard, het is de optelsom die een fijn(mazig) wandelgebied maakt.

Deel van het Reggepad, variërend van de oever tot op iets meer afstand

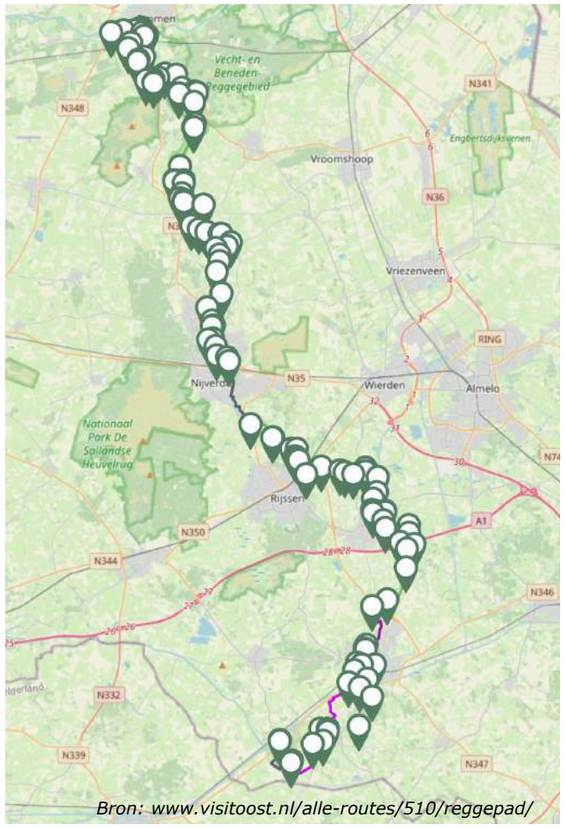

Reggedal. Bron alle bovenstaande foto's: André Wolff, www.andrewolff.nl

Bron: www.visitoost.nl/alle-routes/510/reggepad/

Als strik om het project is een 85 kilometer lange etappewandeling 'het Reggepad' gemaakt. Deze volgt het wandelknooppuntennetwerk, en leidt langs alle landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische hoogtepunten van het dal.

Bron: Gemeente Hellendoorn

Regge (Stadsbeek de Brake) tot in de woonwijken van Nijverdal. Bron: Bron: Geofoxx, Bart Flonk

De wijken dooraderen

Bovendien wordt de natuurlijk ruimte voor de Regge ook binnenstedelijk doorontwikkeld, zoals bijvoorbeeld in Goor. Ook daar worden nieuwe wandelpaden mee ontwikkeld. Zo worden de wijken en het landschap via het water verbonden.

WATER

OOIJEN WANSSUM

Dijkversterking icm natuurontwikkeling & verbindingen

H+N+S

Realisatiejaar: 2018-2019
Ooijen-Wanssum, Limburg

Ooijen-Wansum is een Noord-Limburgse gebiedsontwikkeling, waarin de Maas extra ruimte en nieuwe typen waterkeringen heeft gekregen. In de jaren '90 werd Limburg tweemaal getroffen door overstromingen als gevolg van hoogwater in de Maas. Na enkele noodoplossingen op de korte termijn, is gewerkt aan een meer structurele gebiedsontwikkeling, waarin meerwaarde op allerlei terreinen is gebracht.

Dijken zijn in dit landschap nooit aanwezig zijn geweest, daarom zijn twee nieuwe dijktypen bedacht die qua vorm en functie passen in het Limburgse landschap: steilranddijken en gronddijken met flauwe taluds. Op deze grondlichamen zijn allerlei functies gewoon mogelijk zoals agrarische activiteit of bebossing, deze gebiedsfuncties kunnen daarbij ook recreatief toegankelijk zijn. Deze twee nieuwe dijktypen zijn in 2019 bekroond met de waterinnovatie prijs van de Unie der Waterschappen in de categorie waterveiligheid.

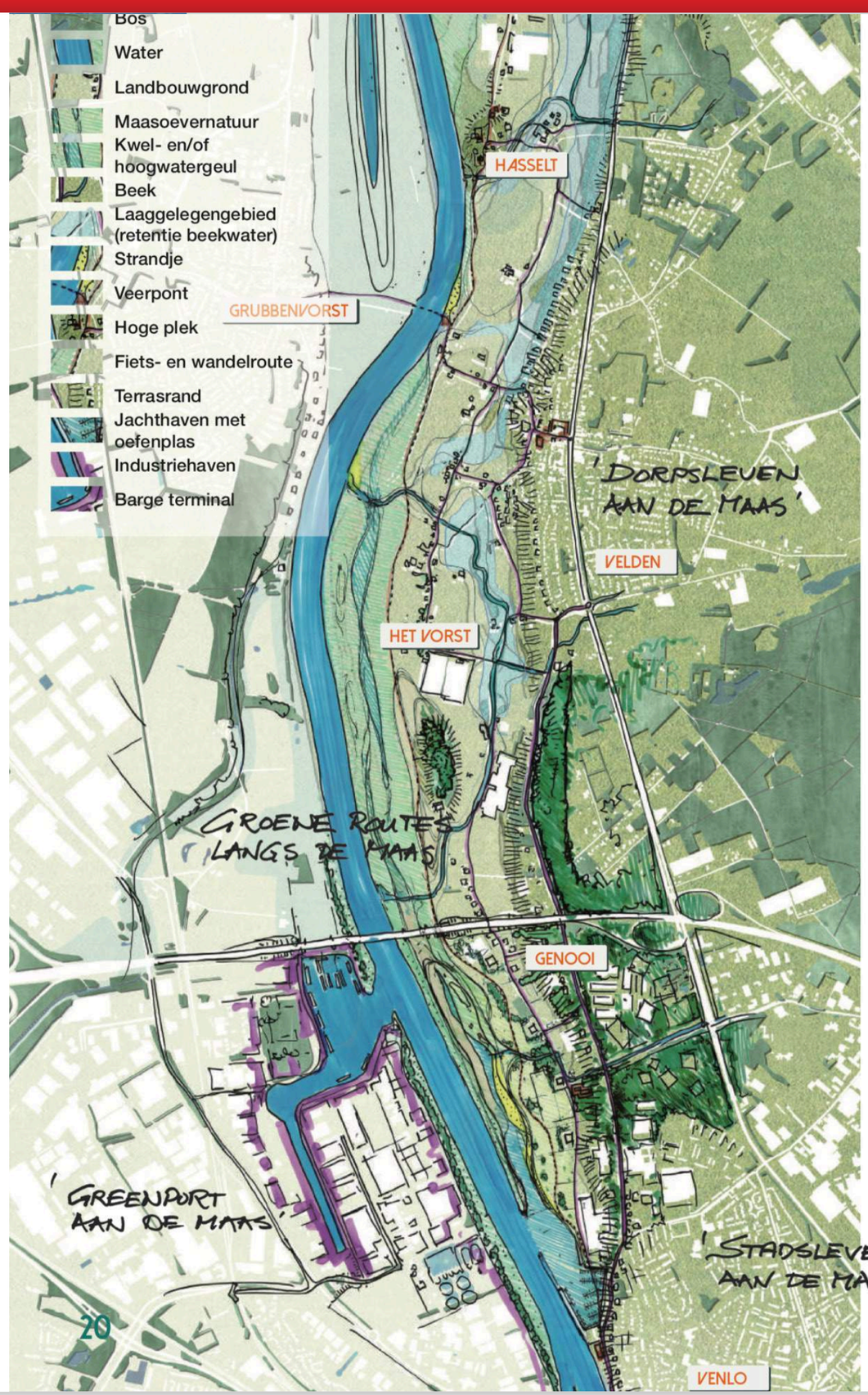
Struinnatuur

Hierbij is 300ha 'nieuwe' natuur ontwikkeld van bijzondere graslanden, zeggemoerassen en broekbossen. Natuurlijke (kwel)processen krijgen alle ruimte door een nieuw maaiveldontwerp.
Deze natuurgebieden zijn vrij toegankelijk door een (struin)natuurlijk recreatief padennetwerk met bijzondere waterkruisingen, zoals voordes (doorwaadbare plaatsen). Het gebied wordt daarmee avontuurlijk en de dynamiek van het water wordt beleefbaar. Bij de steilranddijk wordt toegangen tot het natuurgebied markant vormgegeven als insnijdingen in de dijk. In combinatie met het dichtbij/parallel gelegen nationaal park de Maasduinen wordt zo de hele maaszone een nog diverser én toegankelijker recreatief landschap.

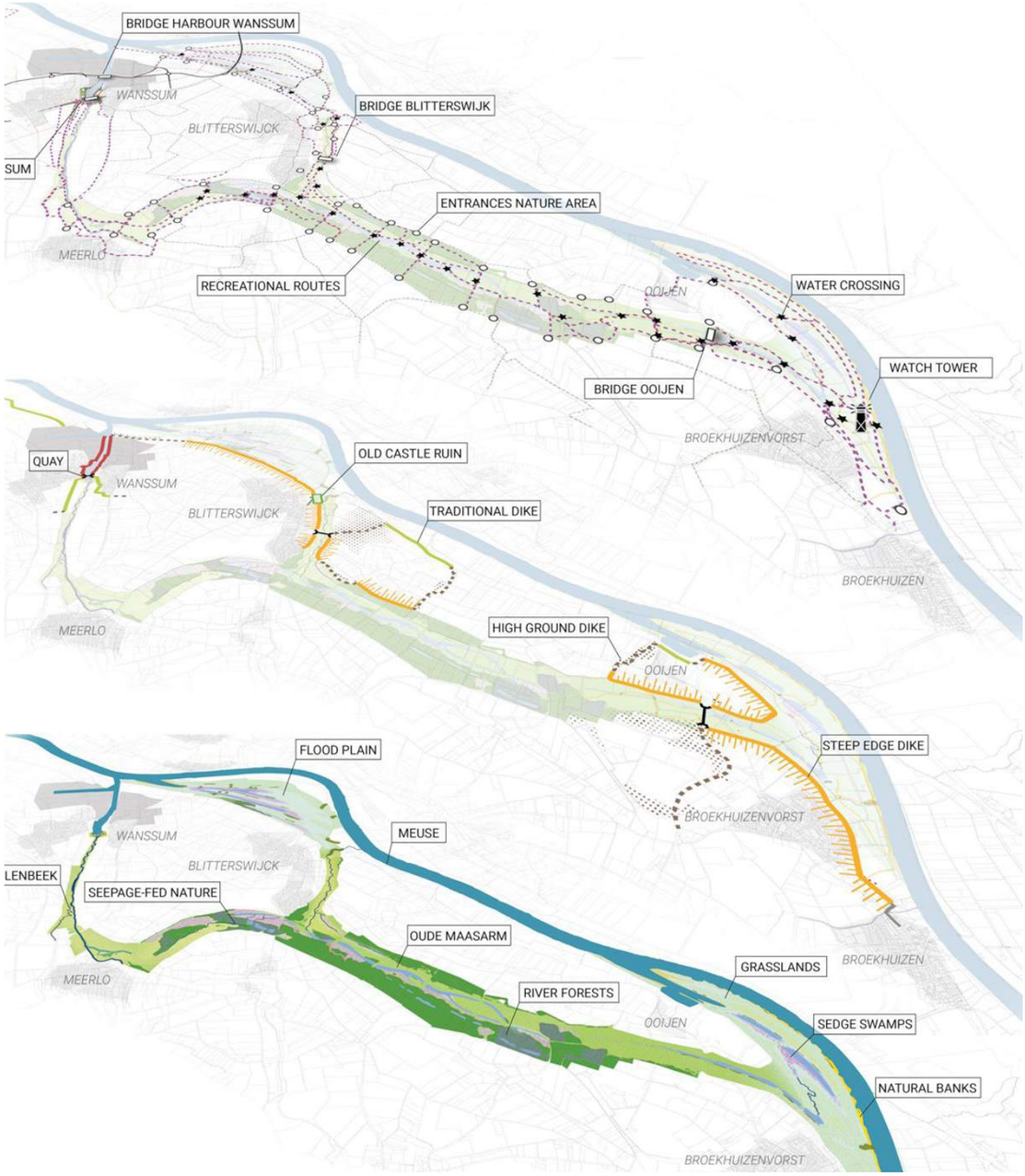
Verbinding in het dorp

Ook haaks op de Maas is gewerkt aan nieuwe verbindingen. Het gehele netwerk van fiets- en voetpaden langs en over de Maas is verbeterd waar nodig. Een nieuwe brug over de Molenbeek bij Wanssum voor voetganger, fiets en auto, verbindt weerszijden van het dorp en biedt uitzicht en toegang tot de nieuw toegankelijke natuur. De brug is een prettige verblijfplek, en ontmoetingsplek in het dorp. Er is parallel ook een lage loopbrug over het water gemaakt voor voetgangers vanuit de havenkades.

Tijdens het hoogwater in juli 2021 werd het project meteen op de proef gesteld. Succesvol; de dijken hebben het gehouden, de schade viel mee. Het project werkt zoals het bedoeld is.

Bron: Alle afbeeldingen bij dit project afkomstig van: www.hnsland.nl/nl/projects/gebiedsontwikkeling-ooijen-wanssum

WATER

Bron: Alle afbeeldingen bij dit project afkomstig van: www.hnsland.nl/nl/projects/gebiedsontwikkeling-ooijen-wanssum

Park Lingezegen Bemmel. Bron: havang(nl) wikipedia

LANDSCHAPSPARKEN

Groene tegenhangers van stedelijke ontwikkeling

De volgende voorbeelden hebben de waarde van het landschap verstevigd door deze toegankelijker te maken (in het geval van Ringpark Utrecht; voor te stellen), met behoud van de originele landschappelijke/agrarische functies. Ze hebben nog een gemeenschappelijke deler; een (dreigende) toenemende verstedelijking was aanjager voor de ontwikkelingen. Want een landschap dat aan het dagelijks zicht van omwonenden onttrokken is, kan op minder steun tot behoud rekenen bij dreigende stedelijke uitbreidingen. Hoe dan ook: de waarde van een toegankelijke groene omgeving moet vooraan staan bij verstedelijking, en de aanval is vaak de beste verdediging.

De voorbeelden laten een fijne gradatie zien, van meer op behoud gericht (Stiewelpaden), openstellen en opwaarderen (Polderpad en Park Lingezegen) tot pro-actief integraal landschappelijk ontwikkelen (Ringpark). Al deze voorbeelden kunnen gezien worden als ‘landschapsparken’ en vormen daarmee een (wat ons betreft veel beter) alternatief op ontwikkeling van talrijke RODS-recreatiebosjes. Het zijn echte landschappen met behouden agrarisch grondgebruik, waartussen de padennetwerken en recreatieve voorzieningen ontwikkeld zijn.

Stiewelpad Twekkelo. Bron: Rob Wolfs

STIEWELPADEN TWEKKELO

Wandelen aanmoedigen om verstedelijking een halt toe te roepen.

Realisatiejaar: 1991-
Twekkelo, Overijssel

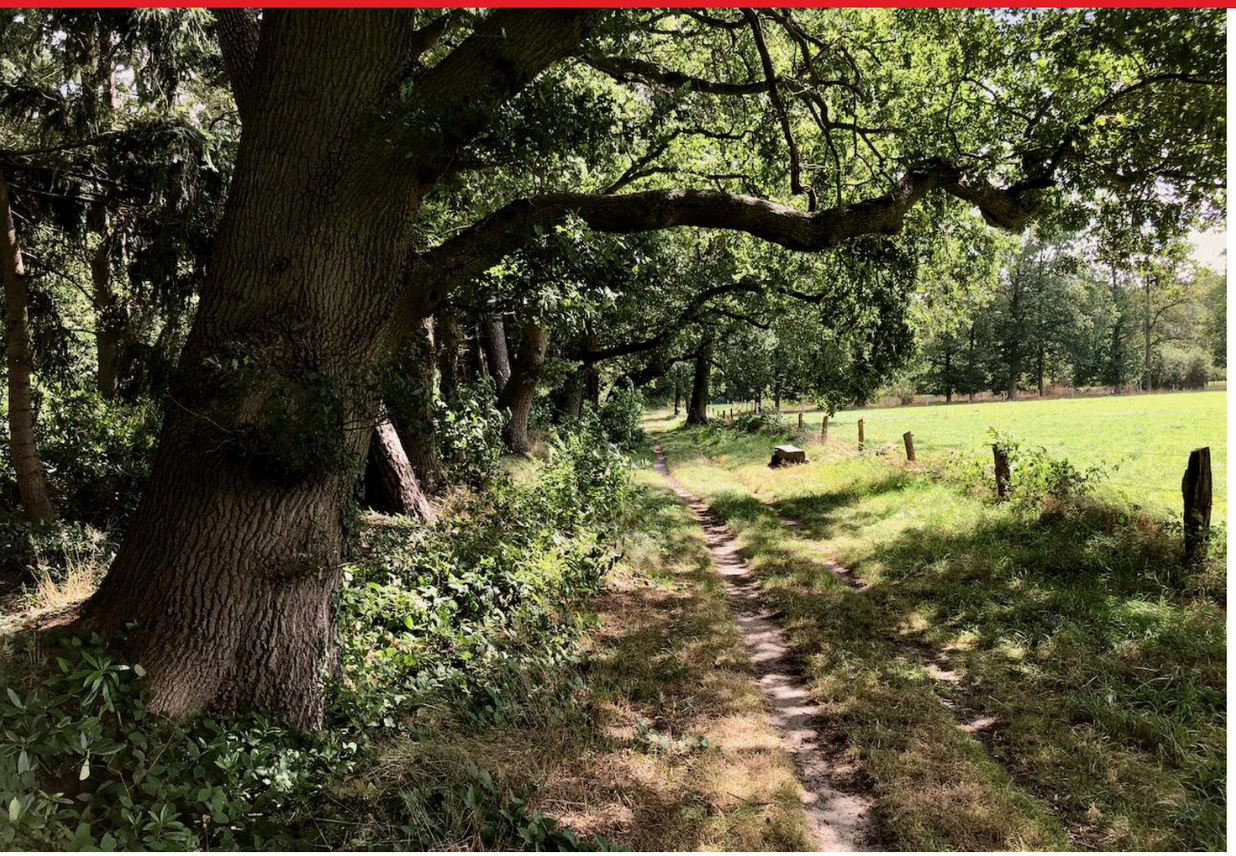
Twekkelo (Twents: Twekkel) is een buurtschap in de Nederlandse gemeente Enschede en voor een klein gedeelte in de gemeente Hengelo. Het wordt gekenmerkt door een kleinschalig landschap van akkers, weiden, houtwallen, beekdalen en boerderijen. Twekkelo zag de verstedelijking en industrie van Enschede en Hengelo steeds verder oprukken. Als tegenwicht is in 1991 de Vereniging Behoud Twekkelo opgericht. De vereniging heeft onder andere een aantal wandelroutes (Stiewelpaden) uitgezet door het gebied.

Bescherming door beleving

De gedachte hierachter was dat als de schoonheid van het kwetsbare woongebied ervaren en beleefd kan worden, de bereidheid om deze te beschermen vergroot wordt. Daarvoor stelden verschillende grondeigenaren randen van hun weiden en akkers beschikbaar; en daar wandel je nu al vele jaren over smalle 'stiewel'paden (Twents voor laars). De paden dringen prachtig diep door in het twentse landschap. Inmiddels zijn de paden opgenomen in het wandelnetwerk Twente, maar worden nog altijd met een speciaal logo aangeduid. Van een wandeling in dit gebied kun je alles verwachten; grote aandelen onverharde paden, kleinschalige agrarische landschappen, beekdalen, landgoederen, natuurgebieden, bossen, uitkijkpunten, rustpunten, horeca en overnachtingsmogelijkheden.

Groen gebied tussen Hengelo en Enschede met netwerk van Stiewelpaden. Bron: www.twekkelo.nl/blijf

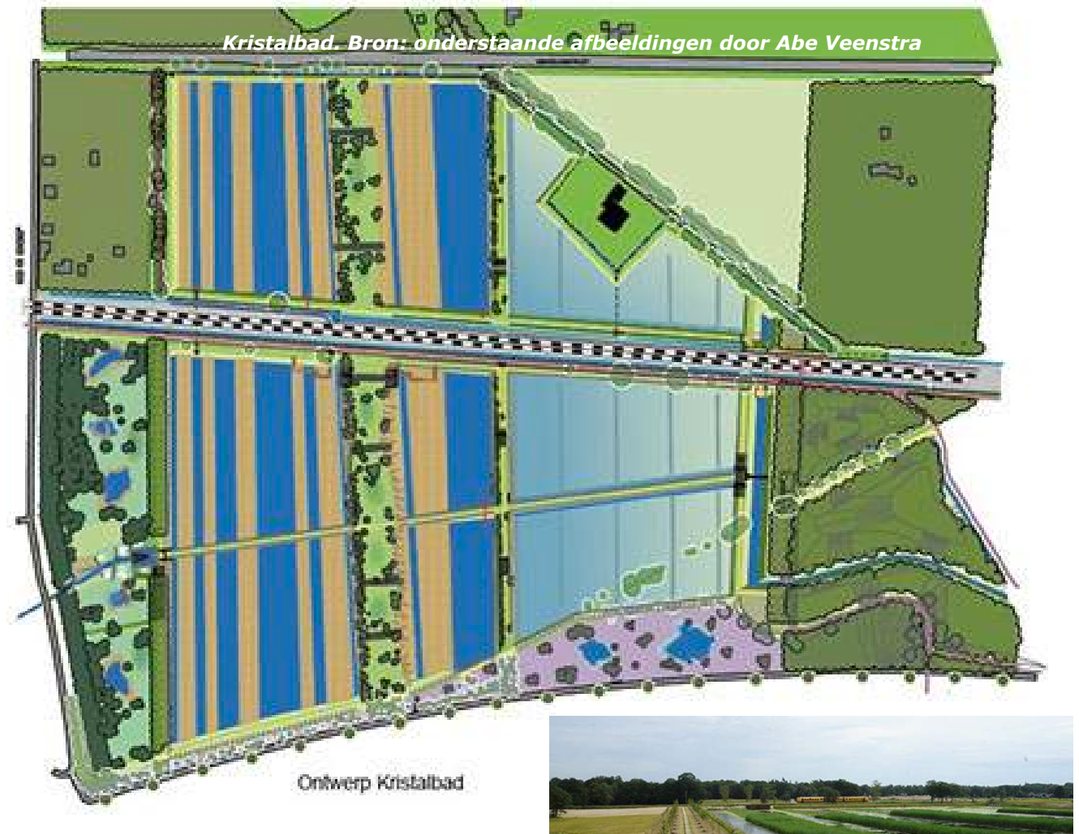

Stiewelpaden. Bron: bovenstaande afbeeldingen door Wim ten Brinke, www.wimtenbrinke.nl

Kristalbad. Bron: onderstaande afbeeldingen door Abe Veenstra

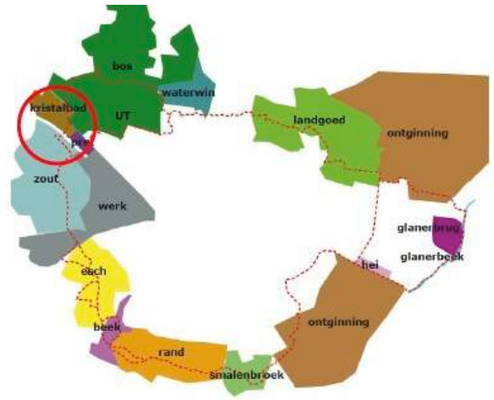
Kristalbad als extra buffer

Een bijzondere (toegankelijke) plek/project in dit gebied vormt ook het Kristalbad. Het is een groot opvanggebied van afstromend neerslagwater uit Enschede. Het water wordt er gezuiverd biologisch geactiveerd in een rietrijk vormgegeven landschap. Op deze locatie vormt het een belangrijke ecologische stapsteen tussen noordoost en zuidwest Twente (Twekkelo). Tegelijkertijd is er een echte recreatieve bestemming van gemaakt, er kan volop omheen gewandeld en gefietst worden, en er is een fraai vlonderpad aangelegd. Het hoogtepunt wordt gevormd door de uitkijktoren.

Het Kristalbad en Twekkelo – de één tien jaar jong, de ander eeuwenoud – vormen samen een groene buffer tegen de stedelijke druk van Hengelo en Enschede. Mede dankzij de groene adertjes van de stiewelpaden zouden ze die druk nog lange tijd moeten kunnen weerstaan.

Polderpad Rotterdam. Bron: GKB Groep

POLDERPAD VAN ROTTE TOT SCHIE

Dwarse landschapsverbinding tussen de Rotte en Schie

DaF-architecten ism landschapsontwerpers gemeente Rotterdam en Natuurmonumenten

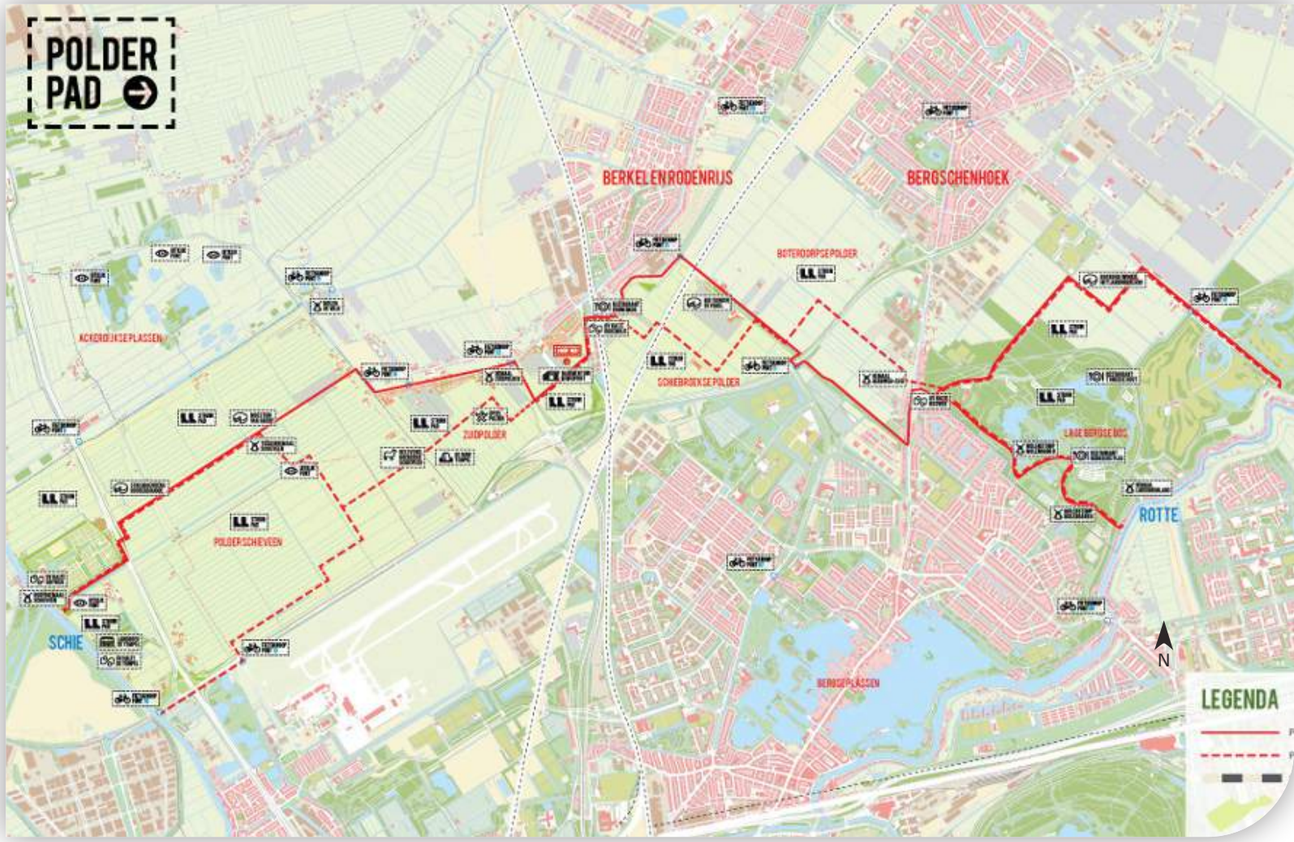
Realisatiejaar: 2012-2018
Rotterdam, Zuid-Holland

Het Polderpad is een fietspad van de Rotte naar de Schie (en andersom). De route loopt dwars door de droogmakerijen aan de noordkant van Rotterdam. Het Polderpad groeit momenteel uit tot één van de randstads beste voorbeelden, waarin natuurontwikkeling samengaat met hoofdzakelijk agrarisch grondgebruik, en waar recreatieve toegankelijkheid niet alleen beweegvrijheid voor stedelingen biedt, maar ook een gebied nieuw leven inblaast, op basis waarvan allerlei nieuwe functies en activiteiten neveninkomsten bieden.

Parallel en dwars

Het Polderpad is hoofdzakelijk bedoeld voor fietsers, maar is zo geprofileerd en bebord dat ook wandelaars, skaters, en af en toe een tractor er gebruik van kunnen maken. Het is ontworpen met het trekkerspoor als referentie: twee stroken verharding parallel aan elkaar, met in de zijbermen ingezaaide bloemenmengsels en een verharde middenberm.

Omdat de route eigenlijk dwars op de richting van het landschap ligt, fungeert het als ruggengraat waarop vele andere routes aantakken vanuit de stad naar het landschap. Het kan gezien worden als één lange (voormalige) 'missing link'. Het pad maakt het -door zijn dwarse ligging- mogelijk om de polder niet alleen vanuit bestaande waterlinten te ervaren, maar ook echt in de polder te komen. Het verbindt diverse bestaande bossen, parken en polders met elkaar, zoals het Lage Bergse Bos en Kralingse Bos.
Hoewel dit project ooit begon als idee voor één pad; is het uitgegroeid tot leidraad van een veel grotere gebiedsontwikkeling. Het pad is een initiatief van gemeenten en stadsregio Rotterdam en Lansingerland, Provincie Zuid-Holland, Vereniging Natuurmonumenten en Belevenisboererij Oosthoek. Het ontwerp is gemaakt door DaF-architecten samen met landschapsontwerpers gemeente Rotterdam.
Er wordt ook volop aan natuurontwikkeling gewerkt. Het Polderpad ontwijkt waar mogelijk de meest waardevolle weidevogelpercelen. De recreatieve programmering is veelal vormgegeven door de agrariërs uit de polder, op basis van de initiatieven die ze bij de gemeente hebben ingediend. Hiertoe behoren een restaurant, een boerderijwinkel, Bed&Breakfast, speelvoorziening met dieren-weide en educatie- en vergaderfaciliteiten. Het is passend en aansluitend op het karakter van het polderlandschap.
DaF Architecten werkt aan ontwerp en uitvoering van beleveniselementen langs het Polderpad. Zoals speelvelden, uitzichtpunten, meubilair, entrees en meer. Zo wordt aansluitend op het polderpad gewerkt aan een netwerk van struinpaden voor de wandelaars. De struinpaden liggen langs de polderverkaveling en slotenstructuren. Deze wandelpaden lopen over bestaande boerenpaden door het weiland, via toeritten

Polderpad als verbindende lijn tussen de landschappen van Rotte en Schie. Bron: alle afbeeldingen bij dit project DaF-architecten

van boerenerven en diverse parkeergelegenheden. De struinpaden lopen zowel over gemeentelijke als particuliere gronden, en zijn zichtbaar doordat deze regelmatig worden gemaaid. Daar worden op vrijwillige basis afspraken over gemaakt. Routebordjes geven aan waar wandelaars kunnen lopen. Bij het begin en einde van een wandelpad staat een klaphek om vee te weren. Over de sloten zijn eenvoudige houten loopbruggetjes gemaakt. De paden zijn buiten het broedseizoen toegankelijk.

Polderpad als verbindende lijn tussen de landschappen van Rotte en Schie. Bron: alle afbeeldingen bij dit project DaF-architecten

Legenda
- Polderpad (fiets, wandel, skate, paard, landbouw)
- Fietsroute bestaand
- Struinpad
- Ruiterroute over polderpad / bestaande ruiterroutes
- Trekpontje
- Entree en polderhek

LANDSCHAPSPARK LINGEZEGEN

Groene buffer tussen stedelijke kernen

Masterplan Feddes Olthof

Realisatiejaar:1993-2020
Arnhem - Nijmegen, Gelderland

Tussen Arnhem en Nijmegen vindt/vond een toenemende verstedelijking plaats. Om te voorkomen dat dit gebied zich één doorgaand verstedelijkt gebied ontwikkelde is het initiatief tot landschapspark Lingezegen van de grond gekomen.

Een unieke park-typologie

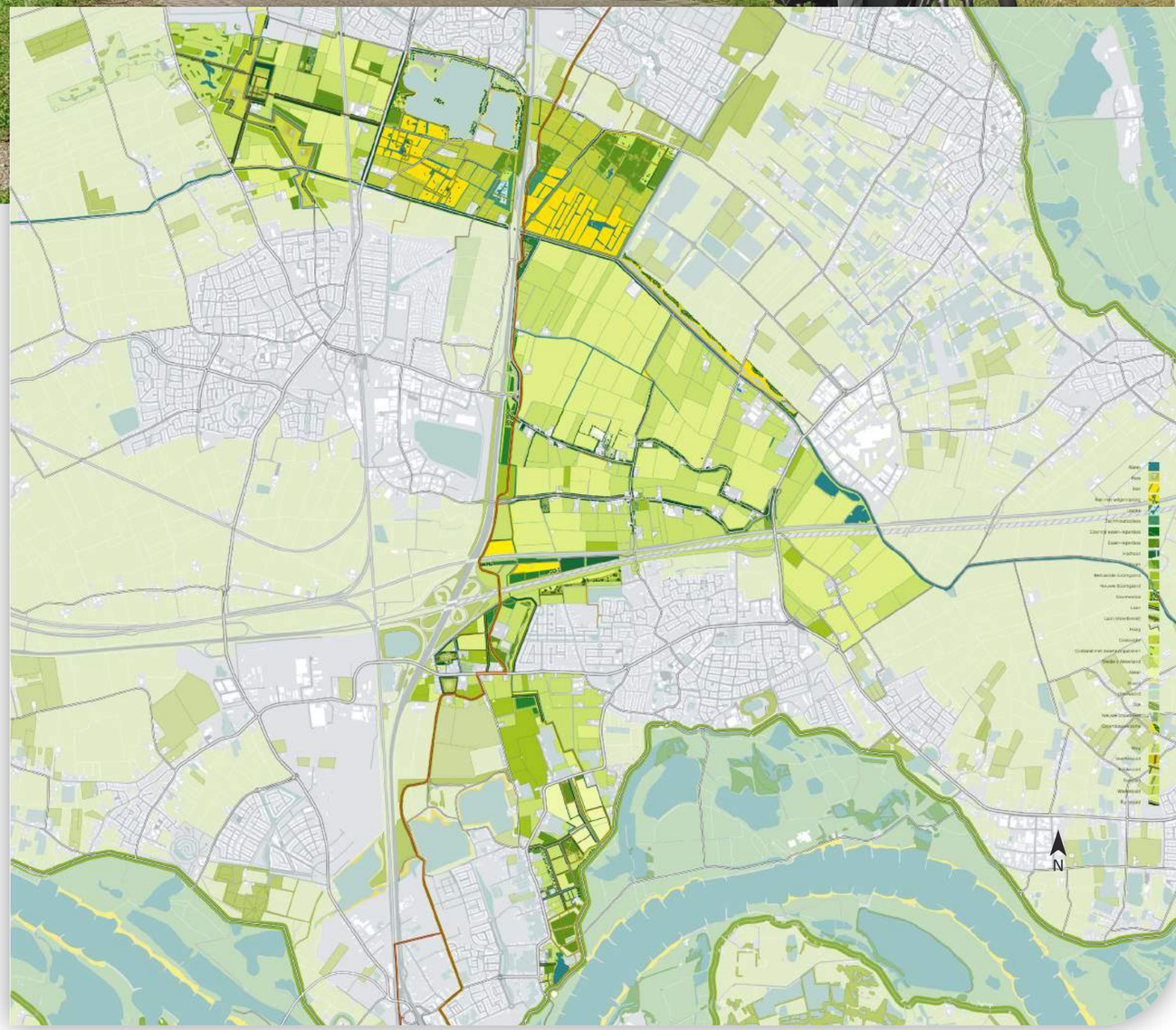
Het is een park-typologie die in Nederland logisch, maar desondanks uniek is. Het uitgangspunt is het agrarische landschap grotendeels te behouden, maar dit landschap vooral toegankelijker te maken. In de verschillende deelgebieden van het 'park' is de agrarische functie wel in meer of mindere mate behouden. Vooral het middelste gebied 'De Buitens en het Landbouwland' is bijna volledig agrarisch gebleven. Bestaande landwegen zijn hier extra geaccentueerd met bomenlanen, waartussen grassige wandelpaden (beeld boven aan de pagina) gelegen zijn. Dit gaat daarmee slechts ten koste van de randen van landbouwpercelen. Op diverse plaatsen zijn hier kleine voorzieningen gesitueerd, zoals mooi vormgegeven bankjes met gebiedskaarten. De doorgaande fietsverbinding tussen Arnhem en Nijmegen rijgt verschillende gebieden aan elkaar en voert langs diverse recreatieve bestemmingen. Direct ten Zuiden van de A15 loopt deze route bijvoorbeeld langs Landwinkel de Woerdt, waar in de eeuwenoude T-Boerderij fruit, groente, zuivel en vleesproducten verkocht worden die aan de overzijde geteeld worden. Er zijn diverse activiteiten als excursies, plukdagen en proeverijen. Het moderne bijgebouwde restaurant de Woerdt maakt deze plek tot recreatieve knoop in een écht landschap.

Wijkverbindingen

De verbindingen met de aangrenzende wijken zijn in de loop der jaren op steeds meer plekken tot stand gekomen. Vanuit Schuytgraaf, Elst Noord (Mozartstraat), Spoorbrug Hoge Noot, Rijkerwoerd (Patrouillepad) en Waterrijk West zijn diverse fraaie wijk-land verbindingen gemaakt voor zowel wandelaars als fietsers.

Ook zijn diverse schouwpaden toegankelijk voor wandelaars, zoals langs de Bemmelse Zeeg (in combinatie met klompenpadroute), rondom het Plaksche Veld en langs de Voedselbossen rondom De Park.

Juist de optelsom van verschillende soorten paden; fietsroutes, spoorbruggen, wijkverbindingen, looppaden parrallel aan autowegen en toegankelijke schouwpaden maakt dat hier een sterk netwerk ligt voor diversiteit aan gebruikers.

Ontwerpkaart deelgebieden park Lingezegen. Bron: afbeeldingen op deze pagina's parklingezegen.nl

Landwinkel de Woerdt

Wijk-land verbinding Elst-Noord Mozarstraat

Toegankelijk schouwpad langs de Bemmelse Zeeg.

Wijk-land verbinding vanuit Schuytgraaf

BELOOPBARE PLATTELANDSWEGEN

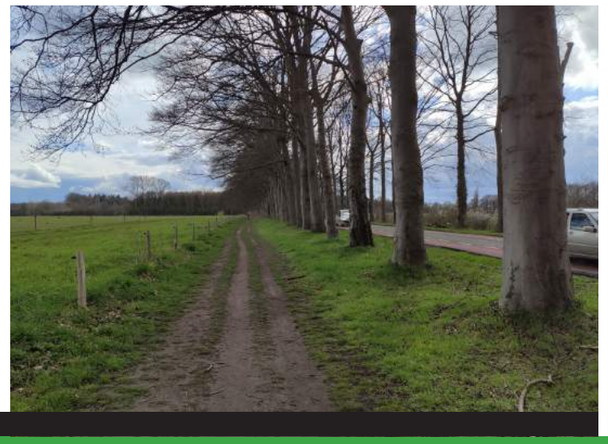
Beloopbare plattelandswegen

Het aanleggen van looppaden parallel aan landswegen zoals in Park Lingezegen gedaan is, is in Nederland zeker niet nieuw. Er zijn verspreid over Nederland allerlei wegen te vinden waar op fraaie wijze een kleine strook landbouwgrond is ingenomen voor een wandel- en/of fietspad parallel aan de weg. Uiteraard kost het vierkante meters landbouwgrond, maar het is vaak eenvoudiger te realiseren dan paden die percelen doorsnijden. Daarbij komt privacy van de grondeigenaar sneller in het geding, en eventueel contact van loslopende honden met vee. Bovendien kunnen doorsnijdende paden een toekomstig obstakel vormen indien een boer voor schaalvergroting de grond van een naastgelegen perceel zou willen overnemen. Het is logisch om in de stimulering van paden langs pecelen op te trekken met stimuleringsregelingen voor natuurlijke landbouw-perceelgrenzen. Met ook meer beplanting en natuurlijke (stikstof)bufferzones.

Nog een stap subtieler kan het zijn om ín het profiel van een landweg zelf een gesuggereerde ruimte voor wandelaars en/of fietsers te maken. Bijvoorbeeld op de Helweg bij Achterveld is daar sprake van. Of dit bewust met dit doel is vormgegeven is niet bekend; maar de lichte zijstrook van de weg maakt een prettige strook waar een wandelaar met een comfortabeler en veiliger gevoel kan lopen.

RINGPARK

Conceptueel landschapspark als ontwikkelrichting

IMOSS, NOHNIK, TRACK

Realisatiejaar: 2017-heden
Utrecht, Utrecht

Provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit en landschapsarchitect Paul Roncken riep rond 2017 ‘Ringpark Utrecht’ in leven. Anders dan Landschapspark Lingezegen is het geen roep om een direct te plannen (landschaps)park of herstructurering van de groene ruimte; het is eerder een pleidooi, of inzet van een discussie voor een ontwikkelrichting. Een concept dat een “stip op de horizon zet voor een nieuw dynamisch evenwicht tussen stad en land”. Bewust is dit ingezet als abstract concept, de betekenis en uitwerking van ‘Ringpark Utrecht’ moet juist vorm krijgen door markt én overheidspartijen die zich erbij betrokken, of aangesproken voelen.

De situatie

Het blijkt wel wenselijk om een aantal kaartbeelden en visualisaties te maken. Daaruit spreken de achterliggende gedachtes van Ringpark Utrecht tot de verbeelding: in de landschappen om de stad zouden ruimtelijke projecten in samenhang met een groter parksysteem ontwikkeld moeten worden.
In die landschappen gaat het niet alleen om het waarborgen van groene recreatiemogelijkheden, maar moeten ook ruimtevragen van energie, klimaat, zoetwater, biodiversiteit, woningbouw, mobiliteit, landbouw en voedselvoorzieningen interactief ontwikkeld worden. Daarbij moet dus ingezet worden op samenwerkende systemen. De vraag ‘wel of niet woningen bouwen in het landschap?’ is te fantasieloos, interessanter is de vraag hoe/of nieuwe clusters van woningbouw gekoppeld kunnen worden aan nieuwe water, mobiliteit, of energiesystemen, die bij de aard van het landschap passen? Polder Rijnenburg vrijhouden van bebouwing is geen doel op zich, zeker niet wanneer het landschap zo ontoegankelijk is als momenteel het geval. Nieuwe woonenclaves kunnen gebouwd worden als dit de toegankelijkheid van het landschap vergroot, en onderdeel is van energie, water en landbouwsystemen.

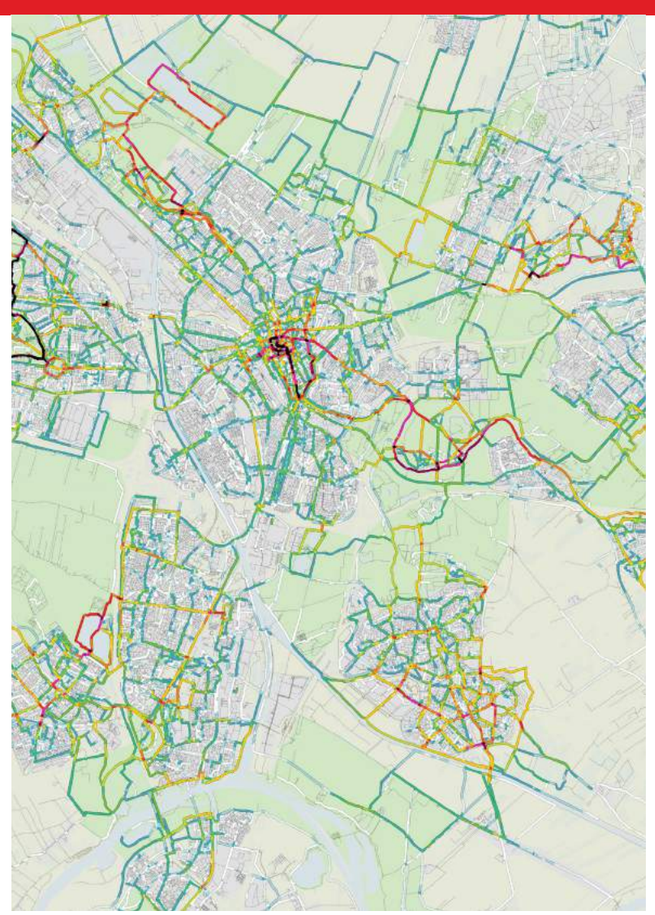
Verbinding

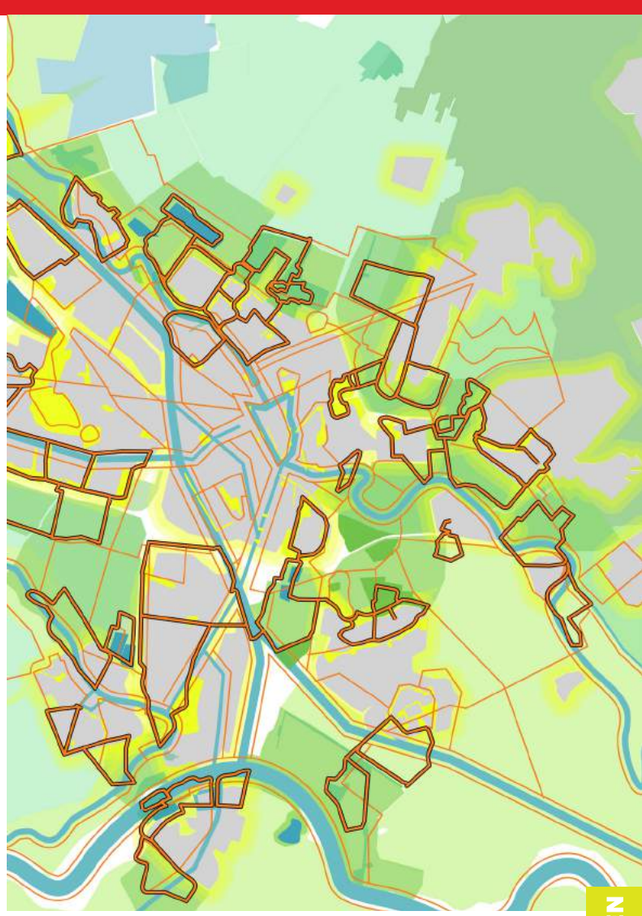
De recreatieve waarde en toegankelijkheid is altijd zichtbaar belangrijk. In de visiekaarten van IMOSS staan nieuwe fiets- en loopverbindingen op de voorgrond. Ten eerste omdat het Ringpark ook een aantrekkelijk recreatief park kan en moet zijn. Maar ten tweede omdat de verbinding en samenhang tussen verschillende plekken en landschappelijke functies, ook gesterkt wordt door het bestaan van sterke fysieke verbindingen ertussen. De interactie met de stad wordt zodanig ook gesterkt door een sterke verbondenheid van binnen- en buitenstedelijke groenstructuren.
Onder de vlag van Ringpark Utrecht zijn diverse onderzoeks- en ontwerptrajecten uitgewerkt waarin recreatiestructuren centraal stonden.
NOHNIK maakte bij de conceptvorming diverse beelden van een doorgaande ‘ring’, bijvoorbeeld in de vorm van een beweeglint als verbindingselement van al het landschap in de stadsregio Utrecht.
Track-landscapes inventariseerde het wandel- en fietsgebruik van deze regio op basis van activity tracking data. Op basis hiervan werden diverse nieuwe en te verbeteren verbindingen voorgesteld.

Ringpark Utrecht. Bron: Plantkaarten op deze pagina IMMOSS stedenbouw landschap buitenruimte

Visualisaties bij Ringpark Utrecht.
Bron: Afbeelding boven en onder
NOHNIK architecture and landscapes

Visualisaties bij Ringpark Utrecht
Bron: Afbeelding boven en onder
TRACK Landscapes

LANDBOUW-TRANSFORMATIE

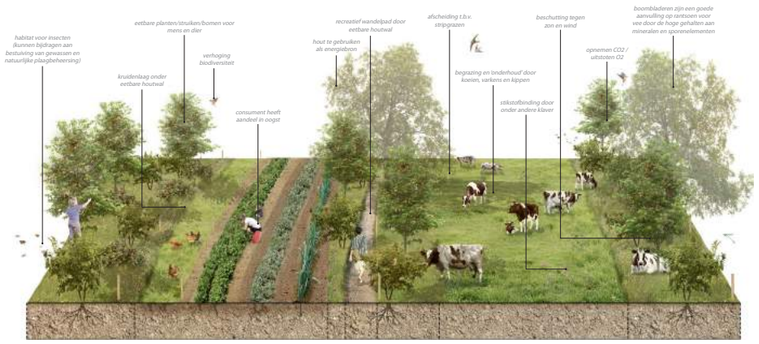
Kansen vanuit(kring)lopen

Bron: Prijsvraag 'Brood en Spelen' inzending 'Circulaire boerderij Beers' team Studio Marco Vermeulen

De huidige manier van boeren staat onder druk. Voor zover er reden is om te zoeken naar andere of bredere verdienmodellen, kan recreatie hier een kansrijk onderdeel van zijn. Dat gebeurt al volop, laten de voorbeelden zien. Maar met een meer structurele ondersteuning kan deze ontwikkeling versneld worden. De gedachte dat door meer toegankelijkheid van het agrarisch land, boerenactiviteit zichtbaarder wordt bij 'consumenten' of omwonenden, wordt al decennialang benoemd in tal van visie- en onderzoeksdocumenten. Voor zover dit een wezenlijke positieve bijdrage levert, lijkt dit meer nodig dan ooit. Het is in elk geval bij veel bestaande openstellingen van boerenland de meest genoemde reden van de boer zelf.
Het vergroten van natuurwaarden (of verkleinen van negatieve invloeden op natuur) vormt de belangrijkste aanjager van de landbouwtransformatie. In de boeren landschappen rond Nijmegen wordt aangetoond hoe natuurinclusief boeren kan werken. Nieuwe wandelmogelijkheden zijn hierin een onmisbaar onderdeel.
Landbouwgronden worden momenteel ook in gebruik genomen door velden van zonnepanelen. Je zou het kunnen zien als een nieuwe vorm van 'boeren', waarbij de teelt bestaat uit watts. Er is echter veel weerstand tegen deze vorm van grondgebruik omdat het ten koste gaat van de groene omgeving. Dat het ook anders kan, toont het voorbeeld van de Solarpark de kwekerij in Hengelo (achterhoek).

Er wordt bovendien volop nagedacht over nog meer integrale vormen van landbouw. Bijvoorbeeld in het onderzoeks- en ontwerptraject 'Brood en spelen' werden veel kansrijke en innovatieve ideeën voor vernieuwing op het platteland voorgesteld. De foto hierboven toont er één, op de website zijn vele andere te vinden. De meeste voorstellen hebben als gemeenschappelijke deler dat het vergroten van de toegankelijkheid van het agrarische landschap onderdeel is van de voorgestelde radicale, realistische en realiseerbare transformaties.

Bron: Prijsvraag 'Brood en Spelen' inzending Melk en Noot MTD landschapsarchitecten en de Melkbrouwerij

OP DE KUIERLATTEN

De beste boerengrond zichtbaar maken

Realisatiejaar: 2004
Provincie Flevoland

Landschapsbeheer Flevoland heeft in 2004 twaalf ‘Op de Kuierlatten-routes’ gemaakt. Het zijn verrassende wandelroutes over boerenterreinen en door natuurgebieden. Het is de intentie van de route(bouwer)s en de boeren om te laten zien dat landbouw, natuur en cultuur goed samengaan.

Podcast
Bij de Flevolandse Op de Kuierlatten-routes wordt het onderhoud door de betrokken agrariërs gedaan. Zij krijgen noch hiervoor noch voor de openstelling een vergoeding. Boeren werken mee omdat ze graag hun bedrijf laten zien aan wandelaars. Diverse boeren bieden dan ook hun producten aan langs de route, één boer (Sluitgatpad) heeft zelfs een podcast gemaakt voor tijdens de wandeling, over het landschap en de boeren activiteiten. Bij een andere boer kun je een afspraak maken voor een rondleiding op het boerenbedrijf. Ook biologisch-dynamische akkerbouwbedrijf Gaos laat graag zien hoe zij op de rijkste gronden van Europa, zonder kunstmatige middelen, de beste producten maken. Een kilometer-lange en 25 meter brede natuurzone is toegankelijk voor wandelaars. Tegelijkertijd hebben de insecten, vogels en bloemen een gunstig effect op de bescherming van de gewassen. De kwaliteit van de producten wordt er beter van. De grondeigenaren zijn er dan ook van overtuigd dat biologisch boeren kansen biedt om toegankelijkheid van agrarische landschappen te vergroten. Er zijn gesprekken gaande om te kijken of dit initiatief kan aansluiten bij ‘Klompenpaden’.

Een pracht van een singel, met zeker twintig soorten bomen, struiken en bloemen. De vele besdragende soorten trekken een keur van vogels aan.

U loopt hier over het land van de familie Marsman van Eko-boerderij ‘de Eerste’. Deze boerderij dankt zijn naam aan het feit dat het de eerste boerderij is die gebouwd is in de NOP. In 1942 is nl. begonnen met het droogleggen van de Noordoostpolder en omdat deze boerderij op het oude strand van de Zuiderzee staat, was het er al snel droog genoeg om te bouwen.

Eko-boerderij “De Eerste” is een biologische boerderij met veel verschillende takken. Er zijn 60 melkkoeien, waarvan de melk verwerkt wordt tot boerenkaas en yoghurt.

Verspreiding deelnemers ‘Op de Kuierlatten’ Flevoland. Bron: Afbeeldingen op deze pagina Landschapsbeheer Flevoland

VIA NATURA NIJMEGEN

Recreatie- en natuurinclusief landbouwen

Realisatiejaar: 2005-heden
Nijmegen, Gelderland

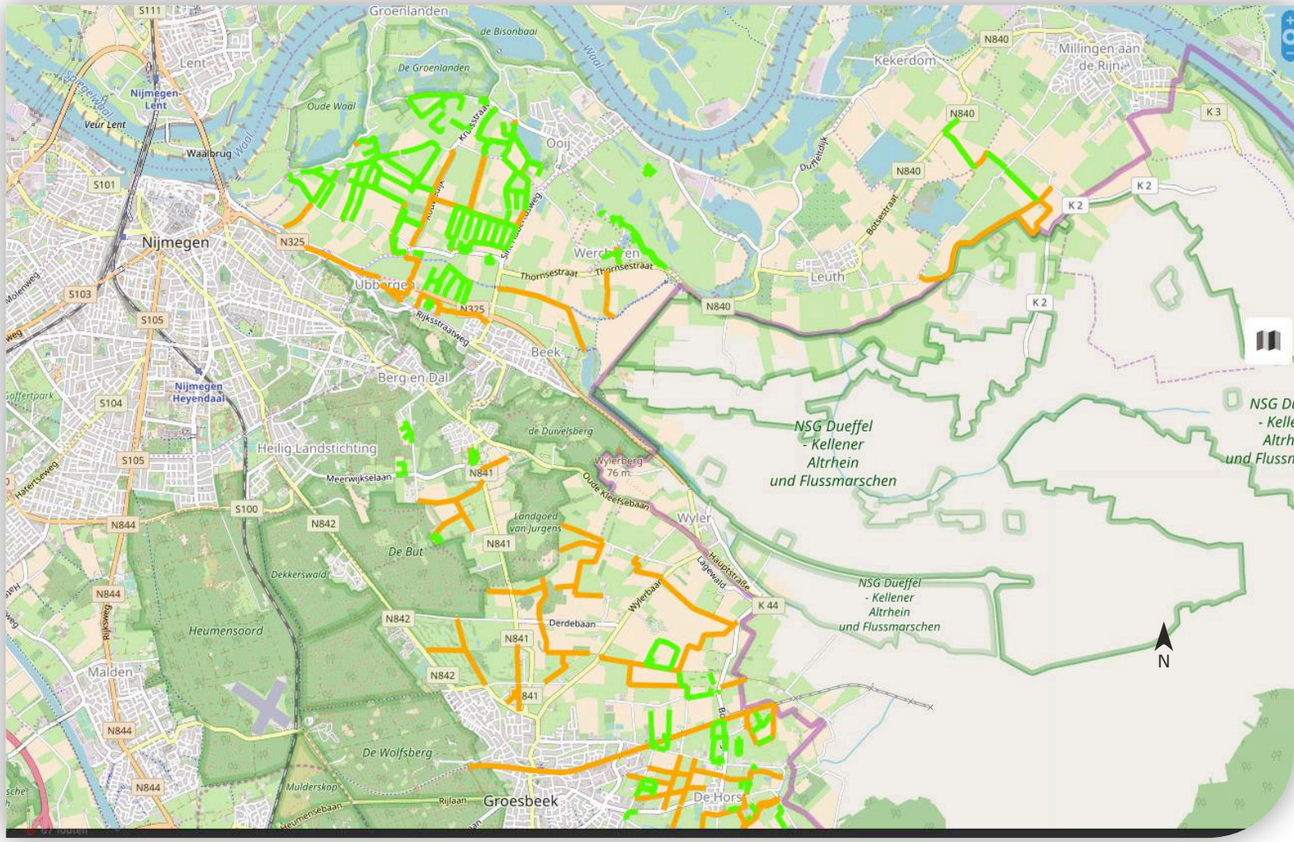
Rond Nijmegen, in de Ooijpolder, Berg en Dal en Groesbeek, is de stichting Via Natura actief sinds 2005. Op integrale wijze worden natuurlijke, agrarische, recreatieve en educatieve waardes van het landschap ontwikkeld. Het is Nederland op dit vlak het meest toonaangevende voorbeeld. Er wordt samengewerkt met agrariërs, organisaties, bewoners en scholen, om de letterlijke en figuurlijke verbinding tussen de stad en het landschap te versterken.

Houtwallen en Vlechtheggen

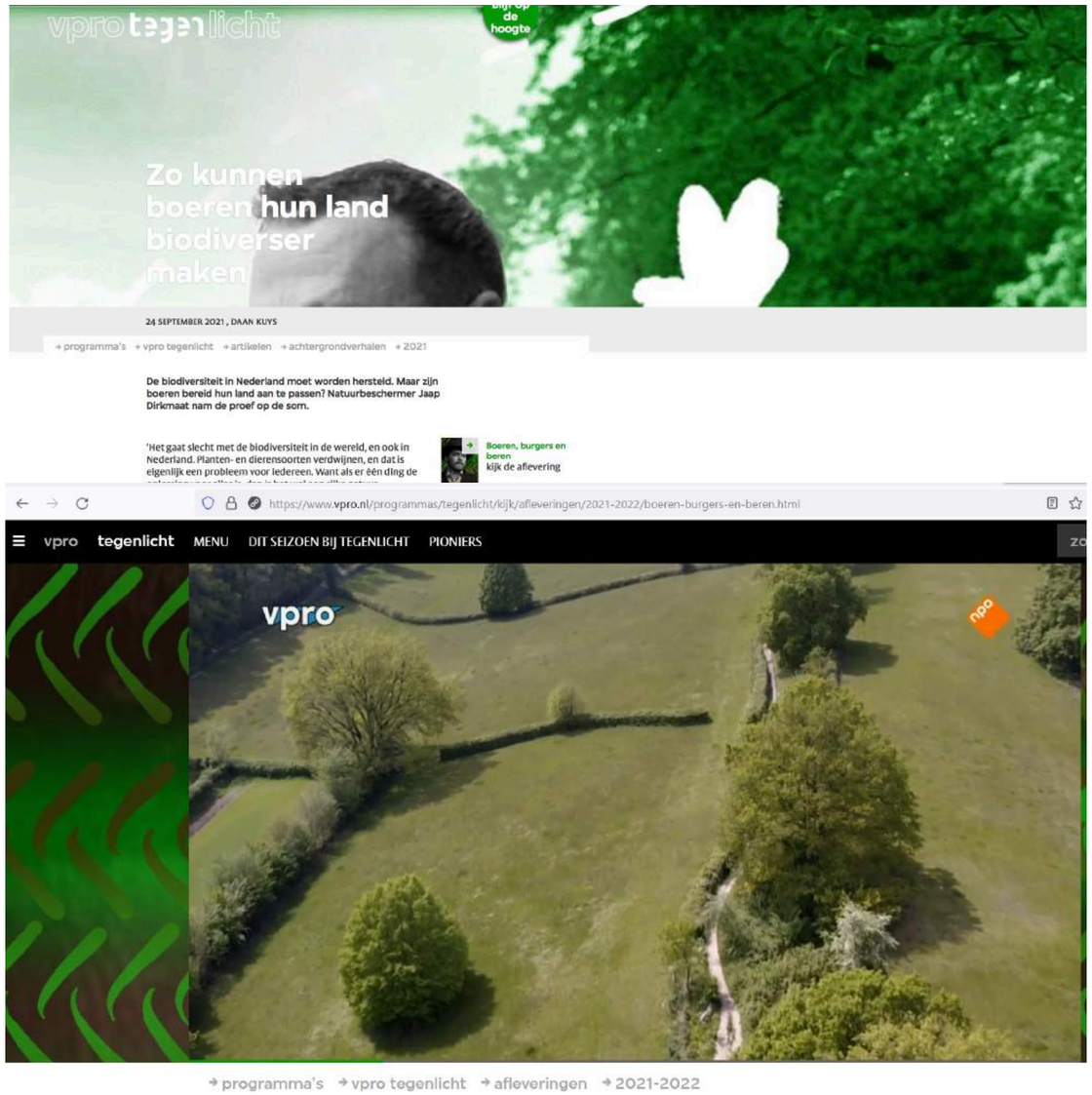
Er wordt in de eerste plaats sterk ingezet op het stimuleren van, en inspireren tot natuur inclusieve landbouw. Of landbouw inclusieve natuur. Er wordt nu al vijftien jaar geëxperimenteerd met vernieuwende vormen van biodiversiteitsherstel. Boeren, natuurbeschermers, overheden en bedrijven hebben samengewerkt aan deze integrale gebiedsontwikkeling. Zie Youtube.

In het primair agrarische landschap zijn onder andere houtwallen en bloemrijke stroken aangelegd. Deze robuuste natuurstroken zijn leefgebied voor typische boerennatuur soorten en ze verbinden natuurgebieden met elkaar. Landschaps- en natuurbeheer is onderdeel geworden van de bedrijfsvoering. De biodiverse perceelranden geven gewassen een natuurlijke bescherming, en creëren tegelijkertijd een logische aanleiding en ruimte voor nieuwe, natuurlijke wandelzones. Er ligt inmiddels een fijnmazig, fraai netwerk van boerenlandroutes over bloemrijke grasstroken, langs hagen, struwelen, natuurvriendelijke oevers en rijen knotbomen. De Houtwallen en bloemrijke graslanden verhogen de aantrekkelijkheid om er te lopen, en op microschaal kunnen paden zelfs een nieuwe biotoop voorzien.

In de tv-serie tegenlicht werd dit gebied als voorbeeld gesteld voor de manier waarop de Nederlandse landbouw natuur inclusiever kan/moet worden. Hierin werd helder bepleit wat de voordelen zijn. Maar, ook dat we dit niet alleen als vrijblijvende verwachting naar boeren kunnen stellen. Indien we van agrariërs vragen om perceelranden open te stellen, en natuurlijk te ontwikkelen/onderhouden, moet daar simpelweg een marktconforme, winstgevende vergoeding tegenover staan. Boeren zijn immers ondernemers, geen maatschappelijk werkers.

Landschapselementen en paden toegevoegd door Via Natura rond Nijmegen. Bron: vianatura.nl

Screenshot documentaire Tegenlicht over boeren, ecologen en ondernemers in natuurherstel
Bron: https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleveringen/2021-2022/boeren-burgers-en-beren.html

Boeren ommetjes
Bewoners worden betrokken bij het kenbaar maken van de wandelmogelijkheden. Inwoners van de 12 dorpen in de gemeente worden uitgenodigd hun eigen favoriete ommetje aan te geven. Van elk ommetje is een kaart met routebeschrijving, online informatie gpx-bestand, zodat omwonenden worden geïnspireerd om op pad te gaan. Via Natura begeleidt dit samen met de gemeente en andere organisaties. Er zijn inmiddels elf dorpsommetjes klaar. Op de site van ViaNatura staan ook alle nieuw ontwikkelde boerenlandroutes, en nieuwe landschapselementen.

Agrarische ondernemers bieden ruimte aan landschap, recreatie en natuurbeleving. De beheercontracten van dertig jaar garanderen een duurzame inkomstenbron voor boerenbedrijven en particuliere grondeigenaren in Ooijpolder en Groesbeek.

BERKEL; OLDEKOT – ALMEN - ZUTPHEN

Ruilverkaveling met grote mogelijkheden voor natuur en recreatie

Realisatiejaar: 2005-heden
Gelderland

De Berkel werd in tijden van ruilverkaveling rechtgetrokken om water snel af te kunnen voeren van de omliggende, geïntensiveerde agrarische gronden. De dynamiek ging verloren en de natuur verdroogde. Maar met de toenemende extreme weersomstandigheden, en herwaardering van natuur, water en recreatiewaarden, werd vanaf 2005 besloten de Berkel weer als natuurlijk dynamische rivier in te richten. Dit is in de erop volgende jaren in delen uitgevoerd, bij Almen is de Berkel in 2014 grondig getransformeerd tot een meanderende rivier met grote natuurwaarden. Ruilverkaveling van boerengrond speelde hierbij een cruciale rol.

Spons

De Berkel slingert vanuit brongebied Billerbeck tientallen kilometers door Duitsland, om via Oldekot Nederland binnen te stromen, en via Eibergen, Borculo, Lochem en Almen bij Zutphen uit te monden in de IJssel. De Berkel had een breed (over)stroomgebied, omliggende gebieden gaven na overstroming het water als een spons langzaam weer af.

Ruilverkaveling

De werving en ruilverkaveling van de agrarische gronden vormde de grootste uitdaging bij de ontwikkeling. Het waterschap Rijn en IJssel en Dienst Landelijk Gebied werkten samen met agrariërs en Gelders Landschap om de verkaveling slim te herstructureren, en zo ruimte te creëren. Door een kavelruil is de rijafstand van de agrarische bedrijven naar hun percelen bij elkaar opgeteld 750 km korter geworden. Diverse boeren krijgen een vergoeding voor het toestaan van waterberging op hun land. Er is ook grond volledig omgezet in natuur, 26 hectare in totaal. Hoewel meerwaarden evident zijn, is deze totstandkoming niet zonder slag of stoot gegaan.

Recreatie mee-ontwikkeld

Langs de nieuwe Berkel zijn de schouwpaden toegankelijk gemaakt voor wandelaars, en ook kanoroutes zijn verlengd. Diverse recreatieve informatievoorzieningen en zitgelegenheden zijn toegevoegd en bewegwijzering is vernieuwd.

De Berkel heeft een bekende langeafstandswandeling gekregen, het Berkelpad, dat in vijf etappes gelopen kan worden van Oldekot tot Zutphen. Je kunt hem zelfs met nog zes etappes verlengen tot het brongebied in Duitsland. De doorgaande wandelroute langs de Berkel vormt tegelijkertijd een nieuw dagelijks ommetje vanuit Rekken/Oldekot. Daar is het wandelpad ook toegankelijker vormgeven als gravelpad van een kleine meter breed. Ook bij Almen is een rondwandeling vanuit het dorp vormgegeven via de nieuwe wandelroutes langs de nieuwe Berkel.

Verschillende wandeltrajecten langs de Berkel

Klompenpaden
In combinatie met deze Berkelpaden zijn ook nog twee klompenpadroutes ontwikkeld (Boereneschpad en Reckense Markepad in april 2021). In de landschappelijke ronde die deze route maakt, worden diverse agrarische percelen doorkruist met boerenpaden, en wandelaars lopen over perceelsranden als alternatief op de drukke autowegen. Boeren maaien die perceelranden zelf een keer extra om de toegankelijkheid voor wandelaars te voorzien.

Bron: B&W Energy Gmbh & Co. KG

SOLARPARK DE KWEKERIJ

Hét (enige) voorbeeld van een inclusief en toegankelijk zonnepark

Realisatiejaar: 2016
Hengelo, Gelderland

Solarpark de Kwekerij is op dit moment Nederlands enige voorbeeld van een zonnepark in boerenland, waar tegelijkertijd is nagedacht over het maken van een aantal meerwaardes.

(zonne)brilschapen

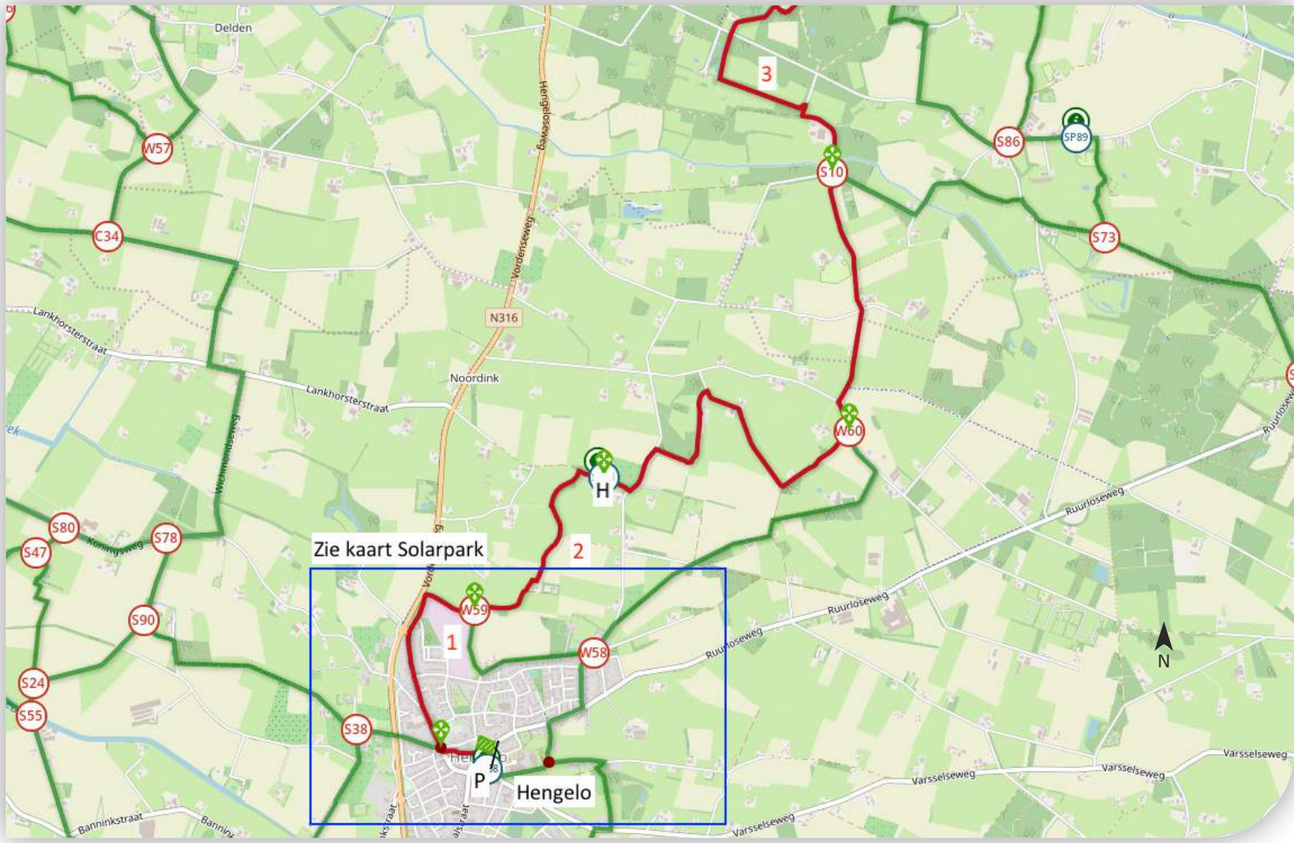
Er staan hier 7000 panelen in een toegankelijk 'park, met diverse speel- en recreatievoorzieningen.

Voor het onderhoud en verdere ontwikkeling van het zonnepark is Stichting Solarlandschapspark de Kwekerij opgericht.
Tussen de groepen zonnepanelen wordt volop 'gewerkt' aan natuurontwikkeling. Er zijn diverse waardevolle bloemlanden en natuurlijke poelen gemaakt, er zijn bijenkasten waarmee eigen honing wordt gemaakt, kasten voor valken, en er grazen brilschapen. Er worden rondleidingen verzorgt en diverse educatieve activiteiten georganiseerd.

De totstandkoming van dit zonnepark is geen eenvoudige opgave geweest, op de website ((https://nlsolarparkdekwekerij.nl/historie-6/) zijn de verschillende stappen en obstakels van het proces uitvoerig beschreven.

Zonnepark Hengelo is een mooi voorbeeld, voor zover je zonneparken op een waardevolle manier kunt ontwikkelen, is dat hier gedaan. Het park is aan zowel noord als zuidzijde te betreden/verlaten, waardoor het zich makkelijk laat belopen in een loopommetje vanuit Hengelo, via de 'Hiddinkdijk' die aansluit op de noordelijke entree.

Het is wel stuitend om vast te stellen dat het -terwijl het er al vier jaar ligt- een alleenstaand voorbeeld is. Goed voorbeeld doet in dit geval nog niet goed volgen. Exploitanten van zonneparken en overheden blijken in de praktijk nog weinig op vergelijkbare wijze te willen of kunnen ontwikkelen.

Kaart met wandelroute die een stuk over het zonnepark loopt. Bron: Wim ten Brinke, www.wimtenbrinke.nl

Woonwijk Strijp bij Aarle-Rixtel. Bron: copyright Elings Landschap B.V. / Stan Elings

WONINGBOUW
wandelwegen als bouwsteen

In de interviewreeks van Wandelnet met allerlei ‘groene’ ruimtelijke organisaties, werd woningbouw veelvuldig genoemd als ontwikkeling waarin een betere ontsluiting naar de omliggende groene omgeving beter in vormgegeven kan worden.
Momenteel wordt (woning)bouwen in het landschap veelal geportretteerd als een grijs vlak ten koste van een groen vlak. In de huidige maatschappelijke debatten ben je daarom vaak óf voor óf tegen. Terwijl; het is ook de manier waarop je zou bouwen in het landschap die bepaalt in welke mate het ten koste gaat van het landschap of ‘groen’. Er zijn voorbeelden van wijkuitbreidingen die het landschap eigenlijk alleen maar mooier en toegankelijker gemaakt hebben (Aarle Rixtel, Groningen). Bovendien laten bestaande wijken (die ooit de uitbreiding waren) vaak te wensen over in hun verbondenheid met het omliggende agrarische landschap. Het voorbeeld ‘Wonen aan de rand van het landschap’ toont dit zeer nauwkeurig. Als daar tegelijkertijd werk van wordt gemaakt, staat een nieuwe uitbreiding niet op zichzelf. Bijvoorbeeld de brochure ‘stadsbuiten’ (bovenstaande afbeelding) geeft ingrediënten voor de ontwikkeling van stadsranden, en richt zich daarbij op zowel woningbouw, als vergroten en naar binnen trekken van natuurwaardes, toegankelijkheid van landschap, klimaatadaptie en energiesystemen.

WONEN AAN DE RAND VAN HET LANDSCHAP

Van ingekeerde dorpsrand naar landschap als ontwerpopgave

Realisatiejaar:1980-1990
Borne/Hengelo, Overijssel

Een originele studie naar de jaren ‘80-’90 stadsuitbreiding/bloemkoolwijk Stroom Esch (naast Borne/ Hengelo); een Nederlandse nieuwbouwwijk die -zoals de meeste naoorlogse woonwijken- een beperkte relatie met of toegankelijkheid tot het oorspronkelijke landschap heeft. De vraag die in deze studie centraal staat is of het mogelijk is de ‘harde’ scheiding tussen stad en land te herontwerpen op een dusdanige manier dat woonomgeving en landschap sterker in elkaars verlengde komen te liggen. Waar vanuit de wijk het landschap gemakkelijk te betreden is, het verblijf daar zonder al te veel obstakels mogelijk is, en dat het landschap vanuit de buurt ook zichtbaar is.

Naar binnen gericht

Eerst is de huidige situatie in kaart gebracht. De structurele samenhang met het landschap blijkt niet te zijn geworden zoals het in oorspronkelijke (bestemmings)plannen wel gesteld wordt. Het landschap is nergens echt sterk de wijk in gebracht. De Bornsche Beek bijvoorbeeld, die de wijk aan de west- en zuidzijde begrensd heeft meer het karakter van een parkachtige singel dan een stromende beek. Dit wordt versterkt door de onderbreking bij de centrale verkeerstoegang van de wijk.
In functionele samenhang valt op dat wegen in de directe omgeving van Stroom Esch, ontoegankelijk zijn. Aan de oostzijde van Stroom Esch ontbreken toegangen tot het landelijk gebied, waardoor er in functionele zin een breuk zit tussen landschap en wijk. Aan de noordzijde zijn er twee uitvalswegen naar het landelijk gebied, maar de paden die via de erven Stroom Esch met het buitengebied verbinden, zijn doodlopend en/of afgesloten door middel van hekken of verbodsborden. Binnen de wijk zijn de groenvoorzieningen ook vooral naar binnen gericht.

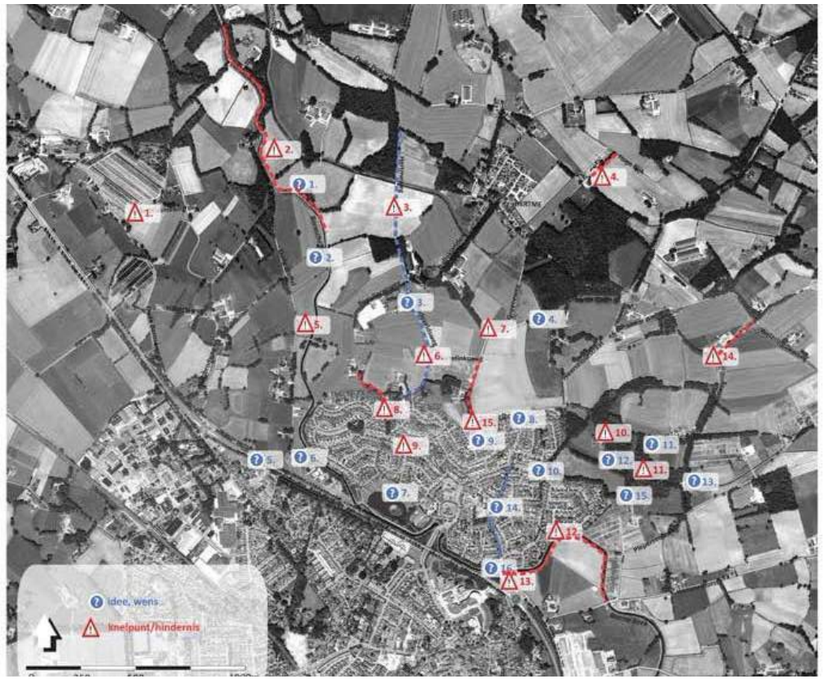
Enquete

In een online enquête waarin 110 buurtbewoners deelnemen, wordt vooral de wens uitgesproken tot het verbeteren van mogelijkheden voor ommetjes: wandelingen van enkele kilometers, vanuit de voordeur, het landschap in, en via een andere route weer terug. Enkele bewoners geven aan dat ze vaak de fiets of de auto pakken om een stukje de wijk uit te rijden om vervolgens te gaan wandelen. Liever zouden ze zien dat dit niet nodig is. “Het is zo jammer, het is een klein wijkje en je zit midden in het agrarische gebied maar je moet bijna altijd de auto pakken om er van te genieten.”
25 bewoners gaan in op de uitnodiging tot een persoonlijk gesprek, waarbij ze gevraagd wordt om de knelpunten in het landschap te beschrijven en aan te wijzen; de loop-onveilige autowegen en de slechte toegankelijke paden. Maar vooral: de afwezigheid van bankjes of rustgelegenheid. Ook is hierbij in kaart gebracht welke bestemmingen er in het landschap zijn, en welke wegen en paden door bewoners veel of weinig worden gebruikt voor het maken van ommetjes.

Analyse van landschappen rond de stadsuitbreiding. Bron: ‘Wonen aan de rand van het landschap’, Neven, K. Sauter, M. 2008

1. bankje
2. bankje aan het water
3. schelpenpad langs weg
4. bankje onder eik
5. kruising oude bieffel openstellen voor fietser/wandelaars
6. afvalbak
7. vervangen banken rond vijver
8. drie hondenpoepbakken aan kruisselbrink
9. openstellen laantje
10. afvalbak
11. bankje
12. kluphekken bij veebrug
13. bankje
14. schelpenpad naast het fietspad
15. extra uitgang wijk
16. afvalbak

knelpunten bewoners

1. onbegaanbare paden door trekkers
2. te hoog gras langs de beek
3. verkeer
4. zandpad afgesloten
5. onduidelijkheid openstelling beek
6. verkeer
7. verbodsbord
8. verbodsbord
9. Stroom Esch: wegen zonder trottoir, auto's geparkeerd op loopstrook
10. erfhond
11. slecht begaanbaar beekpad
12. privatiseren beekrand
13. beekpad afgesloten
14. laantje afgesloten
15. laantje afgesloten

Genoeg te verbeteren

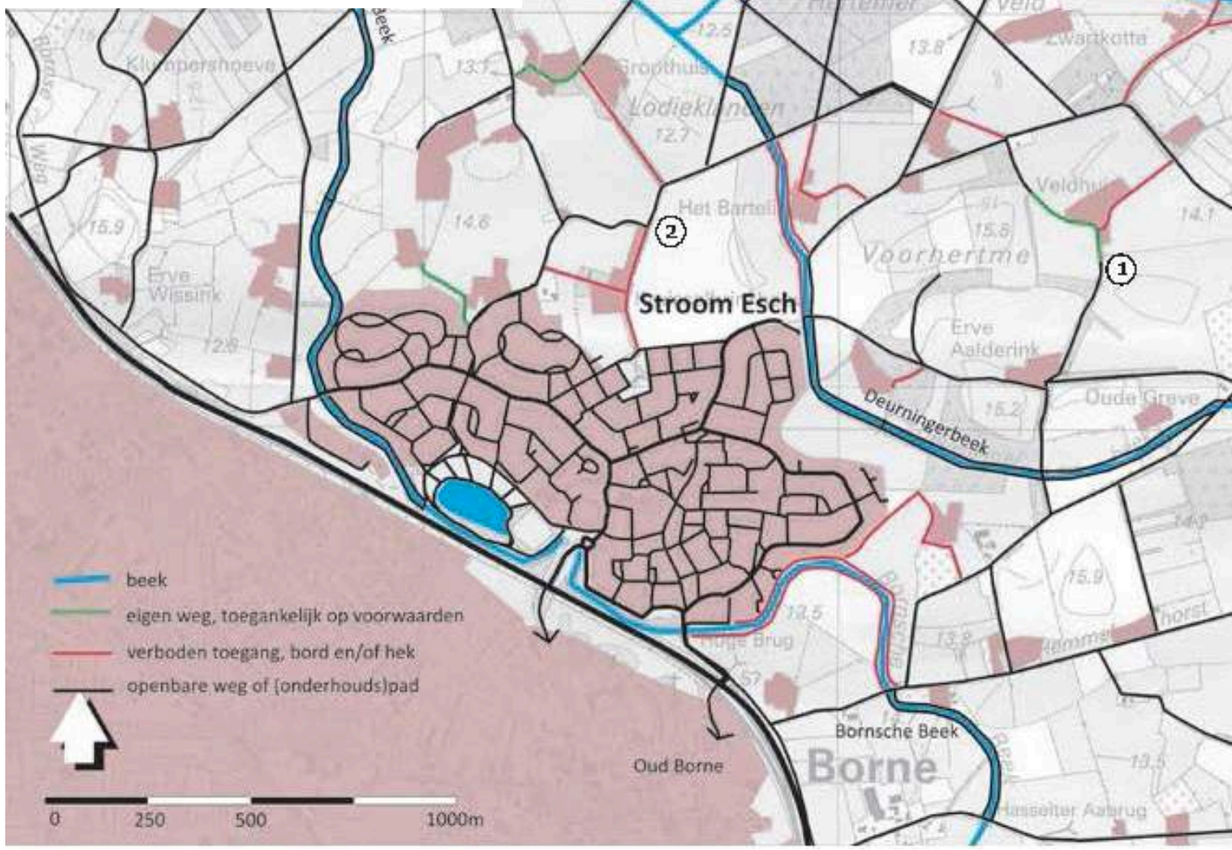
Het 'rustige zandpad' zonder verkeer blijkt het meest gewaardeerd en gebruikt. Maar ook met grondeigenaren en agrariërs van het omliggend gebied, het waterschap en Staatsbosbeheer is gesproken over de toegankelijkheid van hun gronden. Het leidt tot een prachtige uiteenzetting van verschillende overwegingen tot het wel of niet willen opstellen van paden en perceelranden voor wandelaars.

Hierna is de visuele en functionele overgang van de wijk en het landschap, zorgvuldig in beeld en kaart gebracht. Mogelijkheden om die overgangen te verbeteren blijken er genoeg.

Zo wordt een nieuwe wandelroute op de dorpsgrens voorgesteld, extra aangeplant met wilgen. Die vervolgt zijn weg langs de beek, waarvan momenteel bij bewoners niet duidelijk is of je erlangs mag lopen. Er mag hier best een halfverhard pad komen, om niet meer door hoog gras, over de zompige ondergrond te lopen. Het verduidelijkt meteen de openbare toegankelijkheid van de beekzone. Langs de veelbelopen Hertmeweg blijkt best ruimte voor een parallel, losgelegen looppad. Dat loopt veiliger en comfortabeler. Ook worden nieuwe, veilige oversteken van autowegen voorgesteld, aansluitend op nieuwe, afgekaderde hondenveldjes.

Padenstructuur Rand Stroom Esch

1. Voorbeeld eigen weg: openbaar toegankelijk op voorwaarden
2. Afgesloten pad richting de wijk

WONINGBOUW

KNOOPERVEN

Subtiele verstedelijking in een web van landschappelijke routes

Van Paridon x de Groot

Realisatiejaar: Landelijk Nederland

Knooperven gaan over het hernieuwd gebruik én eigenaarschap van vrijkomende agrarische erven in het landelijk gebied. Jaarlijks stopt twee tot vier procent van de boeren met de bedrijfsvoering. Het landelijk gebied transformeert geleidelijk van een boerengebied naar een burgerlandschap. In het concept van 'knooperven' zijn nieuwe bewoners daarbij verantwoordelijk voor het omliggende landschap, de recreatieve toegankelijkheid en de versterking van de landbouw.

Routeweb

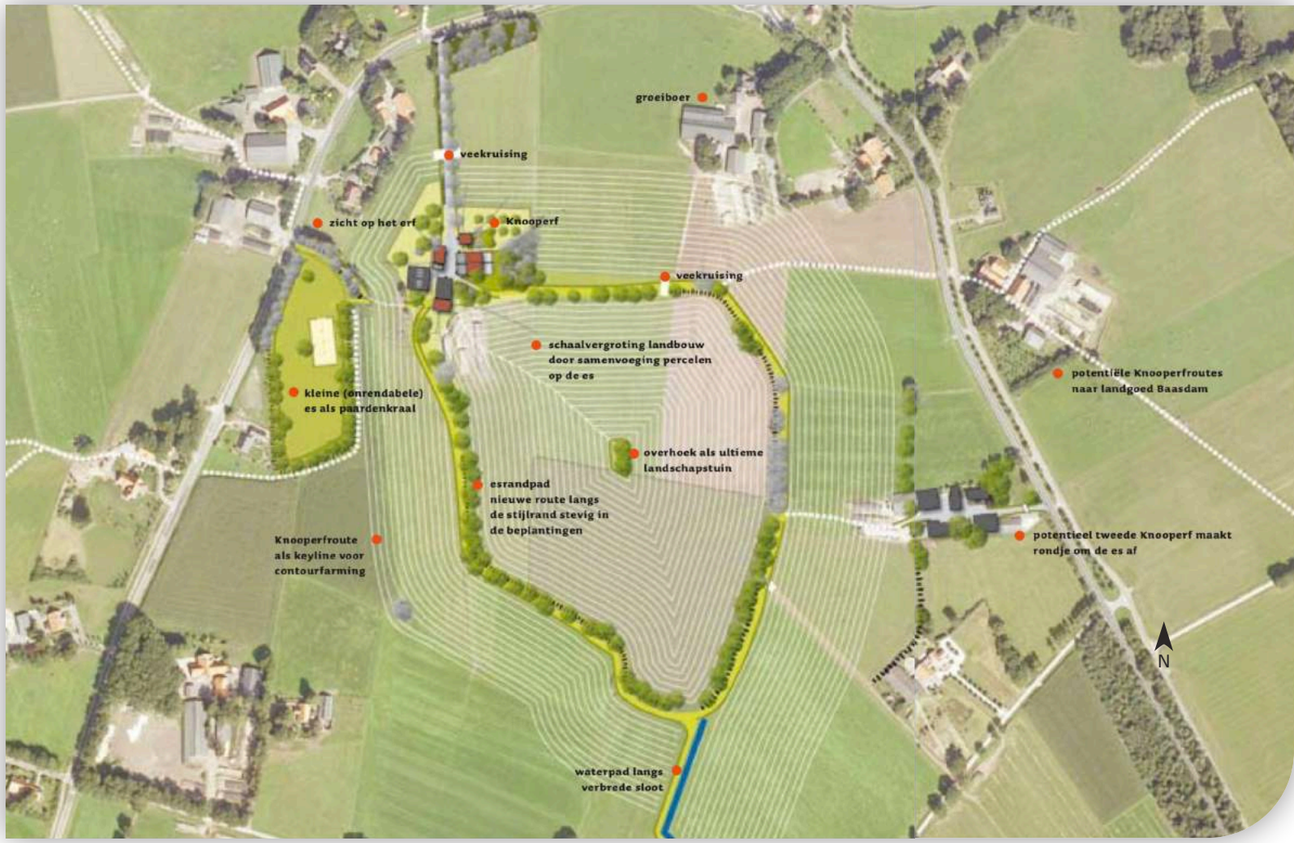
Het 'Knooperf' is de erftypologie van het oorspronkelijke Hoevenzwermlandschap. De boerenerven vormden de knooppunten in een web van routes. Veel van de oude routes zijn de afgelopen decennia verdwenen. Het netwerk is getransformeerd tot een autowegensysteem, los van de erven, met weinig losgelegen routes voor voetgangers en fietsers.

Een nieuw landelijk woonmilieu wordt gecreëerd op basis van een oud agrarisch landschap. Het vernieuwde concept knooperf bestaat uit meerdere woningen met tuinen, hobbyweides en een netwerk van routes en beplantingen met een gemiddelde grootte van vijf hectare. Door gebruik te maken van routes en beplantingen ontstaat door het knooperf nieuwe kleinschaligheid en publieke toegankelijkheid in het landschap. Knooperven worden ontwikkeld uit bestaande middelgrote agrarische bedrijven. Waardevolle bebouwing blijft behouden en er wordt naar gestreefd om de nieuw te bouwen woningen de authentieke identiteit mee te geven.

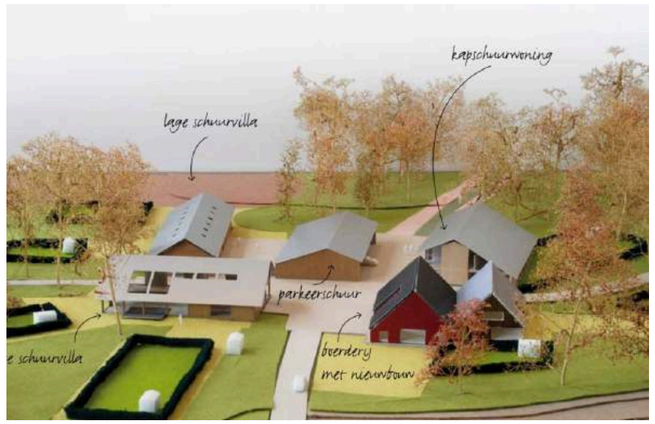
In het omliggende landschap wordt de kleinschaligheid en toegankelijkheid versterkt. De nieuwe bewoners zorgen gezamenlijk voor behoud, versterking en beheer van beplantingen en publiek toegankelijke routes in het omliggende landschap.

De knooperven komen in overleg met aangrenzende boeren tot stand, waarbij boeren niet rendabele landschapsfragmenten uit kunnen ruilen voor productieve landbouwgronden. Het knooperf biedt het grootste deel van de landbouwgrond aan de buurboeren aan. Deze boeren kunnen zo hun bedrijf uitbreiden. Een knooperf biedt ruimte aan 3 tot 12 woningen.

Doorontwikkeling
Het idee van Knooperven heeft inmiddels ook verder doorontwikkelde varianten. Zo zijn onder andere de woonpioniers hiermee bezig.

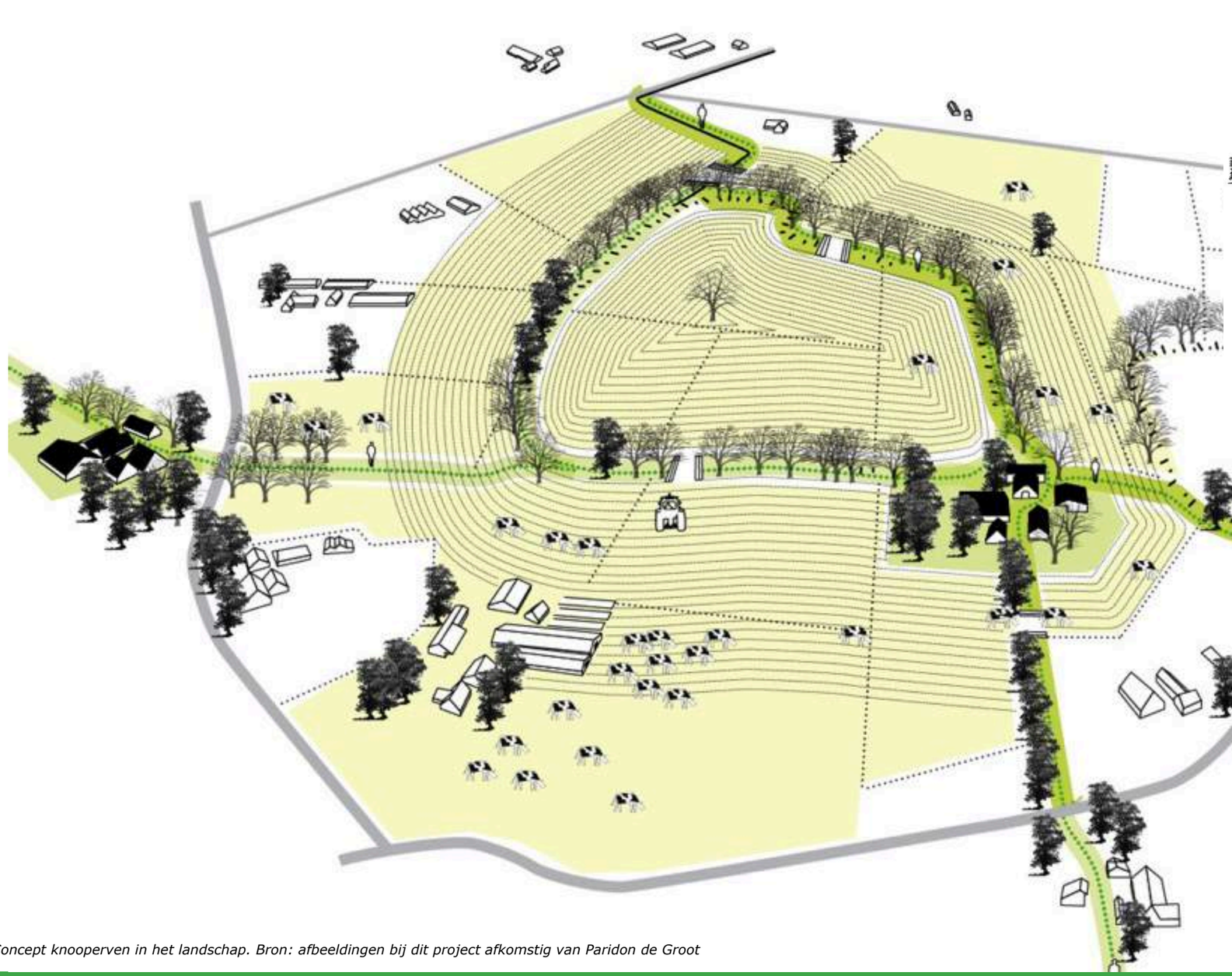

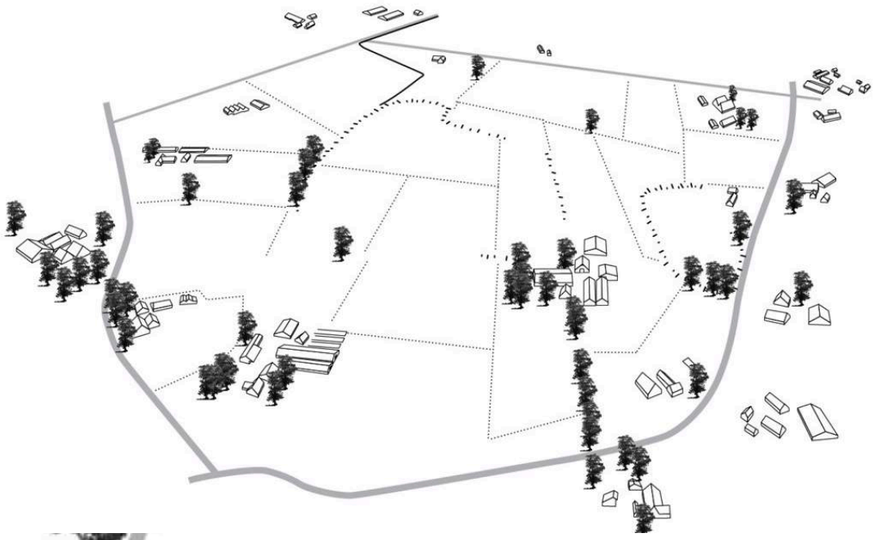
Concept knooperven in het landschap. Bron: afbeeldingen bij dit project afkomstig van Paridon de Groot

Concept knooperven in het landschap. Bron: afbeeldingen bij dit project afkomstig van Paridon de Groot

BEIJUM EN LEEUWENBORG

Heldere structuur
van wijk, groen en verbindingen

Realisatiejaar:1980-1990
Groningen, Groningen

Hoewel de stadsuitbreidingen Beijum en Leeuwenborg van bovenaf op het eerste gezicht een over het landschap geplakte, standaard 'bloemkoolwijk' lijkt, is er bij deze 'jaren '80-'90' stadsuitbreidingen wel degelijk goed nagedacht over de toegankelijkheid van en relatie met het Groningse landschap.

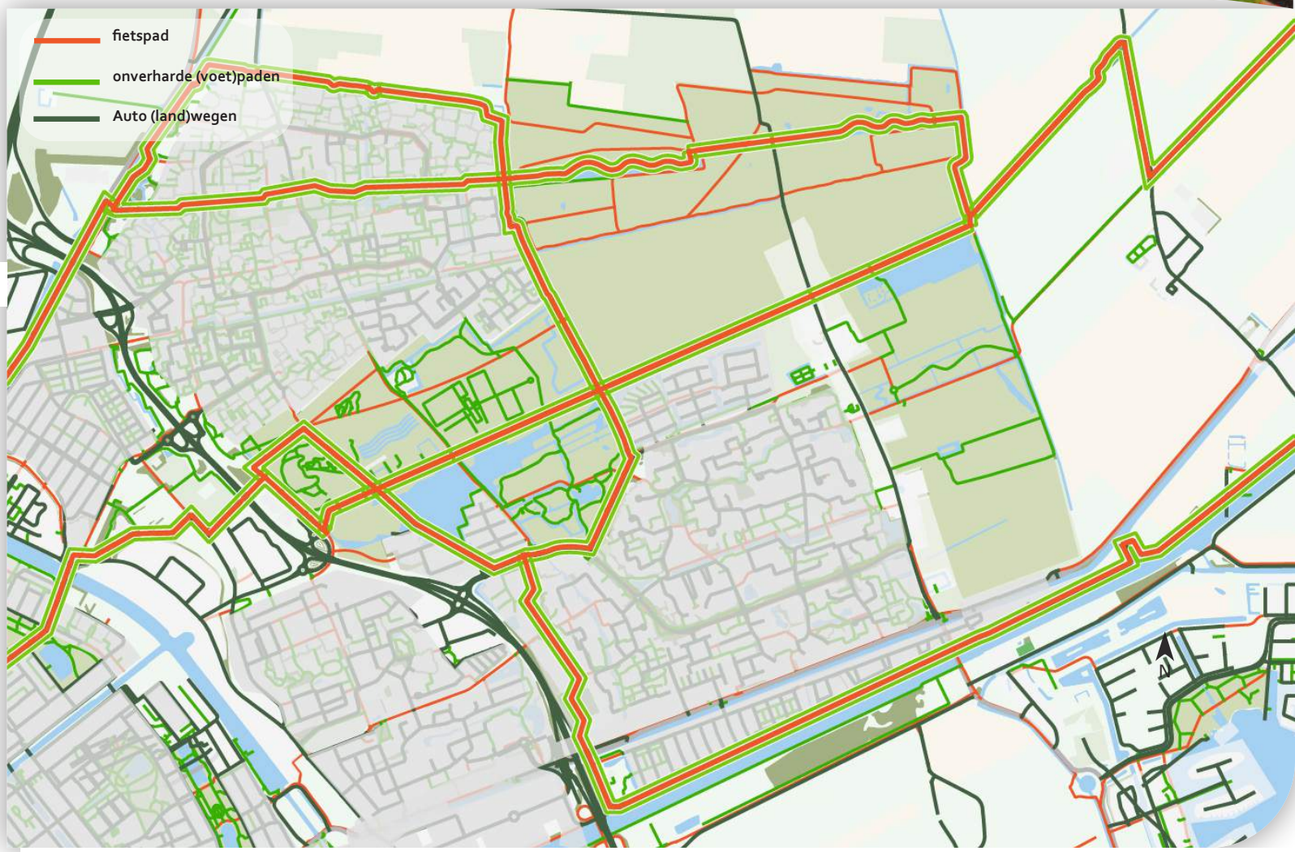
Voorspelbaar maar helder

Bij de uitbreiding is uitgegaan van een aantal heldere structuren binnen en buiten de stad. Waar 'Beijum' en 'Leeuwenborg' eerst nog losliggende satellietwijken waren, werd later, ook omwille van problemen met sociale veiligheid, de aansluiting met de stad Groningen gemaakt door de bouw van de verbindingswijken 'De Hunze' en 'Ulgersmaborg'. Deze nieuwe opzet vereiste ook een herinrichting en aansluiting van de tussengelegen groene lob.

Er kwam een langgerekte fietslaan midden in deze groene zone met vier rijen Italiaanse populieren. Hieraan zijn nieuwe fiets- en wandelverbindingen verbonden in haakse richting, verbonden aan de wijken. Het ontwerp en verdere programmering van deze groene as is wat recht en voorspelbaar, maar hier is bewust voor gekozen uit het oog van sociale veiligheid. De as begint aan de stadsring, bij sportcentrum Kardinge, waar vrijwel alle bussen van Groningen passeren. Hier vind je grote voorzieningen als een kartbaan, partycentrum, klimhal, zwembad, ijshal en Groninger stadion.

Staduitwaarts verandert deze verbindingsas van intensief-recreatief naar rustig-recreatief. Eerst via een middenzone met sportvelden, zwemplas en vliegerveld, daarna plas-dras-parknatuur, waarna het echte Groningse landschap zicht langzaam opent. De rechtlijnigheid en zonering van de groen lob klinkt saai, maar die heldere structuur nodigt het simpele loopommetje juist wel uit. Deze zijn interessant genoeg door de variatie in de omgeving en sterk neergezette beplanting, daarvoor hoeft een route/pad zich niet in allerlei bochten te wringen. Dat zou ook niet zou passen bij dit landschap.

De centrale as stopt niet waar agrarisch landschap begint: via het Goensepad vindt het zijn weg verder oost-Groningen in. Het was de wethouder zelf die boer Goense overtuigde tot het toelaten van een doorgaande fietsverbinding over zijn land, door het pad naar de boer te vernoemen.

Landschap rond Beijum Leeuwenborg in Groningen met de landschappelijke routes

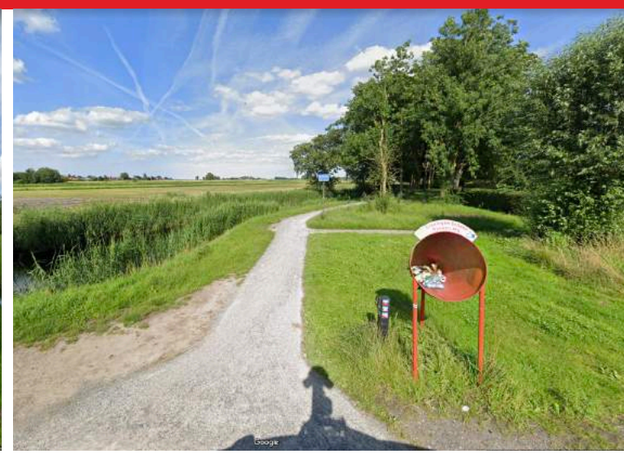

Wandelpaden

Hoewel de fietspaden de hoofdstructuur in het buitengebied vormen, is het belang van de voetganger sterk meegenomen in de structuur van de wijken en het landschap. Diverse wandelpaden sluiten aan op de centrale as, die zelf ook gewoon prettig beloopbaar is. Het is zelfs de belangrijkste hardloopbestemming van dit stadsdeel. Aan de randen van de wijken en het Kardingebos zijn aparte groene wandelzones vormgegeven. Je hebt zicht op het landschap, vanuit de geborgenheid van de wijk of het recreatiebos. Langs diverse landwegen en fietspaden is ook ruimte gemaakt voor een onverharde wandelstrook.

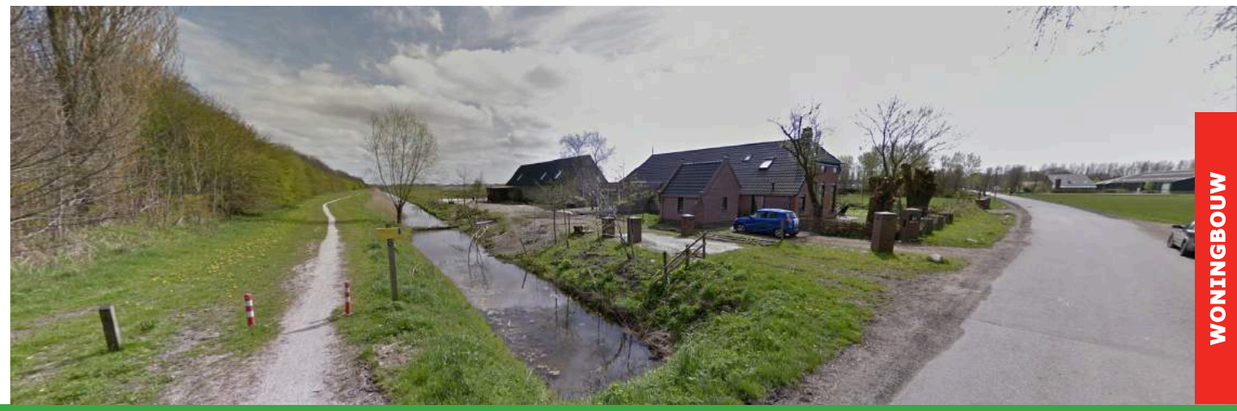
Tip; op https://www.topotijdreis.nl is de transitie van dit stadsdeel vanaf de jaren 80 tot nu prachtig zichtbaar.

WONINGBOUW

DORPSUITBREIDING STRIJP

Ook dorpsuitbreidingen in aansluiting op het landschap

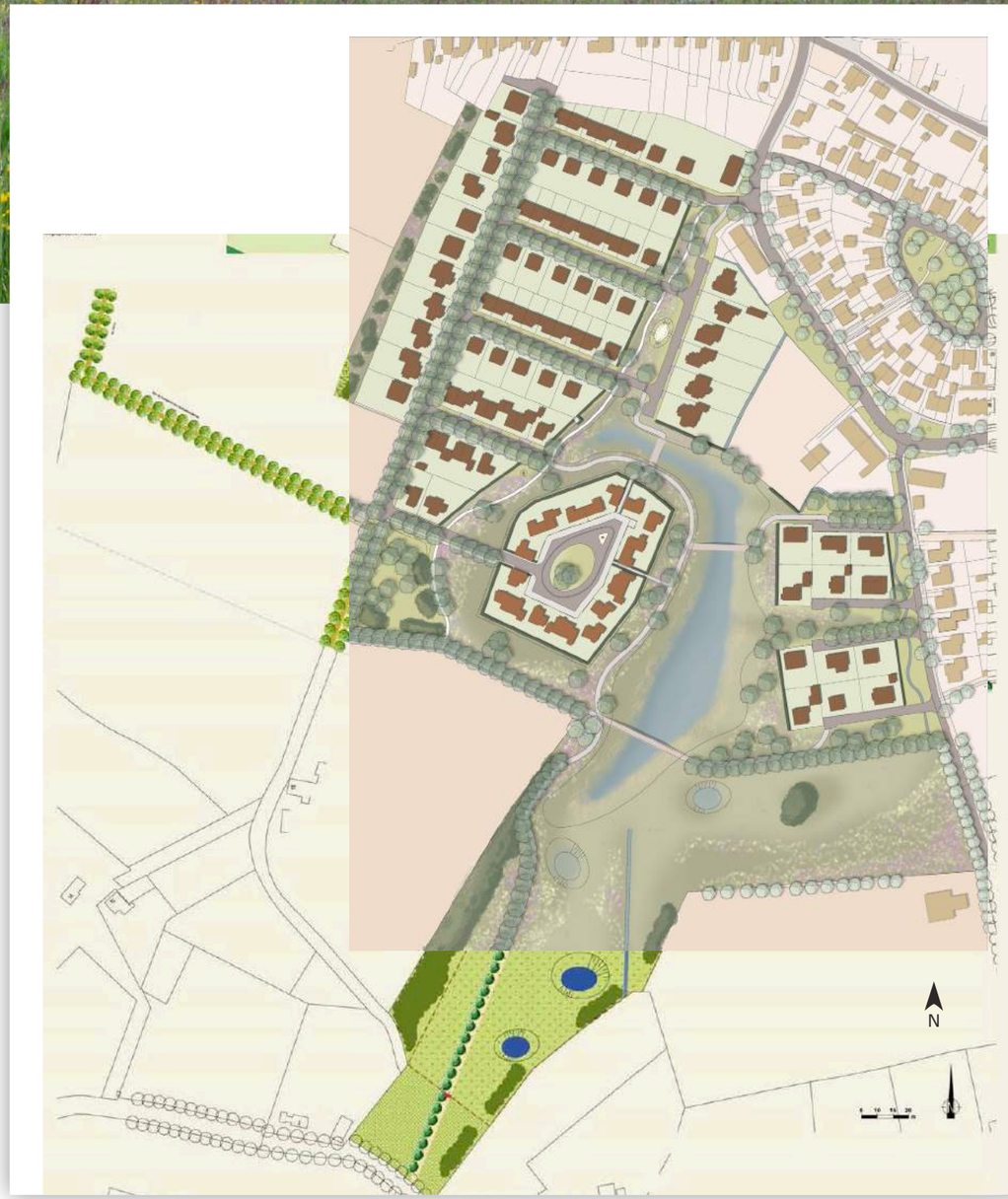
Elings Landschap B.V.

Realisatiejaar: 2003
Laarbeek, Noord-Brabant

Aan de Zuidzijde van Aarle-Rixtel is de wijk Strijp gebouwd, waarbij de kwaliteiten van het landschap dienen als uitgangspunt. Er zijn hier tijdens archeologische opgravingen unieke vondsten gedaan. Bij het ontwerp van dit plan is dan ook bewust rekening gehouden met zowel de natuurlijke als de historische waarden.

Een oorspronkelijke terp ligt centraal in de wijk. Deze is geaccentueerd met bijzondere huizen. Eromheen ligt een ringvormig pad, dat in alle windrichtingen aansluiting vindt met de omgeving. Naar het Zuiden maakt een loopverbinding de aansluiting op de poort van Kasteel Croy. Dit is een echte loopbestemming voor bewoners van Aarle-Rixtel. Het nieuwe wandelpad loopt door bloemrijke weides, over en langs waterpoelen met mooi natuurlijke oevers, en langs nieuw aangeplante bomen.
In oostelijke en westelijke richting sluit het aan op landschappelijke wegen; richting het noorden dringt het pad de bestaande woonwijken in. Zo dringt het landschap door in de nieuwe én bestaande wijk.
Het geheel vormt een harmonisch samengaan van wonen, natuur en historie. De toegankelijkheid en gebruikswaarde van het landschap is met de bouw van de woonwijk juist vergroot.

Ontwerp dorpsuitbreiding Strijp in het landschap van landgoed Croy.
Bron: copyright Elings Landschap B.V. / Stan Elings

SUCCESFACTOREN

Inventariseer

Inventariseer het gebruik van paden; waar wordt veel en waar weinig gelopen?

Inventariseer de aanwezigheid en kwaliteit van het openbare wandelnetwek. Schouwpaden, opengestelde loopzones, en beloopbaarheid plattelandswegen

Inventariseer de (bestaande én vergane) paden, mbv (historische) gebiedskennis van lokale bewoners. Geef landschap- en erfgoedoverheden taak tot behoud.

Groene Ontwikkeling

Groene opgaves integraal verbinden, door het ontwikkelen van verbindingen

Nieuwe kansen voor nieuwe groene beweegnetwerken bij het plannen van nieuwe woonwijken

Visualiseer een aantrekkelijk groen perspectief, ter inspiratie en dialoog

Dreigende verstedelijking als aanjager voor groene ontwikkeling

Beleid

Koppel wandelpaden mee met 'stikstof-gerelateerde regelingen': biologische landbouw, herstel biodiversiteit, nieuwe landschapselementen

Organiseer (landelijk) pilots, en bouw beleid voort op succesformules

Consistent stimulerend beleid vanuit stichtingen landschapsbeheer/erfgoed en provincie

Draagvlak voor nieuwe wandelpaden d.m.v lokaal initiatief, staat dichterbij de boer

Netwerken verrijken

Vertel vanaf de paden over de (cultuur)historische waarde van landschap en elementen

Routes verrijken; ontwikkelingen, initiatieven en activiteiten ontstaan langs routes en op knooppunten van samenhangende netwerken

Routes verrijken het netwerk: voorzieningen, opstappunten, rustpunten, informatie

Maak netwerken zichtbaar toegankelijk; uitnodigende entrees en heldere bewegwijzering

Een toegankelijk, goed belopen landschap, zorgt voor behoud van het landschap én de paden

Kleine elementen zijn extra prominent in open landschappen; een groepje bomen, een mooie brug, leuk pontje, fraaie zit- of uitkijkplek.
De winst is het grootst in het kleine

Paden langs de beplanting mee-lopen; agrarische waarde van schaduw-grond lager, en fijn lopen langs een beplantingsrand

Meer toegankelijkheid zit ook in wat je weg kunt halen (hekken, obstakels, hoog gras), niet alleen in wat je toe kunt voegen

Boeren belangen

Bewandelbaar agrarisch landschap als uitloper van drukke bosgebieden

Nieuwe wandelpaden als mogelijkheid om boeren tegemoet te komen. Een boer is een ondernemer, geenmaatschappelijk werker. Toegankelijkheid agrarisch landschap zien als (erf)dienst(baarheid)

Wandelaars als neven-verdienmodel voor landelijke ondernemers/boeren; verkoop langs de route

Zoek mogelijke grond-voordelen voor de boer zoeken (sloot/haag niet meer zelf hoeven te onderhouden, betere afwatering mee-ontwikkelen)

Voorkom privacyschending en verstoring; afval, en honden i.c.m. vee, weidevogels (sluiting paden broedseizoen)

Padennetwerken

Een compl(b)eter, samenhangend netwerk onstaat paadje voor paadje. Het eerste nieuwe pad is het belangrijkst, daarmee wordt de meerwaarde ervaren.

Een samenhangend, doorverbonden, inclusief basisnetwerk: én recreatief (én ommetjes én langeafstandswandelingen) én utilitair én voet én fiets

Aansluitende en aanvullende paden op het basisnetwerk: een extra fijnmazig, gevarieerd wandelnetwerk in het agrarisch landschap

Prettige parallelpaden tussen bestaande, slecht beloopbare (plattelands)wegen, en ontoegankelijke agrarische percelen

Leg landschap binnen voetbereik; verbind de straat met perk, park en landschap

Routes op/langs de grens van stad en landschap; de eerste randvoorwaarde

Ontwikkel 'wat-er' al is, wandelroutes langs water als natuurlijk verbindend element van stad naar landschap

Toegankelijke schouwpaden als nieuwe links tussen bestaande bewandelbare wegen

Overbrug barrières van infrastructuur en water, samen met ecologie

Het pad

Variatie in typen paden. Dichtbij woongebieden; goed geplaveide, zichtbaar openbare, ruim (de hardloper als norm). Dieper in het landschap; klein, onverhard.

Zet in op loopinclusieve (school)fietspaden, fietsstraten en fietstunnels (voor fietsmobiliteit is budget)

Van intensief-recreatief aan de stadsrand, naar extensief recreatief verder van de stad

Bewandelbaar landschap

Inspirerende projecten voor een toegankelijker landelijk gebied

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

TRACK
Activating landscapes
info@track-landscapes.com